

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 74.

Onsdagen den 6 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg först statsutskottets utlåtande, nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande jämte i ämnet väckt motion.

Ang. vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande.

I en till riksdagen avlåten, den 23 februari 1917 dagtecknad proposition, nr 73, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för vissa i propositionen omnämnda ändamål, avseende stärkande av rikets sjöförsvär — förutom annat, varom nu ej vore fråga — bevilja uti propositionen angivna belopp, uppgående till sammanlagt 28,350,352 kronor.

Därefter hade herr *Vennerström m. fl.* i en inom andra kammaren väckt motion, nr 383, hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts omnämnda proposition.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. a) 1) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av 4 jagare;

2) till anskaffning av undervattensbåtsmateriel bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 4,200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

b) till anskaffning av materiel m. m. för marinens flygväsende bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

c) avslå Kungl. Maj:ts framställning med avseende å förstärkning av det fasta kustförsvaret;

d) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av artilleriammunition för stridsfartygen;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 74.

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

e) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av minor för flottan;

f) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av minor för kustfästningarna;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av torpeder;

h) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anläggning invid Jönköping av en torpedverkstad jämte avdelning för tillverkning av flygmotorer och flygplan m. m.;

i) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av materiel till handelsfartygs utrustning för krigsbruk;

j) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anläggning av brännoljecisterner i Karlskrona; och

k) avslå Kungl. Maj:ts framställning om ändring av kanonbåtarna Rota och Disa till mindepåfartyg; samt

II. förklara, att herr Vennerströms m. fl. ovanberörda motion måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, I. E. G. Svensson, Widell, greve Posse, Andersson* i Skivarp, *Odqvist, Wiklund* och *Erlands-son*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. a) 1) till anskaffning av 2 jagare bevilja ett anslag av 5,500,000 kronor och därav på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 3,600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,400,000 kronor;

2) till anskaffning av undervattensbåtmateriel bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 4,200,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

b) till anskaffning av materiel m. m. för marinens flygväsende bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 803,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

c) avslå Kungl. Maj:ts framställning med avseende å förstärkning av det fasta kustförsvaret;

d) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av artilleriammunition för stridsfartygen;

e) till anskaffning av minor för flottan bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

f) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffning av minor för kustfästningarna;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av torpeder;

h) till anläggning invid Jönköping av en torpedverkstad bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 1,365,000 kro-

nor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 365,000 kronor;

i) till anskaffning av materiel för handelsfartygs utrustning för krigsbruk bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna beloppet;

j) till anläggning av brännoljecisterner i Karlskrona bevilja ett anslag av 300,000 kronor samt därav på extra stat för år 1918 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor; och

k) till ändring av kanonbåtarna Rota och Disa till mindepåfartyg bevilja ett reservationsanslag på extra stat för år 1918 av 170,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 57,000 kronor; samt

II. avslå herr Vennerströms m. fl. ovanberörda motion.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr vice talman en på begäran ordet till

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Hans Ericson, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Detta ärende befinner sig i ett synnerligen bekymmersamt läge. Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att bevilja ett anslag av omkring 28 miljoner kronor för anskaffning av viss fartygsmateriel och övriga anordningar för sjöförsvaret. Utskottet har för sin del velat tillstyrka endast omkring 4 1/2 miljoner kronor, medan en del reservanter i utskottet förordat omkring 13 1/2 miljoner kronor. Jag skulle vilja beteckna de av Kungl. Maj:t framställda behoven såsom synnerligen behöfliga, de av reservanterna framställda kraven såsom synnerligen behöfliga i första hand och såsom sådana, vilka icke utan olägenhet kunna uppskjutas, och de äskanden, som utskottet för sin del velat bifalla, såsom synnerligen otillräckliga. Jag ber nu att få motivera denna min ståndpunkt.

Då jag anser, att läget är sådant, att utsikt icke finnes till att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet skall kunna vinnas, lämnar jag å sido sådana punkter, som icke varit föremål för reservanternas tillstyrkan.

Min avsikt är ingalunda att framlägga några enfarenheter från sjökriget i dess helhet, men jag vill understryka ett par förhållanden, som jag anser vara av alldeles särskild vikt för oss att beakta, nämligen i första hand att redan tillvaron av en stridbar flotta visat sig kunna verka i hög grad hämmande på motståndarens lust att verkställa landstigningsföretag, och vidare att även en underlägsen flotta visat sig kunna vara i stånd att förekomma och förhindra dylika företag. Anledningen härtill är väl i första hand att söka i att så kraftiga tekniska hjälpmedel numera stå till buds, och de äro tillgängliga även för oss. Detta förhållande ger oss gott hopp om att vi skola kunna, om vi tillägna oss dessa tekniska hjälp-

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

medel, värna våra kuster även mot en till sjöss överlägsen motståndare och hindra, att ett krig den vägen införes i vårt land. Vår egen neutralitetsvakt har tydligt visat behovet av en icke för knappt tillmätt örlogsflotta. Jag förmenar alltså, att de senaste årens erfarenheter ådagalagt, hur viktigt det är för vårt land att äga och vidmakthålla ett kraftigt sjöförsvär. Så mycket större måste då anledningen vara att se till, att det stridsvärde, som vi en gång givit vår flotta, icke kommer att nedgå i brist på åtgärder för att ersätta den förbrukade och förslitna materielen. Jag vågar sålunda påstå, att det är för hela vårt försvar av synnerlig vikt att vidmakthålla flottan. Kungl. Maj:ts proposition avser ju också, vad flottan beträffar, framför allt åtgärder i sådant syfte.

Nu har flottan i tre års tid oavbrutet varit mobiliserad och i tjänstgöring för skyddande av rikets neutralitet. På grund av kusternas längd och fartygens härför relativt ringa antal har det varit nödvändigt att hålla flottan i synnerligen livlig verksamhet, och fartygen ha fått användning vid många tillfällen under sådana förhållanden, för vilka de icke varit avsedda att användas, såsom t. ex. i isgång och hårt väder, och en del fartygstyper, som varit avsedda uteslutande för skärgårdarnas försvar, har måst användas till sjöss. Det följer därav, att flottan i sin helhet ansträngts på ett sätt, som icke varit beräknat, då 1914 års planer uppgjordes för flottans ersättning, och en hel del av dessa smärre fartyg hava därigenom blivit så pass förslitna, att det är nödvändigt att åtgärder så fort som möjligt vidtagas för att bereda ersättning för dessa fartyg. Jag vill icke undandölja för herrarna, att vi undan för undan måste draga in till varven divisioner av fartyg för undergående av reparation o. d., något som i sin mån försvagar den styrka, som är ute på neutralitetsvakt. Det är klart, att man från flottmyndigheternas sida måste se till, att fartygen ha sitt fulla stridsvärde, ty det är mycket begärt, att besättningarna skola gå ut på fartyg, som icke äro stridsdugliga och tilläventyrs offra sina liv utan att kunna göra därmed erforderlig nytta. Nu är det så, att förslitningen gått i första hand ut över torpedmaterielen, och verkställda undersökningar ha visat, att det är omkring ett dussin torpedbåtar, som behöva med det allra snaraste ersättas.

Enligt 1914 års planer skulle sådan ersättning ske genom att för varje tretal torpedbåtar bygges en jagare. Kungl. Maj:t har också föreslagit att såsom ersättning för dessa tolv torpedbåtar skola nybyggas fyra jagare. Därutöver har Kungl. Maj:t föreslagit byggandet av undervattenbåtsmateriel för sammanlagt 4,2 miljoner kronor. Härmed har avsetts dels att fullständiga 1914 års program och dels att åstadkomma någon ringa utvidgning däröver. Nu har ju kriget visat, att jagare ha en synnerligen stor användbarhet för en mångfald företag, dels såsom torpedfartyg och dels såsom spaningsfartyg, men det har också visat sig, att undervattensbåtarna fått ökat värde på grund av den utveckling, de erhållit under detta krig. Det är klart, att man vid beräkning av den ersättning, som nu bör givas för de tolv torpedbåtarna, bör

taga hänsyn till dessa av mig sist anförda förhållanden. Därför kan jag för min del vara med om att tillstyrka, att en sådan ersättning beredes för de tolv torpedbåtarna, som i reservationen föreslås, nämligen med två jagare och undervattensbåtmaterial för 4,2 miljoner kronor. Jag vill säga herrarna, att detta innebär icke någon som helst utvidgning av 1914 års program, det medför icke ökade årskostnader för vare sig bemanning eller underhåll av fartygen. Däremot måste jag beteckna den ersättning, som statsutskottet föreslagit, nämligen enbart med undervattensbåtmaterial för 4,2 miljoner kronor såsom otillräcklig. Jag ber herrarna erinra sig, att under dessa tre år, som flottan nu varit i tjänstgöring och mobiliserad, har icke ett enda öre av det anslag, som anvisats för neutralitetsvaktens kostnader, blivit använt till nybyggnader av något slags fartygsmateriel. Vi ha icke gjort så som det gjorts i åtskilliga grannländer, att det tagits av neutralitetskostnaderna för detta ändamål. Jag vill också erinra om att värdet av den fartygsmateriel, som för närvarande befinner sig i tjänstgöring, går upp till 150 miljoner kronor i runt tal. Om man uppdelar de 4,2 miljoner kronorna, som statsutskottet vill anvisa såsom ersättning för försliten materiel, så blir det för vart och ett av de tre år, varunder flottan varit ute, 1,4 miljoner kronor, d. v. s. mindre än en procent av värdet av den materiel, som är ute. Jag undrar, hur det är möjligt att på det sättet tänka sig att vidmakthålla flottan med hänsyn till dess förslitning. Jag anser mig klart och tydligt böra säga ifrån, att det går icke att upprätthålla flottans stridsvärde med den norm för ersättning av försliten materiel, som statsutskottet här har föreslagit.

Nästa punkt i betänkandet avser anskaffning av materiel för marinens flygväsende.

Det är allmänt bekant, att erfarenheten på flygväsendets område 1914 var synnerligen liten, och det är i själva verket det nu pågående världskriget, som, jag vågar nästan säga det, skapat den moderna flygmaterielen. Den har kommit till vidsträckt användning. Jag tror icke, att jag överdriver om jag säger att 10,000 flygmaskiner varit och äro i tjänst hos de stridande arméerna och marinerna. Dessa flygmaskiner användas för spaningsändamål, för anfall på fartyg, befästningar och trupper och särskilt för luftstrider. Jag skulle vilja framhålla för herrarna, då man i dessa dagar hör så mycket talas om faran för städer för anfall från luften, att det verksammaste medlet mot dylika luftanfall är egna luftfarkoster. Dessutom ha vi på flottan synnerligen stor användning av flygmaskiner, därför att man uppe från flygbåten kan se långt ner genom vattnet. Man kan upptäcka mineringar, som ligga många tiotal meter under vattenytan, och man kan även upptäcka undervattensbåtar. Det måste under sådana omständigheter var av särskild vikt för oss, att vi få vårt flygväsende något så när tillgodosett. Jag skulle vilja säga det, att vår marins flygväsende för närvarande befinner sig i ett *nödläge* på grund av bristen på materiel. Statsutskottet har varit i tillfälle att se de

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförvarets
stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.

(Forts.)

planer, som uppgjorts för flygflottans organisation. Planerna uppgjordes i början av år 1916. De ha legat till grund för Kungl. Maj:ts framställningar till riksdagen såväl 1916 som 1917.

Nu ha reservanterna för sin del föreslagit, att det skulle beviljas ungefär $\frac{1}{3}$ av det belopp, som av Kungl. Maj:t äskats, eller det belopp, som Kungl. Maj:t avsett att utgå under 1917 eller 803,000 kronor. Utskottet har för sin del velat tillstyrka ett anslag av 300,000 kronor. Det innebär ju en avsevärd reduktion i den plan, som blivit framlagd. Jag kan icke se — jag har försökt att noga sätta mig in i planen och även undersökt möjligheten att göra reduktioner där — att det med hänsyn till kusternas stora längd är möjligt att göra någon reduktion i planen, och jag skulle gärna vilja veta, var statsutskottet tänkt sig att göra den. Det förefaller mig, som om ett synnerligen kraftigt grepp vore av nöden för att rädda flygvapnet ur det nödläge, vari det, såsom jag nyss sade, befinner sig. Jag skulle vilja hemställa, om icke kammaren ville taga i övervägande att bevilja det anslag, som blivit av reservanternas föreslaget.

Nästa punkt, som varit föremål för behandling, är frågan om anskaffning av minor för flottan.

Där har Kungl. Maj:t äskat ett belopp, som går upp till 1,470,000 kronor, och reservanterna ha för sin del velat bevilja 500,000 kronor, under det att utskottet icke velat bevilja något belopp.

Jag tror icke, att någon som helst tvekan någonstans råder om minornas ofantliga betydelse som skyddsmedel. De ha, som alla veta, varit använda i ofantligt stor omfattning under det nu pågående sjökriget, och särskilt för oss, som ha en relativt liten flotta, är det av stor vikt att ha tillgång till minmateriel för att därmed kunna avspärra vissa områden och vissa farleder. Att förbrukningen av minmateriel under kriget varit ofantligt stor ha vi fått dagliga bevis på i den mängd minor, som flutit i land på våra kuster.

Nu får jag säga, att under vår neutralitetsvakt har också förbrukats en del minmateriel. Någon ersättning för denna minmateriel har ännu icke blivit flottan beredd, och det synes mig som om ett bifall till reservanternas förslag skulle innebära just att flottan kunde erhålla ersättning för sådan materiel, som blivit under mobiliseringen förbrukad. Det synes mig sålunda, som vore det påkallat att verkligen bevilja detta anslag.

Nästa punkt, som av reservanternas tillstyrks, avser anläggning invid Jönköping av en torpedverkstad. Nu fattade kammaren här i lördags ett beslut, som åtminstone för tillfället omöjliggör anläggandet av torpedverkstaden vid Jönköping. Emellertid lär därför icke hinder föreligga att bevilja detta anslag, därför att i anslaget ingår anskaffandet av åtskilliga maskiner, vilka taga avsevärd tid att få färdiga och vilka det skulle vara synnerligen lämpligt att få beställa ju förr dess hellre.

Jag skall nu be att få erinra herrarna om att Kungl. Maj:t 1914

framlade en nybyggnadsplan för flottan, som avsåg ären till och med 1919. Denna plan blev av riksdagen avsevärt ändrad på sådant sätt, att i stället för en av de pansarbåtar, som ingingo i planen, beslöt riksdagen anskaffande av torpedfartygsmateriel. I och med ökningen av torpedfartygsmaterielen blev det nödvändigt att öka även det antal torpeder, som skulle tillverkas. I fartygsbyggnadsanslaget ligger anslag för anskaffande av torpeder, så att särskilt anslag behöver icke beviljas för detta ändamål. Nu ha vi inom vårt land endast en enda torpedverkstad, nämligen den, som befinner sig i Karlskrona på flottans varv. Vi ha icke på flera år före kriget köpt torpeder utifrån. Under kriget har det naturligtvis varit omöjligt att få torpeder utifrån, och efter kriget torde det av många skäl icke vara tillrädligt att placera vår torpedtillverkning utomlands. Privata torpedverkstäder finnas icke inom landet. Man har visserligen försökt att underhandla med verkstäder om sådan tillverkning men kommit till det resultat, att detta skulle ställa sig utomordentligt oekonomiskt: priserna skulle bliva ungefär 50 procent högre mot vad vi betala vid egen tillverkning. Om vi nu låta vår torpedverkstad i Karlskrona gå med forcerad drift till och med år 1923, så ha vi ändå icke utnyttjat det anslag, som riksdagen beviljade för anskaffande av torpeder, vilka borde vara färdiga senast 1919, då samtliga fartyg, som skola ha dessa torpeder, skulle vara färdiga. Herrarna kunna själva se, hurudant läget är och huru angeläget det är att få en torpedverkstad. Torpeder förbrukas även under övningarna, och därför behöver man, menar jag, icke vara orolig för att en sådan verkstad icke skulle komma att få användning för sin tillverkning i framtiden. Och framför allt är det en nödvändighet ur krigsberedskapssynpunkt att kunna framställa torpeder inom landet i större antal än som av torpedverkstaden i Karlskrona kan göras. Det är därför angeläget att riksdagen beviljar medel till denna torpedverkstad.

Det nästa anslaget avser anskaffande av materiel för handelsfartygs utrustning för krigsbruk. Det är ju så, att under kriget ha handelsfartygen kommit till en mycket stor användning även för militära ändamål. Jag syftar på sådana båtar som trälare, större bogserbåtar för patrulleringstjänst, för bevakningstjänst, för utläggande av mineringar för minsvepning, d. v. s. för undanrödjande av minering och dylikt. Vi ha själva under neutralitetsvakten i ganska stor utsträckning begagnat oss av sådana fartyg för bevaknings- och patrulleringstjänst. Det har nämligen icke varit möjligt att bevaka hela kusten enbart med flottans fartyg, utan vi ha måst förhyra handelsfartyg, och måste nu förhyra sådana i ännu större utsträckning, därför att vi — som jag nyss nämnde — måste reparera våra fartyg i större omfattning än i början av mobiliseringen. Dessa fartyg måste ha en viss utrustning, atilleriespjäser med tillhörande ammunitionsutrustning, minsvepningsmateriel, signalmateriel och diverse sådana saker. Detta ha vi i någon mån men ingalunda tillräckligt ens för vad som behöves under neutralitetsvakten och så

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.

(Forts.)

mycket mindre för vad som behöves, ifall vi skulle komma under än allvarligare förhållanden. Huru ha vi gått till väga? Vi ha antingen låtit dessa båtar gå ut utan utrustning eller låtit dem taga sin utrustning från krigsfartygen. Intetdera är naturligtvis lämpligt. Därför är det verkligen av stort behov, att medel beviljas för utrustning av handelsfartyg. Nu ha reservanterna föreslagit beviljande av ett belopp av 500,000 kronor. Hela det belopp, som Kungl. Maj:t ansett behöfligt, om man skulle tillgodose allt som behöves, har varit 1,7 miljoner kronor, men ett gott steg skulle tagas, om 500,000 kronor beviljades.

Så ha reservanterna föreslagit anläggning av en brännoljecistern i Karlskrona och för detta ändamål föreslagit ett belopp av 300,000 kronor. Jag vill då erinra därom, att när det var fråga om införande av oljeeldning 1914 på våra fartyg, föreslog Kungl. Maj:t, att sådan skulle anbringas på våra torpedfartyg ävensom på de nya pansarfartygen. Då beslöt riksdagen, att sådan skulle anbringas även på de äldre pansarbåtarna. Riksdagen har således visat stort intresse för denna, om jag så må säga, nyttiga reform. För att kunna använda detta oljebränsle är det nödvändigt att ha förrädsplatser för bränslet. Vi ha inga sådana cisterner varken i Karlskrona eller i Stockholm, och nu gäller det att få upplagsplatser för bränslet i Karlskrona. Det är här fråga om hälften av vad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag kan icke förstå, huru meningen är att vi skola förvara vårt bränsle, om vi icke få cisterner att lägga det i. Under nu pågående mobilisering har det varit svårt att anskaffa olja för bränsle, och det är påtagligt, att vi måste ha förråd av dylikt att tillgå, när det behöves.

Slutligen kommer jag till det sista kravet: frågan om ändring av kanonbåtarna Rota och Disa till mindepåfartyg. Det är så, att när smärre fartyg äro ute för att verkställa mineringar eller undanrödja mineringar, så behöva de ha med sig depåfartyg som föra minmateriel och minsveppingsmateriel med sig. Nu kan man köpa sådana fartyg för dryga belopp eller för en rimlig kostnad ändra gamla fartyg som äro lämpliga för ändamålet. Det är den senare utvägen, som Kungl. Maj:t här har valt. Kungl. Maj:t har föreslagit att för ett jämförelsevis mycket ringa belopp ett par kanonbåtar skulle ändras, så att de bleve fullt användbara för ändamålet.

Mina herrar! Jag har talat ganska öppenhjärtligt i en del av dessa frågor därför att jag ansett mig skyldig att framlägga de synpunkter, som jag har på dessa ärenden. Här ha i i denna kammare vid ett par tillfällen uttalats erkännssamma ord om flottans neutralitetsvakt, ord, som man säkerligen inom flottan satt stort värde på. Nu hemställer jag, om icke herrarna ville låta dessa ord följas av handling, sådan handling, som behöves, för att flottans stridsvärde skall kunna upprätthållas.

Vidare anförde

Herr Thore: Herr vice talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att göra vissa reflexioner med anledning av den njugghet,

som kommer till uttryck i statsutskottets betänkande angående Kungl. Maj:ts förslag om vårt sjöförsvars stärkande. Utskottsmajoriteten har icke velat tillstyrka bifall till mer än omkring 15 % av vad Kungl. Maj:t begärt. Denna statsutskottets njugghet påminner om det bekanta fallet i Nils Kjærs »Det lykkelige Valg», nämligen stortingsmannen Johannesen, som förstod att hålla den riktiga linjen mellan det minsta möjliga och ingenting alls.

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Ser man på utskottsbetänkandet, skall man finna, att det endast är på ett par punkter, som utskottsmajoriteten velat tillstyrka något, och detta är ifråga om undervattensbåtar och marinens flygväsande. Ifråga om det senare anslaget utgör vad utskottet gått med på dock endast en ringa del av vad Kungl. Maj:t begärt. Där- emot avslår utskottet såväl förslaget om anslag till förstärkning av det fasta kustförsvaret som till anskaffande av artilleriammunition för stridsfartyg, ävensom till anskaffande av minor till flottan, till anskaffande av minor för kustbefästningar och till anskaffande av torpeder o. s. v.

Motiveringen för utskottets avstyrkanden återfinnes i vad utskottet yttrat om »vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande» i ett föregående utlåtande. Utskottet säger nämligen härom:

»Till stöd för de i propositionerna nr 72 och 73 gjorda åskanden åberopas krigets erfarenheter. Utskottet tillåter sig emellertid draga i tvivelsmål, huruvida dessa erfarenheter ännu kunna anses så otvetydiga, att av dem kunna dragas slutgiltiga omdömen beträffande ett framtida ordnande av vårt försvarsväsande.»

Men samtidigt som man säger detta uttalar man ifråga om sjöförsvaret följande:

»Beträffande först förslaget i vad det avser de ifrågasatta utvidgningarna av sjöförsvaret utöver 1914 års program, anser sig utskottet, av skäl som närmare utvecklats i utskottets utlåtande nr 185 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 72 angående vissa åtgärder till lantförsvarets stärkande, ej kunna biträda detsamma. Utskottet har så mycket mindre kunnat göra det som någon plan rörande flottans nybyggnad efter år 1919 icke framlagts.»

I det ena fallet säger man sålunda, att intet slutgiltigt kan byggas på de krigserfarenheter, som gjorts, och i det andra uttalar man, att en plan för flottans nybyggnader efter år 1919 icke föreligger. Jag förstår inte, huru i samma betänkande två mot varandra så öfverensstämmande uttalanden kunna förekomma.

Min mening är icke att ingå på de olika punkterna i utskottets avslagsyrkande. Utskottets uppfattning härvidlag har ju redan punkt för punkt vederlagts av chefen för sjöförvarsdepartementet, och det förefaller mig, som vad denne i saken sagt skulle verka så övertygande, att det borde förmå var och en i denna kammare, som har något intresse för vårt sjöförsvars vidmakthållande, att gå med på åtminstone reservanternas förslag.

Det är emellertid tre punkter, som jag för min del särskilt vill understryka, nämligen angående anskaffande av jagare, anskaffande av minor samt angående anslag till kustartilleriet. Vad det sist-

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

nämnda beträffar framhåller jag det särskilt, därför att det rör en del av vårt lands kust, som för mig är av särskilt intresse.

De fyra jagare, som Kungl. Maj:t begärt, och av vilka utskottsreservanterna gått med på två, äro ju avsedda att motsvara den förslitning av torpedbåtarna, som ägt rum under kriget, en förslitning, som icke kunnat undgås. Torpedbåtarna ha ju varit i gång under snart tre år under flottans neutralitetsvakt, och den materiel, som användes inom flottan, särskilt torpedbåtsmaterielen är särdeles ömtålig. Den materiel vi ha inom handelsflottan är betydligt grövre och motståndskraftigare och tål därför sådana strapasor, men flottans torpedbåtar äro byggda av betydligt tunnare plåt och därför utsatta att i högre grad skadas och förslitas. Det är klart, att om det icke sker någon ersättning av denna materiel, så innebär detta en väsentlig minskning av sjöförsvarets effektivitet, i jämförelse med vad den var före kriget.

Vi ha vidare anslaget till minor. Jag förstår icke, hur man kan vara med om att icke anslå medel till anskaffning av sådana, ty är det något stridsmedel, som visat sig effektivt, så är det just minorerna. I detta krig har minvapnet otvivelaktigt visat, att minor med fördel kunna användas såväl i defensivt som i offensivt syfte, och man kan våga säga, att de skador Tyskland tillfogat den engelska örlogs- och handelsflottan i nära lika hög grad åstadkommits av minor som av U-båtar.

Med avseende på anslaget till kustartilleriet har detta, beklagligt nog får jag säga, icke godtagits av reservanterna. Det gäller ju dock en punkt på vår kust, som icke fick något ordentligt kustförsvar 1914, men som under kriget på grund av förskjutningen i det strategiska läget i Europa visat sig vara av mycket stor vikt. Här på denna del av kusten lika stora värden anhopade, jag menar Göteborg och Götaälv-dalen. Med tanke på den utomordentliga styrka, som kustfästningarna visat gentemot anfall från sjön, skulle man, med det jämförelsevis ringa anslaget, varom här är fråga, dock kunna få en, jag vågar säga, fullständig säkerhet för att något fiendeanfall på denna del av vår kust icke skulle ha någon utsikt att lyckas.

Det är en annan synpunkt, som jag också skulle vilja draga fram i detta sammanhang, och det är den, att vi naturligtvis få lov att ha vapen, som svarar mot fiendens, så att vi kunna möta honom med de olika försvarsmedel, som krävas under skilda förutsättningar. Mot de fientliga övervattensfartygen ha vi egna övervattensfartyg och U-båtar, och mot fiendens lätta kryssare och jagare kunna vi också sätta något motsvarande. Med avseende på de fientliga U-båtarna gäller det däremot, att man icke kan möta en U-båt med en annan U-båt, utan då måste andra försvarsmedel tillgripas, och dessa bestå just i minor, jagare och torpedbåtar.

Hur skulle England kunnat reda sig mot de tyska U-båtarna, om man icke där haft den utomordentligt stora tillgången på jagare, torpedbåtar och minor, vilka i betydande utsträckning oskadliggjort U-båtarna?

Jag tror nog, att man på vänsterhåll, särskilt inom det liberala lägret, har en viss sympati för tillgodoseendet av sjöstridskrafterna och kanske också för lantförsvaret. Jag tyckte mig märka något dylikt i herr Nilsons i Örebro anförande i förmiddags, men han försökte då föra över frågan på det nationalekonomiska planet; vi skulle icke ha råd till det nu, sade han, vi ha skaffat oss så stor ökning av landets statsskuld på grund av utgifterna för neutralitetsvakten, att vi icke ha råd att gå utöver vad utskottet kommit med. Han nämnde bland annat, om jag icke misstager mig, att två tredjedelar av inkomstskatten numera går åt till att förränta statsskulden. Ja, det är möjligt, men hur var det före 1914? Jag har den uppfattningen, att då åtgick hela inkomst- och förmögenhetsskatten till förräntning och amortering av vår statsskuld. Om statsskulden då var 700 miljoner kronor, så utgör 5 procent därå 35 miljoner, och så synnerligen mycket mer gav väl icke inkomstskatten före 1914. För övrigt, om våra skulder hava ökats, så ha också våra tillgångar ökats. Vi kunna helt säkert räkna med en betydande värdestegring av statens skogar, vattenfall, statens järnvägar, statens del i gruvor m. m. sedan år 1914. Jag är övertygad om, att därest detta toges i betraktande, om våra tillgångar jämföras med våra skulder så erhålles ett bättre bokslut nu än före kriget.

Huvudargumentet mot de här berörda anslagen ligger antagligen i utskottets uttalande att »fredsslutet dock måste komma att inleda en allmän begränsning av krigsrustningarna och anvisa mänskligheten andra medel än våldets för avgörande av mellanfolkliga tvister». — Ja, det önska vi ju alla, men det är ju inte annat än önskemål, d. v. s. det finnes ingen visshet. Kriget kom från stormakterna och freden, icke blott fredsslutet utan den varaktiga freden, måste väl också komma från stormakterna, d. v. s. de makter, som bli de bestämmande efter detta krig, och detta kan man väl tämligen säkert se, att det blir England, Tyskland och Förenta staterna. Men tror man verkligen, att tendensen kommer att gå mot varaktig fred? Om vi tänka på England, vilka kolossala vinster har icke detta land inhöstat under detta krig! Jag menar icke materiella vinster utan ideella och nationella vinster. Hur har icke England sammanbundit kolonierna med moderlandet, och förmått Kanada och Australien att gjuta sitt blod lika ymnigt som engelsmännen själva, på slagfälten i Frankrike, hur ha vi icke fått se, att talet om uppror i Indien och Egypten endast var en chimär, hur har det icke till slut lyckats England att, såsom krona på det hela, få så gott som hela Amerika aktivt på sin sida. Härjämte har man i de inre förhållandena fått en organisation, som gör England synnerligen starkt i den pågående kampen. Det har ingjutit den germanska andan i sin organisation, men kom ihåg, mina herrar, att den germanska andan omplanterad i engelska förhållanden, det blir ingen fredsångel.

Herr talman, fastän jag anser att utskottsreservanternas förslag utgör ett minimum till sjöförsvaret, skall jag dock, såsom förhållandena nu ligga, icke begära något utöver deras yrkande, utan be att få hemställa om bifall till reservanternas förslag.

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Ang. vissa
älgårdar för
sjöförsvarets
stärkande.

Med herr Thore förenade sig herrar *Hellberg* i Ljungskile, *Jeansson* i Kalmar, *Nilsson* i Södertälje, *Lübeck* och *Lindvall*.

(Forts.)

Herr *Andersson* i Skivarp. Herr talman, mina herrar! Oaktat jag har svårt att göra mig hörd, skall jag dock, under anhållan om kammarens överseende, be att få hemställa, att kammaren måtte lämna utskottets förslag utan avseende och i stället biträda den åsikt reservanterna ha i denna fråga.

Under det pågående kriget ha herrarna i alla fall sett, att vår flotta utträttat ganska mycket. Jag är viss om, att om vår flotta icke kunnat bevalka vårt sjöterritorium, så skulle vi på många områden icke kunnat skydda vår neutralitet. Nu ha vi kunnat det, tack vare en del av flottan, men under den tid fartygen legat ute, ha de också blivit så förslitna, att enligt den rapport vi fått, tolv torpedbåtar snart måste läggas upp.

Nu ha flottans män beräknat, att tre torpedbåtar skulle kunna motsvara en jagare eller en U-båt. Reservanterna ha med stöd härav räknat ut, att såsom ersättning för dessa tolv torpedbåtar skulle vi behöva två jagare och viss U-båtsmateriel, vilken senare då skulle motsvara de sex torpedbåtarna. Jag tycker det vore skäl i att kammaren biträde detta. Ty här ha vi ju ett vapen, som efter vad vi ha sett, gjort stor och verklig nytta för vårt land.

Det är en del andra frågor, som herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet förut pekat på, bland annat minorna. Det är ju ett vapen, som icke behöver något manskap annat än vid utläggningen, men det har dock i stor utsträckning skyddat våra kuster på viktiga punkter. Jag tror det vore skäl i att offra de 500,000 kronor, som här föreslås till detta vapen. Jag vädjar verkligen till kammaren, om icke kammaren skulle kunna biträda reservanternas förslag såväl till minor som till en del av det övriga, som här ifrågasättes.

Jag skall till sist be att få göra ett särskilt yrkande här, nämligen i punkt h), som rör anläggning invid Jönköping av en fabrik för torpedtillverkning. Med det beslut kammaren fattade här sistlidne lördag, kan den fabriken icke förläggas till Jönköping. Jag skall därför anhålla att i stycket: »Till anläggningen invid Jönköping av en torpedverkstad» o. s. v. orden »invid Jönköping» måtte strykas.

Jag anhåller alltså om bifall till reservanternas förslag med den ändring i punkt h), varom jag nu framställt detta yrkande.

Herr *E. A. Nilsson* i Örebro: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet var vänlig nog att betygsätta de olika framställningar, som innefattas i utskottets förvarande utlåtande. Han gav Kungl. Maj:ts äskande stort A, reservationen AB och utskottets utlåtande, såvitt jag kunde finna, betyget C, d. v. s. underkänt. Vid sådant förhållande är det ju ganska ledsam att här inför kammaren uppträda och försvara den framställ-

ning, som C-betygets män kommit med, men jag skall i varje fall söka göra det.

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Utskottet har funnit det vara styrkt, att flottans sjöstridskrafter i och för neutralitetsskyddet varit underkastade så stark förslitning, att på grund därav en extra ersättning bör beredas. Jag vill i detta sammanhang ha uttalat min tillfredsställelse däröver, att sjöförsvarets målsmän under de senaste åren ha varit lojala nog att icke bereda sig ersättning därför av neutralitetsskyddsmedel, och jag vill för min del göra det uttalandet, att den omständigheten i sin mån bidragit därtill, att utskottet har tillstyrkt det belopp till ersättning, som utskottet har gjort. Jag vill visserligen icke profetera, men jag är för min del nästan övertygad om, att hade sjöförsvarets målsmän begagnat sig av ett motsatt förfarande, så hade sannerligen icke från utskottsvänsterns sida detta belopp kommit att beviljas.

Kungl. Maj:ts förslag innebär emellertid vida mer än en extra ersättning för försliten materiel, nämligen jämväl en utökning av sjöstridsmaterielen. Detta måste utskottet alldeles bestämt avvisa. Utskottet har icke heller kunnat finna skäl i att bevilja ersättning i den omfattning, som regeringen har äskat eller som reservanterna ha tillstyrkt. Genom beviljandet av U-båtsmateriel för 4,200,000 kronor anser utskottet, att full ersättning lämnats för det antal torpedbåtar, som behöver utrangeras, och en ersättning, som är av större verkningförmåga än den utrangerade materielen har. Av såväl propositionen som av reservanternas uttalande på sidan 17 av föreliggande utlåtande liksom också av herr statsrådets eget anförande här i kammarerna har ju framgått, att avsikten är att utränga 12 torpedbåtar och att det är för dem som det skulle beviljas ersättning med den materiel, som Kungl. Maj:t äskat, eller den materiel, som reservanterna vilja lämna. Men nu är just spörsmålet detta: Är siffran 12 riktig eller icke? Om den saken tvista de lärde. De finnas, som anse att det är 7 torpedbåtar, som böra utrangeras. Den meningen finnes uttalad i de militära myndigheternas handlingar, och för det antalet lämnar den till anskaffning förordade U-båtsmaterielen en god ersättning.

Vidare anser utskottet, att ersättning bör beredas för den förslitna flygbåtsmaterielen, ehuru icke i den omfattning, som Kungl. Maj:t har begärt. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag innebär en helt ny organisation av flygvapnet med väsentligt ökade årskostnader. Det har utskottet icke ansett sig kunna gå med på nu och det så mycket mindre, som ännu ingen känner något om hur den flottbyggnadsplan kommer att se ut, som redan nästa riksdag borde få se konturerna av. Reservanternas förslag innebär i verkligheten ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag, ty för nästa år har Kungl. Maj:t endast äskat 803,000 kronor och det beloppet förordade nu reservanterna.

Jag tillåter mig i detta sammanhang erinra därom, att förutom det belopp av 300,000 kronor, som utskottet i detta utlåtande har förordat, har Kungl. Maj:t under huvudtiteln till samma ändamål begärt

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

ett belopp av 135,000 kronor, och statsutskottets första avdelning är enig om att det beloppet bör anvisas.

Beträffande så förslaget om förstärkning av det fasta kustförsvaret, så kunde jag ju fatta mig kort om det, men då en ärad talare på Göteborgsbanken har gjort ett visst nummer därav, kan jag icke underlåta att delgiva kammaren ett uttalande av avdelningschefen i marinstaben, kommandörkaptenen Starck, i Svensk Tidskrift häftet 5 för 1915 angående lärdomar av det pågående kriget i avseende å kustfästningar. Det uttalandet lyder som följer: »U-båtsvapnets utveckling har därför ställt försvaret av en flottas operationsbaser i ett helt annat och för oss vida gynnsammare läge än förut. I närheten av en flottas operationsbaser, där U-båtar ständigt kunna förväntas uppträda, våga de större fientliga fartygen säkerligen ej visa sig, och än mindre kan man vänta att de söka tränga djupt in i en svärnavigabel skärgård, där de endast kunna föra sig långsamt och ständigt kunde riskerna att utsättas för ödesdigra anfall. Det fasta försvaret bör då också rättas efter detta nya läge och företrädesvis inriktas på avvisandet av de lättare fientliga fartyg, som kunna tänkas rikta ett snabbt och överraskande anfall mot utfartslederna, huvudsakligen i avsikt att utlägga mineringar. Framför allt bör man undvika att nedlägga stora kostnader på utvecklingen av djupt inne i en skärgård liggande försvarsanstalter, till vilka en fiende ej rimligen kan väntas intränga. Vi ha helt enkelt icke råd till sådana överloppsgärningar. Planerna för stärkande av det fasta kustförsvaret — och särskilt av det fasta försvaret i Stockholms skärgård — böra revideras i syfte att mera lämpa detta försvar efter dess genom krigserfarenheterna ändrade uppgifter och eventuellt möjliga besparingar synas i stället böra läggas på U-vapnet.» Ja, det är ett uttalande av en sjöofficer, mot vilkens militära omdömesgillhet jag förmodar att den ärade talaren på Göteborgsbanken icke har någon erinran. Så långt som han föreslår ha vi i allt fall icke velat gå. Men att göra utvidgningar av det fasta kustförsvaret har ingen inom utskottet ansett sig kunna eller böra förorda. Nu medger jag ju villigt, att det nog kan hända, att en officer, tillhörande kustartilleriet, har en annan uppfattning beträffande flottans nybyggnadsplan än flottans egna målsmän, och att en officer tillhörande flottan, kan ha en annan uppfattning rörande kustfästningar än vad en kustartillerist kan ha. Vi äro ju allesammans människor, även officerarna, och man får icke alltför mycket undra på, om de bli litet ensidiga, när de utbildas till specialister. Men då får man ordna saken så, att lekmannen får med sitt sunda förnuft och sunda omdöme träffa ett avgörande om vad som kan vara ändamålsenligt och lämpligt.

Vad angår minförsvarets stärkande, så har jag alltid varmt ivrat därför. Jag ivrade därför mycket varmt, när en företrädare till den ärade talaren på Göteborgsbanken var bestämd motståndare till mig i den saken och därvid åberopade sig på sin stora erfarenhet såsom reservofficer i flottan. Jag tror, att erfarenheten har givit mig såsom lekman mera rätt än den givit honom såsom reservofficer i flottan. Emellertid är det så, att den materielen för närvarande är så

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

oerhört kostsam och svår att anskaffa, att jag icke anser det klokt ur ekonomisk synpunkt att nu härför bevilja särskilda medel.

Den föreslagna torpedverkstaden hänger ju numera i luften, sedan kammaren i lördags vägrade att vara med om markförvärf för den. Att, såsom det nu är föreslaget, bevilja medel för anskaffning av maskinerna, innan man fått klart ens var verkstaden eventuellt skall läggas, kan väl ändock icke vara ändamålsenligt. Jag skall fördenskull icke gå vidare in på detta spörsmål än att jag uttalar såsom min mening, att det första, som bör klareras, är den för verkstaden ändamålsenligaste och lämpligaste platsen samt huruvida det kan vara lämpligt att vi skola ha två torpedverkstäder inom landet, en i Karlskrona och en annorstädes belägen. Om den nya verkstaden icke kommer till utförande, följer redan däray, att medel för anskaffning av torpeder icke lämpligen nu böra anvisas, och av herr statsrådets anförande har man också fått bekräftat, att för den nuvarande verkstadens tillverkningsförmåga finnas medel rikligt nog.

Vad sedan beträffar brännoljecisterner, så kosta de för närvarande oerhörda summor mot under normala förhållanden. Inom utskottet har för övrigt rätt delade meningar om det byggnadssystem, som föreslagits komma till användning beträffande dessa cisterner. Det har nämligen icke kunnat undgå utskottets uppmärksamhet, att förslaget till flottstation i Stockholms skärgård upptager brännoljecisterner uppförda efter ett helt annat och billigare system. Såsom en jämförelsepunkt härvidlag vill jag erinra om, att de oljecisterner, som här föreslås till uppförande, skulle rymma tillsammans 3,000 ton och beräknas kosta 600,000 kronor. Om de kunna utföras inom den kostnadssumman, därom kan jag icke uttala något omdöme. Fyra gånger så stor mängd olja skulle kunna förvaras i cisternerna vid Stockholms station, och dessa beräknas tillika med byggnader för kol-förråd och allt vad därmed sammanhänger komma att kosta 2,000,000 kronor. Av den jämförelsen framgår sålunda, att det byggnadssystem, som är föreslaget att tillämpas beträffande oljecisternerna vid Stockholms station, är avsevärt billigare än det vid Karlskrona. Då uppställer sig helt naturligt den frågan: Vilketdera systemet bör man följa, det billigare eller det dyrare?

Materiel för handelsfartygs utrustning för krigsbruk är en anordning med rätt vittgående konsekvenser. Av herr statsrådets anförande ha vi redan hört, att det belopp, som egentligen skulle beviljas, skulle vara 1,700,000 kronor. Går man in för principen, lär kostnaden icke komma att stanna vid vare sig regeringens förslag, en miljon, eller reservanternas, en halv miljon.

Förslaget om ändring av kanonbåtarna Rota och Disa hör egentligen till huvudtiteln, och jag vill säga, att hade det förslaget stått under huvudtiteln, tror jag sannerligen icke, att det från något håll i kammaren hade mött något som helst motstånd.

Herr Thore talade om den njugghet, som statsutskottet visat, och att utskottet givit blott 15 % av vad Kungl. Maj:t begärt. Av den ärade talarens anförande syntes klart framgå, att han ansåg, att vad Kungl. Maj:t begär, det bör Kungl. Maj:t ha. Resonemangets ut-

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

gångspunkt syntes vara att vi icke skulle ha något minne av att vi beviljat några medel alls till sjöförsvaret under femte huvudtiteln. Det föreföll nästan, som den ärade talaren hade helt och hållet glömt bort femte huvudtiteln och allt vad där äskats. De synpunkter han utvecklade angående sjöstrategi, nationalekonomi och statsfinanser skall jag icke alls inlåta mig på, ty jag är säker om att kammaren vid denna tid på dagen och denna tidpunkt av riskdagsarbetet helst ser, att jag därifrån avstår.

Med åberopande av vad jag nu sagt, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr H o l m d a h l: Herr talman, mina herrar! Utskottet har i sitt utlåtande förklarat, att utskottet efter omsorgsfull prövning funnit, att ersättningen för ökad materielförslitning under flottans neutralitetsvakt kan begränsas till anskaffning av undervattenbåtsmateriel för ett belopp av 4,200,000 kronor och av materiel för marinens flygväsende för en summa av 300,000 kronor. Att utskottets prövning av den föreliggande frågan varit omsorgsfull, därom äro vi väl alla livligt övertygade; och det förefaller mig därför, som om en försäkran från utskottets sida i detta avseende knappast varit behöflig. Ty det gäller ju och måste gälla om varje ärende, som behandlas av utskott, att det bör bli föremål för noggrann och omsorgsfull prövning. Det hade därför för oss, som icke haft tillfälle att taga del i utskottets behandling av den föreliggande frågan, varit långt värdefullare, om vi i stället för denna överflödiga förklaring hade fått en tillförlitlig utredning om hur utskottet kommit till den kompensations försliten materiel, som utskottet här har ifrågasatt, eller, med andra ord sagt, en utredning, som klart och tydligt hade visat, att de nyanskaffningar, som utskottet förordat, verkligen utgöra full ersättning för den materiel, som under neutralitetsvakten blivit försliten. Tyvärr kan man nu icke av utskottets knapphändiga utlåtande härom bilda sig något omdöme, utan man är hänvisad att så gott man kan bedöma denna fråga efter den utredning, som föreligger uti Kungl. Maj:ts proposition. Vad visar då denna utredning, mot vars riktighet utskottet icke haft någon erinran att göra? Jo, den visar otvetydigt att de nyanskaffningar, som utskottet här ifrågasatt, varken kvantitativt eller kvalitativt ens tillnärmelsevis utgöra ersättning för den minskning i stridsvärde, som vår fartygsmateriel undergått under de sistförflutna tre åren.

Vad först angår våra undervattensbåtar, är det både för mig och helt visst för många andra glädjande att se det intresse, som utskottet visat denna fartygsmateriel; och det belopp, 4,200,000 kronor, som utskottet föreslagit att utgå för nämnda materiel, kan ju vid första ögonkastet tyckas vara ganska betydande. Det visar sig emellertid, att uti detta belopp 4,200,000 kronor ingår en summa av 1,868,000 kronor, som i själva verket utgör återstoden av det vid 1914 års försvarsriksdag beviljade anslaget, 45,232,000 kronor, till fartygsmateriel. Återstående 2,332,000 kronor av det nu ifrågasatta anslaget skulle alltså avse ytterligare nybyggnad av undervattensbåtar. Men

härvid är att märka, att enligt den utredning, som föreligger i den kungl. propositionen, under neutralitetsvakten viss undervattenbåtsmateriel hunnit så förslitas, att den rätteligen bör läggas i materielreserv, något som helt visst också kommer att bli förhållandet under den närmaste tiden med annan materiel av samma slag. De nyanskaffningar av undervattenbåtsmateriel, som utskottet nu föreslår, kan därför, om man bortser från det belopp, som ingått i 1914 års anslag, anses huvudsakligen utgöra ersättning för sådan undervattenbåtsmateriel, som redan är och under den närmaste tiden kommer att förslitas.

Utredningen i Kungl. Maj:ts proposition visar emellertid, att alla övriga fartyg, som kommit till användning under neutralitetsvakten, undergått en minskning i stridsvärde till följd av förslitning, och gäller detta, som vi redan förut hört, särskilt våra torpedbåtar. Av dessa äro sju så förslitna, att de måste överföras till vedettbåtar och förläggas i materielreserv. Fem torpedbåtar äro så illa medfarna, att de rätteligen borde utrangeras, men komma till en början att överflyttas ifrån kustflottan till lokalstyrkorna. Samma är förhållandet med vissa torpedkryssare, minfartyg och två av våra äldre jagare, nämligen Mode och Magne. Vilken ersättning bjudes nu för denna förslitna materiel? Kungl. Maj:t har begärt fyra jagare, vilket skulle göra en jagare i stället för tre utrangerade torpedbåtar. Reservanterna ha reducerat antalet till två jagare, under det att utskottet icke velat lämna någon som helst ersättning härför utöver vad som kan ligga i anslaget till undervattensbåtar. Skulle nu utskottets hemställan bli riksdagens beslut, komme detta att innebära en väsentlig minskning av vår flottas stridsvärde, som så mycket mer vore att beklaga, som därigenom fartyg av en typ, som visat sig under krigets gång vara av synnerlig betydelse, därigenom icke komme att till erforderligt antal införlivas med vår flotta. Jagarna ha nämligen, enligt vad utredningen visar, under krigets gång fått en mycket vidsträckt användning. De ha använts till bevakning, till rekognoscering, till minutläggningar och till anfall med torpeder och artilleri. Och desa fartyg skulle vi gå miste om nu, när torpedbåtarna, som delvis använts för dylika uppgifter, den ena efter den andra, komma att utrangeras.

Även om man vill ge utskottet rätt däruti, att erfarenheterna från kriget ännu inte kunna anses så otvetydiga att man därav kan bilda sig något tillfälligt omdöme om hur vårt försvar för framtiden bör ordnas, och även om man vill ge utskottet rätt jämväl däruti, att vissa av de nyanskaffningar, som Kungl. Maj:t har ifrågasatt, icke omedelbart skulle komma vår neutralitetsvakt tillgodo, så utgör detta icke något giltigt skäl för underlåtenheten att ersätta den materiel, som på grund av förslitning måste utrangeras. Ty då statsmakterna en gång fastslagit den styrka, som vårt sjöförsvar under en viss tidsperiod bör äga — och detta skedde vid 1914 års riksdag — bör det också vara statsmakternas oavvisliga skyldighet att se till, att denna styrka icke förminskas, att se till, att vårt sjöförsvar icke förlorar så i effektivitet, att det icke kan fullgöra den uppgift, som man måste

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.

(Forts.)

ställa på detsamma. Ett motsatt förfarande kan enligt min mening icke försvaras.

Skall man kunna tala om någon erfarenhet från det pågående kriget, så lär väl den erfarenheten vara odisputabel, att för ett land med Sveriges geografiska och militärpolitiska läge neutralitetsvaktens utförande i väsentlig mån tillkommer flottan. Jag kan därför ej förstå, hur man kan vara med om att låta flottans stridsvärde så nedgå att den i fortsättningen icke ens kan nöjaktigt fylla denna sin uppgift.

Utskottet har som motiv för den kraftiga reduktion, som utskottet gjort av Kungl. Maj:ts anslagskrav hänvisat till sitt uttalande rörande anslagen till lantförsvaret. Det heter däri bland annat att allt starkare röster höja sig till förmån för den tanken, att fredsslutet dock måste komma att inleda en allmän begränsning av krigsrustningarna och anvisa mänskligheten andra medel än våldets för avgörande av mellanfolkliga tvister. Ja, alla äro vi väl, vilket parti vi än tillhöra, besjälade av den önskan, att efter det nu pågående kriget en tid av permanent fred må följa. Men när kommer denna permanenta fred att bli verklighet? Jo, säkerligen icke förr än samtliga stormakter fullständigt avrustat och säkerligen icke förr än vi fått ett internationellt rättsväsende, som icke blott kan skipa rätt staterna emellan, utan också har maktmedel att bringa besluten i verkställighet. Men intill dess detta inträffat måste vi vara beredda att med vapenmakt värna vår självständighet. Det är därför vi icke ha rätt att låta våra försvarsmedel försvagas och förfalla; men detta skulle enligt mitt förmenande, bliva resultatet, om utskottets hemställan bleve riksdagens beslut.

Vad slutligen angår de äskanden, som äro framställda i reservationen, så äro även de — det måste här sägas — ingalunda tillfredsställande. De innefatta enligt min mening icke full ersättning för den materiel, som förslitits. Men då reservanternas förslag dock i långt högre grad än utskottets tillgodoser vår flottas stridsvärde och då tyvärr ringa utsikter förefinnas för bifall till mera vittgående krav, måste jag inskränka mig till att yrka bifall till reservationen, sådan den under debatten blivit formulerad av herr Andersson i Skivarp.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Jönsson* i Boa och *Vahlquist*.

Herr *Lithander*: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har på ett utmärkt sätt belyst sjöförsvarets behov, och jag skulle endast önska, att kammaren fullt och helt lystrade till och följde den maning han har givit. Alldeles samma skäl, varpå jag i förmiddags uttalade den uppfattningen, att man beträffande lantförsvaret hade gjort klokast och riktiagst i att ha följt Kungl. Maj:ts förslag, anser jag föreligga här beträffande sjöförsvaret. Det lider ju inte ringaste tvivel om att icke flottan både har haft,

har och alltid kommer att ha synnerligen viktiga och maktpåliggande uppgifter att fylla. Det kan den emellertid icke göra, om den år från år mötes med den ringa förståelse, som nu ofta är fallet. Dess officerare och manskap kunna icke behålla den entusiasm och glädje i arbetet och den tilltro till vapnet, som måste finnas och som bör ha sin grund i att de känna, att de ha en förstående riksdag och ett förstående land bakom sig. Man måste göra en honnör för den plikt känsla, med vilken de fyllt sitt värv under dessa svåra förhållanden. De ha sannerligen icke heller haft en lätt uppgift under dessa neutralitetsvaktsår med den materiel, som stått dem till förfogande, men vilken de i alla fall ha utnyttjat till det yttersta och därmed gagnat landet. Man kan icke annat än vid genomläsandet av detta betänkande beklaga det avböjande yrkande, man kommit till, då man på för sjöförsvaret ytterligt viktiga punkter drar sig för utgifter, i det man tror, att medlen härtill äro bortkastade. Jag skulle i det fallet vilja erinra om ett uttalande, som en gång fälldes utav en engelsk sjöminister vid stapellöpningsen utav ett av dessa stora pansarfartyg. Han erkände då, att det var ett stort belopp som detta fartyg hade gått till. Det gällde flera miljoner pund, men man går ju där efter en annan måttstock. Emellertid erinrade han om att utav denna stora utgift visade dock siffrorna, att till engelska arbetare och till järnverk, till ingenjörer, till var och en som hade haft sin del i detta arbete och till kolgruvor gingo nittio procent av kostnaderna. Det är ju möjligt, att siffrorna icke skulle ställa sig alldeles lika här för oss, men säkert är, att det vi lägga ned på vårt sjöförsvaret till stor del stannar inom landet och kommer arbetare av olika slag tillgodo och vi få på samma gång en fullgod valuta för vad vi ge ut, i kvalitativt hänseende så fullgod, att jag trotsar något land att kunna åstadkomma något liknande.

Det finnes vidare en stor skillnad mellan det sätt, varpå vi i vårt land sköta dessa fartygsbyggen och det sätt, varpå de skötas i en del andra länder. Vi bygga för skattemedel, vi skuldsätta oss alltså icke för dessa ändamål, och vi bygga vid inländska varv. Jag vill i det avseendet jämföra oss med de länder, där man bygger för låne-medel och på främmande varv. Vi följa med andra ord en flottbyggnadspolitik, som måste betraktas som synnerligen sund.

Det är en sak, som alltid kommer att vara av mycket stor betydelse beträffande flottan, och det är utrangeringen. Man gör ett bestämt fel i att hålla alltför länge på gamla typer. Det ligger i sakens natur, att sjövapnet är av beskaffenhet, att det för att vara effektivt måste förnyas. Man utsätter sig för självbedrägeri, om man endast förlitar sig på, att man har ett visst antal båtar — man måste se till, att dessa ständigt hållas i så modernt skick, som det låter sig göra. Just därför att de utgifter, som nybyggnader förorsaka, gå till inhemska varv, bli de icke så betänkliga, som om detta icke vore förhållandet.

Jag har sålunda icke kunnat komma till någon annan uppfattning än den jag förut framhållit, nämligen att ett bifall till vad Kungl. Maj:t begär vore det enda rationella och det enda verkligt

*Ang. vissa
utgifter för
sjöförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

lyckliga beslut riksdagen kunde fatta, och jag blott beklagar, att icke ett yrkande härom har utsikt att vinna riksdagens bifall.

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet Hans Ericson: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av vad herr Nilson i Örebro yttrade. Han sade, att myndigheterna hade olika uppfattning om, hur många torpedbåtar, som nu borde ersättas. De äro emellertid alla ense om, att samtliga tolv torpedbåtar borde ersättas under nuvarande förhållanden, och jag vet, att marinförvaltningen, det ämbetsverk, som har att se till, att krigsmaterielen hålles i fullgott sick, för sin del enhälligt tillstyrkt, att en sådan ersättning nu skulle äga rum.

Herr Nilson anförde vidare, att det utgjorde ett hinder för att bevilja medel för torpedverkstaden, att man icke visste, var den skulle ligga. Gent emot detta skulle jag vilja säga, att riksdagen förut icke bara vid ett utan vid flera tillfällen följt samma princip, exempelvis beträffande dockan för flottan, vars plats ännu icke är bestämd, ehuru medlen beviljades vid 1914 års riksdag.

Jag skulle också gent emot herr Nilsons argument, att man icke borde köpa minor nu, därför att de äro så dyra, vilja framhålla, att då minorna äro avsedda att ersätta förbrukningen under nu pågående mobilisering, får man se till, att förrådet blir fullt, oavsett om man får betala något mera.

Icke heller torde det av herr Nilson framförda argumentet mot cisterner för brännolja vara bärande. Han anförde ett summabelopp för cisterner och kolgårdar, av vilken siffra icke framgick, vad cisternerna i Stockholms skärgård skulle kosta, medan han angav kostnaden för dem i Karlskrona. Det är klart, att Kungl. Maj:t skulle ställa sig till efterrättelse en anvisning, som gäves av utskottet eller riksdagen, beträffande ett förändrat system för cisternerna i Karlskrona. Jag tror sålunda icke heller, att vad i detta avseende anförts utgör något hinder för beviljande av anslaget.

Till sist angav herr Nilson, liksom det står i betänkandet, att det utgjort ett hinder för att bevilja medel för flera fartyg, att icke flottbyggnadsplanen för tiden efter 1919 var framlagd. Nu får jag säga, att det är rätt stora anspråk, särskilt med den motivering utskottet anför i det föregående i samma betänkande, att begära, att det redan nu framläggas en plan, som skall gälla från och med 1920. Men jag har icke desto mindre anbefallt förberedande åtgärder för att, i den mån det är möjligt, en sådan plan må kunna framläggas till nästa års riksdag.

Herr Vennerström: Jag ber att helt kort få yrka bifall till min motion och avslag å Kungl. Maj:ts proposition samt utskottets hemställan. Som motivering härför hänvisar jag till mitt yttrande vid föregående frågas behandling.

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Det är med den största förvåning, som jag åhört de båda anförandena från mina

kamrater på Göteborgsbanken, herrar Lithander och Thore, om man över huvud skall förvåna sig över någonting. Dessa båda herrar liksom vissa andra medlemmar av kammaren tyckas fullständigt förbise de statsfinansiella synpunkterna. Dessa tyckas ha för dem mycket ringa betydelse, och dock har herr Lithander plats i bevillningsutskottet som suppleant för det moderata partiet och åhör vecka efter vecka, hur vi nödgas beskatta svenska folket i en utsträckning, som knappast någon drömt om, för att få budgeten att gå ihop. Jag har haft det förtroendet att under tolv år vara medlem av detta utskott, och jag kan icke med den erfarenhet jag har från mitt arbete där underlåta att för kammaren framhålla faran av att fortsätta att på detta sätt anslå det ena tiotalet miljoner kronor efter det andra till försvaret. Uppenbarligen stå vi omedelbart inför en beskattningsgräns, där vi icke kunna gå längre, emedan det varken är riktigt eller billigt att införa nya skatter på de små i samhället och därigenom ytterligare fördyra viktiga konsumtionsartiklar. Jag vet, att en del högermän önska höja tullen på kaffe för att nämna ett exempel. Jag tror, att åtminstone herr Lithander och jag böra vara överens om en sak, nämligen att, då vi kommit upp till en skatt av 50 % av inomsten för många av de burgna i samhället, så har man även därvidlag nått en gräns, som man icke kan överskrida, om vi icke komma in i så förtvivlat abnorma förhållanden, att vi nödgas kräva vilket offer som helst.

Herr Lithander nämnde om ett anförande, som en framstående engelsk sjöofficer hållit, när ett pansarfartyg skulle löpa av stapeln. Det är mycket möjligt, att officeren höll ett sådant anförande vid det tillfället, men utan tvivel ligger detta rätt långt tillbaka i tiden, och jag undrar, om han den dag, som i dag är, skulle vilja säga samma ord, som han då yttrade. Det gjordes från svenska nationens sida ett offer för några år sedan, då ett stort belopp, uppgående, om jag icke missminner mig, till 14 eller 16 miljoner kronor, insamlades till en F-båt, och svenska riksdagen beviljade sedermera ävenledes ett större belopp till byggande av ytterligare ett par dyliga pansarbåtar. Jag undrar, mina herrar, om det finns många i denna kammare, som nu skulle vilja vara med om ett sådant beslut och icke med glädje skulle sett, att vi hade offrat de pengarna till sjöförsvaret för byggande av undervattensbåtar och minor i stället för F-båtar, och om icke nästan alla äro övertygade om, att dessa pengar då blivit bra mycket bättre använda än för det ändamål, vartill de beslötos. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallendorf: Jag kan icke tala å andras vägnar, men jag känner mig för egen del fullkomligt på det klara med, att jag icke har någonting att ångra för den del jag tagit i den av den siste talaren berörda insamlingen. Jag tror över huvud icke, att man under detta krig har gjort några säkra erfarenheter, som ådagalagt artillerifartygens försvunna betydelse.

Efter jag ändå har ordet, vill jag till detta foga en helt kort de-

*Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Ang. vissa
åtgärder för
sjöförsvarets
stärkande.
(Forts.)

klaration. Jag hörde i förmiddags till dem, som i det närmaste stodo på samma sida som herr Tamm, och jag står i eftermiddag på samma sida som herr Thore. Jag måste på det uppriktigaste beklaga, att de anslagskrav, som från regeringens sida framställts, icke fullständigt blivit tillstyrkta. Det förefaller mig, som om vi råkade in i ett återfall i förhållandena före 1914. Det tycks vara så, att svenska folket, när det är riktigt pressat, kan göra en kraftansträngning, men sedan vill det gärna sova flera år igenom och försummar att fullfölja resultatet av vad då skapats. 1914 betydde efter långa ansträngningar ett riktigt krafttag, och nu tycker man, att man icke vidare behöver anstränga sig. Så synes vara fallet med lantförsvaret, och en tendens i den riktningen förmärkes även beträffande sjöförsvaret. Detta är så mycket mera att beklaga, som vi därigenom utsätta oss för vad den senaste ärade talaren varnade emot, nämligen verkligt statsfinansiellt slöseri. Såvitt jag förstår är det vida bättre ekonomi att söka undan för undan underhålla och även successivt förnya den apparat, som man har, än att låta den under långa tider förfalla för att ett tu tre vakna upp och med extra ordinära åtgärder på en gång skapa ersättning för alltsammans.

Det tjänar naturligtvis ingenting till att framställa något särskilt yrkande, men jag har velat göra denna erinran, innan kammaren fattar sitt beslut.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till det av herr Andersson i Skivarp under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Sollefteå, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärde herr Johansson i Sollefteå votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 186 antager det av herr Andersson i Skivarp under överläggningen framställda yrkandet röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å såväl utskottets hemställan i berörda utlåtande som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 135 ja mot 43 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren nu godkända lydelse:

Ang. vissa åtgärder för skjöfsvarets stärkande.

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 186 röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Andersson i Skivarp under överläggningen framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utföll med 104 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 utlåtande, nr 1, i anledning av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till lag om landstörmsprövning åren 1919—1927 samt utbildning av officerare, underbefäl och fackmän vid landstormen under åren 1920—1928, dels ock till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1917 undergå landstörmsprövning och befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen, än även Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för bestridande av kostnader för utbildning av landstörmsbefäl m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. lag om landstörmsprövning m. m.

Genom en den 23 februari 1917 dagtecknad proposition, nr 86, vilken blivit till sammansatta stats- och lagutskottet nr 3 hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga i propositionen intagna förslag till

1:o) lag om landstörmsprövning åren 1919—1927 samt utbildning av officerare, underbefäl och fackmän vid landstormen under åren 1920—1928; och

2:o) lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1917 undergå landstörmsprövning och befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen.

Därjämte hade Kungl. Maj:t genom en likaledes den 23 februari 1917 dagtecknad proposition, nr 87, under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärens ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid propositionen fogat förslag till stat för brigadechefer med staber år 1918, dels, under förutsättning av bifall härtill, besluta viss änd-

Ang. lag om
landstörms-
prövning m. m.
(Forts.)

ring i den uti statsverkpropositionen föreslagna staten för generalitetsstaten, dels ock anvisa erforderliga medel för brigadchefsinstitutionens omorganisation och omläggning av inskrivningsväsendet ävensom för bestridande av kostnaderna för landstörmsprövning under år 1917 samt anordnande under samma år av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstörmen.

Uti särskilda inom andra kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner hade vidare föreslagits:

av herr *Runefors*, i motion nr 362, att riksdagen, ifall Kungl. Maj:ts proposition nr 86 i någon form bifölles, måtte besluta, att de till 1917 års landstörmsbefälsövningar inkallade, vilkas årliga inkomst ej överstege 2,500 kronor, i penningbidrag dagligen för den tid, de voro utkommenderade, måtte erhålla sex kronor i stället för de av Kungl. Maj:t föreslagna två kronor;

av herr *E. A. Nilson* i Örebro, i motion nr 381, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts framställning i propositionen nr 87 i vad den avsåge uppförande å stat av brigadchefer med staber ävensom anvisande av medel för med brigadchefsinstitutionens genomförande förenade kostnader; samt

av herrar *Vennerström*, *Ericson* i Funäsdalen och *Johansson* i Sollefteå, i motion nr 385, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 87.

Utskottet hemställde,

1) att Kungl. Maj:ts proposition nr 86 måtte av riksdagen bifallas;

2) att riksdagen, med bifall jämväl till Kungl. Maj:ts proposition nr 87, måtte, utan avseende å den av herr *Vennerström* m. fl. väckta motion nr 385,

a) med godkännande av vid utlåtandet fogat förslag till stat för brigadchefer med staber år 1918, öka ordinarie förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 113,875 kronor;

b) under förutsättning av bifall härtill, med ändring av vad uti årets statsverksproposition föreslagits, å staten för generalitetsstaten för år 1918 uppföra arvoden om 500 kronor åt endast sex såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet och i följd härav för år 1918 upptaga ordinarie anslaget till generalitetsstaten med 231,870 kronor;

c) för bestridande av övriga med brigadchefsinstitutionens omorganisation samt inskrivningsväsendets omläggning förenade kostnader å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 117,350 kronor; och

d) för bestridande av kostnaderna för landstörmsprövning under år 1917 samt anordnande under samma år av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstörmen å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 1,300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1917 förskottsvis utordna vad för ändamålet erfordras;

3) att den av herr Runefors väckta motionen nr 362 icke måtte av riksdagen bifallas; samt

4) att herr *E. A. Nilsons* i Örebro motion nr 380 måtte anses besvarad genom vad utskottet under mom. 2 a)—c) hemställt.

Ang. lag om
landstoms-
prövning m. m.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius*, *Lindhagen*, *Lars Olsson* och *Eriksson* i Grängesberg, vilka hemställt,

1) att Kungl. Maj:ts proposition nr 86 icke måtte av riksdagen bifallas;

2) att, med bifall till den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen nr 385, icke heller Kungl. Maj:ts proposition nr 87 måtte av riksdagen bifallas;

3) att den av herr Runefors väckta motionen nr 362 måtte anses besvarad genom vad under mom. 1) hemställts; samt

4) att herr *E. A. Nilsons* i Örebro motion nr 381 måtte anses besvarad genom vad under mom. 2) hemställts.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Herr talman! Då kammar-
aren diskuterar så mycket, inskränker jag mig till att yrka avslag å
utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr *Lindhagen* instämde häruti.

Herr *Gustafsson* i Örebro: Då reservanten fattat sig så
kort, skall jag begagna mig av samma metod och endast yrka bi-
fall till utskottets förslag.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet *Åker-
man*: Herr talman, mina herrar! Riksdagen begärde 1915, att
Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning samt för riksdagen
framlägga därpå grundade förslag till ordnande av landstomsbe-
fälsfrågan och de övningar med landstomsbefäl, som kunde anses
oundgängligen erforderliga. Med anledning därav tillsatte Kungl.
Maj:t en kommitté, uti vilken ingingo, jag vågar väl säga, förtro-
endemän ifrån de tre stora partierna i riksdagen. Den sålunda sam-
mansatta kommittén har sedermera i allt huvudsakligt enats om ett
förslag. Detta förslag har i huvudsak legat till grund för den fram-
ställning, som nu av Kungl. Maj:t gjorts till riksdagen. Det för-
slaget är också av det sammansatta stats- och lagutskottet tillstyrkt
men flera reservanter hemställa om avslag. För detta avslagsyr-
kande förebringas emellertid icke någon som helst motivering. Jag
frågar då, hur Kungl. Maj:t skall fatta detta avslagsyrkande. Kom-
mittén, i vilken, som jag sade, suttit förtroendemän för alla par-
tierna, har enats om uttalanden, vilka giva vid handen, att det här
verkligen föreligger ett mycket viktigt behov. Denna kommitté har
framlagt ett förslag, som föres vidare till riksdagen, och på det sva-
ras måhända med ett avslag. Jag frågar ännu en gång, hur man

Ang. lag om
landstormss-
prövning m. m.
(Forts.)

skall uppfatta detta. Vad är anledningen till detta avslag? Huru skall arbetet vidare upptagas, då behovet är konstaterat, och då riksdagen begärt en utredning och fått denna utredning, till vilken riksdagens förtroendemän ha medverkat? Det hade väl ändå, jag vill nästan säga, varit hövligt, att man fått höra *något* skäl för detta avslag, och att det icke endast varit ett naket sådant. Mena de ärade reservanterna, att propositionen kommit för sent under året, eller är det något särskilt under detta år, som gör det olägligt att nu fatta beslut i frågan? Är det någonting i själva saken, som icke är till lags, eller vad är det egentligen för orsak till det hela? Det skulle för mig i egenskap av chef för lantförsvarsdepartementet vara av vikt att åtminstone få höra något om de skäl, som bestämt reservanterna för deras avslagsyrkande, ty jag kan icke förutsätta, att ledamöter av riksdagen framställt ett sådant yrkande utan att ha skäl för det. Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa frågor.

Herr Lithander: Herr talman! Det vore synnerligen betänkligt, om andra kammaren och riksdagen skulle avslå det föreliggande förslaget. Det är framkommet, som vi hört, efter den mest ingående och sakkunniga prövning, som stått till att få, och det gäller ju att ordna ett förhållande, som vi alla veta är synnerligen betänkligt. Det gäller helt enkelt, att, när landstormen blir utkallad, den icke skall stå i saknad av befäl eller rättare sagt, att den skall ställas under befäl av tillräckligt antal personer, som ha bästa möjliga förutsättningar för att handhava ledningen. Man mångfaldigar förlusterna och svårigheterna för landstormen, om man icke vill ge denna den ledning, som det här är fråga om. Det är ju så, att genom vad som här begäres i den kungl. propositionen, graderas landstormsmännen uppåt i den mån man kan anse, att förutsättningar och även intresse förefinnas för här ifrågavarande uppdrag. Den stora mängden av landstormsmän träffas mycket lindrigt. Det får ju sammanlagt icke tagas ut mera än 20 %, därav 3 % till officerare, 7 % till underofficerare o. s. v. samt 10 % till underbefäl och fackmän. Men man står faktiskt icke till svars för att man skickar ut, som det här står i utskottsbetänkandet, »kärnan av landets manliga befolkning» och icke ger dem den ledning, som den med alla skäl har rätt att fordra. Utskottsmajoriteten säger, att frågan har humanitär betydelse, och det borde väl om någonsin tala till reservanterna för att bifalla densamma, ty den är faktiskt i mycket hög grad en humanitär fråga denna, att icke landstormen ställs utan befäl. Det är ju ett ofantligt viktigt tillskott av värnkraft, som landstormen utfyller, och det är ju först på de senare åren, som man har kommit till insikt om detta. Man har förut icke tänkt sig så in i landstormens uppgift, att den riktigt fick följa med i 1914 års härordning. Det var mobiliseringen 1914, som klargjorde bristerna. Då är det väl en bjudande plikt för oss att söka bättra ut där, vad som felas.

Genom landstormsprövningen tillgodoser man ju en princip, som man vill i möjligaste mån ha igenom och som är riktig, den

nämligen, att den dugligaste skall komma fram. Här är då avsikten att till landsstormsbefäl skola uttagas just de dugligaste och bästa. Vore det icke också orätt att icke tillgodogöra försvaret det onekligen synnerligen stora och glädjande intresse, med vilket landstormen omfattats runt hela landet. Vi hava sett hurusom trots bristfälliga anordningar och trots ofullständiga bestämmelser dock enskilda landstormsmän hela riket runt med plikttrohet och med iver gått att efter bästa förmåga fylla sin uppgift. Själva begära de just denna sak, som nu utskottsmajoriteten enat sig om, för att de nöjaktigt skola kunna fylla sin uppgift. Vi hava sett, huru genom insamling både till utrustning och annat man skaffat sig på olika orter full uppsättning av t. ex. kokvagnar, kulsprutor m. m. för att bättra på den bristfälliga eller felande materielen. Skall icke riksdagen ge dem det stöd, som ligger i erhållandet av ett ordentligt ordnat befäl, så kan jag icke förstå det. Det vore ytterligt betänkligt, om andra kammaren verkligen ville ställa Sveriges landstormsmän utan befäl, som de själva så ivrigt ästunda, och vilket befäl skulle utgöra en så värdefull tillökning av vårt försvar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Eftersom herr statsrådet önskar en motivering för det avslagsyrkande, reservanternas gjort, skall jag be att för min del få säga ett par ord angående motiveringen för mitt avslagsyrkande. Jag kan icke tala å mina utskottskamraters vägnar, därför att vi ha skiljaktiga motiveringar. Min motivering är den, att jag naturligtvis icke vill alldeles underkänna behovet av utbildning för visst landstormsbefäl under de förhållanden som hittills varit rådande. Man kan fråga, varför har man icke möjligen gått med på att det skulle ha blivit en kurs i år men lagarna i övrigt avslagits. På den frågan vill jag svara, det har varit så mycket bördor lagda på vårt folk, sedan världskriget bröt ut, och är så fortfarande, att man icke kan begära mera av folket.

Därtill kommer, att nu i år, om Kungl. Maj:ts förslag i ämnet går igenom, det skall bliva en civil tjänsteplikt, som kommer att kräva en stor del av vår manliga befolkning. Att då taga en så pass stor grupp medborgare till en särskild landstormsbefälsövning, är orimligt. Det kan man icke vara med om.

Nu kan man invända: Nå om det blir krig i alla fall? Ja, men vi hade samma förslag i fjol och avslago det då. Det har varit frivilliga landstormsövningar och det har ordnats om på annat sätt så att det är icke lika dåligt ställt med befälsfrågan nu som 1914. Detta är nu orsaken varför jag icke kunnat vara med om övningar i år.

När man sedan ser på själva lagen, som skulle gälla 1919—1928, så förefaller det mig vara fullständigt otänkbart, att man nu skulle sitta och bestämma för 10 år framåt om sådana landstormskurser. Vad veta vi om utvecklingen efter krigets slut? Jag

Ang. lag om
landstormsbefäl
övning m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
landstormss-
prövning m. m.
(Forts.)

har för min del den förhoppningen, att vi skola komma fram till effektiv begränsning av krigsbördorna, om icke till fullständig avrustning. Vi hoppas livligt att fredsslutet kan föra oss till en fullständig avrustning.

När man har den tron på framtiden, är det fullständigt orimligt att nu bestämma för 10 år framåt om obligatoriska landstormsbefälsövningar.

Detta är min motivering, varför jag anser mig böra avslå detta förslag.

Jag vet, att de liberala ledamöterna i utskottet hade en annan motivering och herr Lindhagen dessutom en särskild, men det här är den jag har haft. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Jag tänkte, att jag skulle slippa diskutera mera i saken, men då man här begärt få veta motiveringen för avslagsyrkandet, skall jag be att få säga några ord också. Och motiven från min sida äro de, som jag förmodar, tämligen allmänt bekanta skälen. Jag vill då först och främst erkänna, att det ur militär synpunkt säkerligen är stora brister i 1914 års härordning, och att denna härordning behöver kompletteras. Ty det är givet, att vill man hava en härordning effektiv, måste man se till att landstormen blir effektiv och att landstormen övas även till befäl. Men sådana saker brydde man sig icke om att tala om 1914. Man talade icke om det då utan först nu efteråt kommer man med det ena efter det andra, vilket ju endast är gammal hävdvunnen politik.

Då är frågan, om de ledamöter av riksdagen, som ville ha en effektiv härordning år 1914 nu måste följa med i dessa nya krav. Det är ett ganska svårt prov; ty vill man verkligen hava en härordning, som duger, så får man kanske underkasta sig konsekvenserna. Men man kan också låta bli att göra det, och om man gör det med tillförsikt, så betyder det ett erkännande, att det var dumt att vara med om 1914 års härordning. Det ena eller det andra, ty man kan icke stå på bägge ståndpunkterna.

Nu tror jag för min del, och det tycker jag också talar för sig själv, att Sverige för närvarande icke behöver frukta att bliva indraget i kriget och i varje händelse kan denna härordning icke tjäna en sådan eventualitet, utan vad som här beslutas, det avser endast situationer, som komma efter världskriget. I vad mån således behöver utbildas landstormsbefäl o. d., är en sak, om vilken vi icke kunna döma något om. Tvärtom talar allt för att efter kriget rustningarna skola avskaffas — enligt somligas mening — eller åtminstone att de skola väsentligt minskas — såsom andra tro. Vad skall det då tjäna till att inför dessa obestriddiga fakta här försöka gå händelserna i förväg och redan på den grunden anser jag att saken bör avslås.

Därtill kommer också det, som herr Bernhard Eriksson här framhållit, att det är så mycket mindre anledning här nu, att vara

frikostig i onödan, som vi verkligen behöva pengar till andra ändamål.

Jag skulle vilja för min del tillägga ett tredje skäl och det är det, att vad vi här numera besluta är icke att rusta oss emot någon yttre fiende. Jag har förut vid ett tillfälle räknat upp en hel del saker, som högern råår om här i landet, och vill tillägga att den råår också om bajonetterna och ammunitionen, och den enda användning, som vi få för allt detta — det ha vi sett redan nu, nästan varje dag kommer med nya exempel. — Högerregementet vill använda de försvarsmedel, vi ha till att undertrycka de undertryckta folkklassernas längtan efter befrielse och till att upprätthålla det system som härskar och som naturligtvis är dem till lags men icke andra.

Utbildandet av landstörmsbefäl och anskaffandet av kulsprutor åt dem — dessa äro som bekant särskilt omtyckta i våra dagar — det betyder ju bara, att man skaffar särskilda medel för åstadkommande av borgargarden och eventuellt trupper för att undertrycka det fria ordet och folkliga rörelser i detta land. Det är den ena aktuella betydelsen av dessa anslag.

Det gjordes inom utskottet det kompromisserbjudandet ifrån högern, att man åtminstone skulle vara med om att öva landstörmsbefäl i användandet av kulsprutor. Det få vi naturligtvis icke heller någon nytta av gent emot yttre fiender. Men det är just nu den omtyckta metoden, att skapa pålitliga trupper inne i landet — och de enda verkligt pålitliga trupperna äro landstörmsbefälet — och att skaffa kulsprutor för att de skola användas för att undertrycka de undertryckta folkklassernas kamp för befrielse.

Det är mina skäl för att yrka avslag.

Herr Gustafsson i Örebro: Ja, herr talman! Det är ju klart att för den, som har sådana åsikter, som herr Lindhagen, eller att man snart har att vänta på en oavbruten fred staterna emellan, det kan vara onödigt att göra något i den här vägen. Men den, som icke tror på den eviga freden, ser sakerna på ett annat sätt. Han tror, att man behöver rusta sig även för framtiden. Det var en talare här på förmiddagen, som vidrörde den frågan att det på sina håll påstås att kriget kan antagas återkomma i framtiden. Och jag är säker på att det är många, i denna kammare, som äro av den mening att kriget kan återkomma, men finnes denna möjlighet, måste man också vara beredd just för ett kommande krig. Det är nog säkert, att den stora världsfreden icke är så nära förestående, som herr Lindhagen tycks tro.

Vad denna sak beträffar, huruvida den föreslagna anordningen är av behovet påkallad eller icke, så är det förvånansvärt, att förslaget möter motstånd ifrån vänsterhåll. Riksdagen skrev dock 1915 och begärde utredning och förslag i frågan.

Det tillsattes sakkunniga och ibland dem ifrån denna kammare fanns det representanter ifrån båda vänsterpartierna. Högerpartiet i denna kammare var icke representerat inom denna kom-

*Ang. lag om
landstörms-
prövning m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
landstormss-
övning m. m.
(Forts.)

mitté. Vänsterpartiernas representanter i kommittén voro eniga med de övriga. Blott i en enda detaljfråga avveks ifrån kommitténs förslag, varpå denna proposition är byggd. Det är därför som sagt förvånande att den väcker motstånd, det måste jag säga. Alla erkänna behovet av bättre ordnade förhållanden för landstormsbefälet än vad som förut varit fallet.

Till och med herr Lindhagen tyckte jag drog på den tråden, att det icke var så väl beställt med landstormsbefälet. Vi ha i färskt minne efter mobiliseringarna 1914 och 1915 hur det var ställt då, och jag tror icke det är någon i denna kammare, som glömmur hur dåligt det var då.

Nu tycker jag också, att man bör taga någon hänsyn till landstormsmännen själva, ty de önska icke något hellre, än att riksdagen skall behjarta den fråga, som här föreligger. Själv har jag — och jag är säker på att det har hänt flera i denna kammare — fått ett flertal skrivelser, i vilka man begär icke mindre än att riksdagen skall behjarta denna fråga och bifalla den kungl. propositionen. Jag tycker därför, att man knappast kan stå till svars med att giva ett rent avslag på den proposition, som här föreligger.

Jag kan icke fördölja, att det inom utskottet var på tal att man möjligen skulle nöja sig med förslaget i vad det gäller landstormsovningar under år 1917, men det gick icke att kunna få till stånd enighet därom.

Men som frågan nu ligger, vill jag alltså yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den form, det nu är avfattat.

Herr P å l s s o n: Herr talman! Då jag inom det sammansatta utskottet deltagit i detta ärendes behandling och ehuru jag är av samma mening som reservanterna, icke syns bland dessa, ber jag få säga, att det är beroende därpå att till justeringssammanträdet, som var utsatt efter pingsten, erhöj jag av misstag icke kallelse. Därför kom jag icke med bland reservanterna, vilkas mening jag dock delar.

Jag ber att med några ord få förklara, varför jag står på den sidan.

De två lagar, som här avhandlas i denna proposition äro, som chefen för lantförsvarsdepartementet nämnde, baserade på ett kommittéutlåtande.

De äro delade i två lagar. En, som omfattar år 1917, varefter en paus uppstår under åren 1918 och 1919 då inga landstormsinkallelser skulle äga rum och först 1920 till 1928 skulle enligt den andra lagen årliga landstormsinkallelser företagas.

Om man ser på den skärseld, som detta kommittéutlåtande, gått igenom, då det ju provats av de sakkunniga på detta område, armefördelningscheferna, armeförvaltningen och departementschefen, finner man genast, att det är en mycket viktig anmärkning, som från deras sida gjorts mot detta kommittéförslag. Man har från detta håll knappast enat sig om ett enda av de förslag som

här föreligga. Endast beträffande ett sådant har man varit enig, nämligen frågan om mönstringsskyldighet för landstormen eller, som det här kallas, landstormsprövningen. Från alla håll, har man varit enig att en sådan borde äga rum. Jag tror, att denna årliga mönstring är ett av de största offer man begär av landstormsmännen. Det blir också ganska kostbart, ty prövningen förutsätter en prövningsnämnd och denna kan väl inte bestå av mindre antal än fyra ledamöter, då ju en läkare skall vara självskriven. I händelse man skulle göra denna landstormsprövning häradsvis, skulle man ha en sådan apparat för att pröva endast cirka 40 landstormsmän, och skulle man företaga denna prövning för hela landstormsområdet, skulle visserligen detta antal stiga till 160, som dessa fyra ledamöter i nämnden skulle pröva. Det är klart, att detta kommer att bli ganska betungande för dem, som skola provas och dyrt för staten. Man torde kunna beräkna, att omkring 80 procent av dem, som bli inkallade, bli befriade igen. Det är ju först och främst alla militärarbetare och alla de, som av en eller annan anledning äro frikallade av militär myndighet. Alla skulle således få infinna sig vid denna prövning men cirka 80 % därefter omedelbart få resa hem igen. Då man tänker på, att det tar en å två, ja, i Norrland upp till fyra dagar för vederbörande att först resa till denna landstormsprövning och sedan resa hem igen, måste man medge, att det blir mycket betungande för den stora procent som blir fri igen, att onödigt företaga denna resa. I det avseendet kräver nog detta förslag en omarbetning, för att det skall kunna bli antagligt.

Nu är det emellertid av flera anledningar jag gått på avslagsidan. I de utlåtanden, som kommit från olika auktoriteter, som bedömt detta kommittéförslag, ser man, att det är en sak isynnerhet, som många av dessa funnit vara avgörande för att något beslut i fråga nu icke borde fattas, och det är bristen på före detta linjeofficerare på de högre befälsposterna. För dessa befälsposter försäkrar man ifrån auktoritativt håll att man behöver före detta linjeanställda, officerare och underofficerare. Med hänsyn till den stora brist, som för närvarande råder på sådana, dömer man från detta håll detta förslag redan nu som provisoriskt. När man inte längre med detta stora offer på inemot 2 miljoner kronor, än att förslaget av dem, som äro sakkunniga i frågan, kallas för ett provisoriskt förslag, så är det väl knappast värt för närvarande att offra så mycket pengar härpå. Men det är även en annan sak, som jag tycker är avgörande, och det är vad chefen för lantförsvarsdepartementet vidrörde, då han undrade, om vi ansågo frågan vara för sent väckt. Så är det nog. Nu räkna vi snart redan mitten av juni månad, och dessa inkallelser kunna inte försiggå förrän fram på hösten. Vi veta, att det är ett ganska stort antal män, som skulle inkallas, och att det gäller sådana som höra till infanteriet. Dessa äro att söka huvudsakligen bland landsbygdens befolkning och bland grovarbetare över huvud taget. Men samtidigt kräver man ju av samma människor, att de skola ordna för skörden på åker och äng för att folk skall få någonting att leva av. Då så förhåller sig, måste man

*Ang. lag om
landstorms-
prövning m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
landstoms-
prövning m. m.
(Forts.)

säga, att tiden för landstombsbefälsinkallelser redan är för långt skriden i år och att även från denna synpunkt sett, det icke är lämpligt att nu antaga detta förslag.

Det är även ett tredje skäl, som gjort, att jag kommit till detta avslagsyrkande och det sammanhänger med vad herr Eriksson i Grängesberg nämnde om, nämligen den civila värnplikten. Även den kräver ju stora offer av folket, och då det ju blir ungefär samma personer, som skulle komma att fullgöra såväl den föreslagna civila värnplikten som landstombsbefälsutbildningen och dessa även måste bidraga till ordnandet av den allmänna folkhushållningen genom att deltaga i spannmålsodling etc. anser jag att det inte finnes någon möjlighet att av dem begära alla dessa saker på en gång. Det minst viktiga bör i så fall få träda tillbaka, och det anser jag för närvarande vara det som här föreslagits.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr H o l m d a h l: Herr talman, mina herrar! Jag har icke begärt ordet för att göra något vidlyftigare inlägg i förevarande fråga, utan allenast för att för kammaren föredraga två skrivelser, som kommit mig tillhanda från Blekinge östra och västra landstormsföreningar. Då dessa skrivelser äro ställda till mig såsom representant för Blekinge valkrets, har jag ansett mig böra delgiva kammaren skrivelsernas innehåll, som är av följande lydelse: »Landstormsmän, tillhörande Blekinge inskrivningsområde, samlade för att diskutera landstormens framtid och söka en lösning på avhjälpan det av den nuvarande organisationens och utbildningens stora fel och oerhörda brister, vända sig till länets representanter för att tillkännage sin förhoppning, att dessa representanter måtte medverka till bifall av Kungl. Maj:ts nådiga propositioner n:ris 86 och 87 av den 23 februari 1917.

Vi äro fullt övertygade om nödvändigheten av en fast organisation hos landstormen, av ett ökat utbildningsarbete, av beväpning, utrustning och beklädnad i likhet med linjen. Vi, som enligt lag skola värna vårt land, fordra att i ofred få bära svensk uniform, ej ett surrogat för denna, som kan medföra vådan av att kärnan bland landets manliga befolkning behandlas som snapphanar och stigmän av en fiende, som icke godtar de tecken, som vi åläggas bära i stället för kronans kläder.

Samtidigt uttala vi som vår orubbliga åsikt, att hittillsvarande anskaffningssättet för landstormens beklädnad, de frivilliga gåvorernas väg, aldrig kan bliva fullt effektivt och i längden bliver vårt land ovärdigt. Med skyldighet för individen att värna landet följjer detta lands förpliktelser att sätta landstormsmannen i stånd att värna det under samma betingelser som linjesoldaten.

Vi ansluta oss i övrigt helt till Kungl. Maj:ts ovannämnda propositioner, som vi till alla delar gilla.

Oberoende av politiska riktlinjer ha vi enat oss i denna fråga, besjälade av den åsikten att försvarsfrågan står över partierna.»

Skrivelserna äro undertecknade av respektive landstormsföreningars styrelser.

*Ang. lag om
landstormss-
prövning m. m.
(Forts.)*

I anslutning till dessa uttalanden kan jag icke underlåta att uttrycka mitt beklagande över, att svenska landstormsmän skola behöva uppträda som supplikanter ifråga om den utbildning, den materiel och den ledning, som erfordras för att de i farans stund skola kunna fylla sin uppgift. Men ännu beklagligare vore det, om deras vädjan skulle i denna kammare förklinga ohörd. Blekingska landstormsmän ha i de föredragna skrivelserna förklarat, att de, oberoende av politiska riktlinjer, enats i sitt uttalande, besjälade av den åsikten, att försvarsfrågan står över partierna. Det ligger i detta uttalande, mina herrar, en erinran av allvarlig innebörd. Den innefattar en maning även till oss att icke låta partihänsyn vara bestämmande vid avgörandet av denna fråga, som — det måste väl erkännas — icke är uteslutande en högerns sak. Vad det här gäller är att förläna vår landstomsorganisation nödig fasthet och att bibringa dem, som vid landstormen skola tjänstgöra som befäl, här för erforderliga kvalifikationer. Att tillgodose detta behov, därom borde vi väl kunna enas oavsett vilket parti vi tillhöra.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med herr Holmdahl förenade sig herr *Nillson* i Södertälje.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet *Åkerman*: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få konstatera, att ingen utav de ärade talare, som här uppträtt, med undantag möjligen av herr Lindhagen — vilket ju är ganska förklarligt — kunnat underkänna behovet utav en utbildning för landstormsbefålet, men man har icke velat ha den i år, och en utav de ärade talarna hoppades, att man ioke heller för framtiden skulle behöva den, därför att när fredsslutet en gång kom, skulle man kunna komma till en indragning eller åtminstone en minskning utav det militära försvaret. Det är ju möjligt, att han får rätt därutinnan, men det är också mycket möjligt, att han icke får rätt, och jag måste fatta hans uttalande så, att för den händelse man icke skulle kunna göra indragning utav det militära försvaret, han erkänner behovet utav denna utbildning för landstormsbefålet.

De invändningar, som gjorts emot förslaget, ha, såvitt jag förstår, varit utav ganska ringa bärvidd, och det är ju helt naturligt, då detta förslag utarbetats utav förtroendemän ifrån alla tre partierna. Jag kan inte annat än be kammaren överväga och fatta position till frågan, huruvida man verkligen i den stund som är, kan helt och hållet åsidosätta ett behov, som man dock nödgas erkänna föreligger. Jag tror, att situationen nog inte är sådan, att man kan det, och kommittén har ju mycket allvarligt påpekat, att för den händelse kriget skulle komma, det också skulle vara ganska illa beställt med landstormsbefålet. Det verkar ju också ganska egendomligt att här få höra så många avslagsyrkanden, då man för

Ang. lag om
landstormss-
prövning m. m.
(Forts.)

några dagar sedan uti första kammaren ifrån en mycket framskjuten liberal ledamot i den kammaren på tal om något annat fick höra följande:

»Jag skulle kunna fortsätta med en erinran om hur pass ägnad att stärka förtroendet för försvarsanordningarna och till omsorgen om trupperna och deras verkliga stridsvärde och utbildning, den organisation var, som kom till synes vid landstormstjänstgöringen, be-
drövlig i åminnelse, under krigets första tid. Jag skulle kunna erinra om det visserligen tyvärr icke militära, men *amatörmilitära* befäl med i vissa hänseenden mycket utpräglade militära egenskaper, men i vissa andra mycket svaga sådana, som man utvalde för detta ändamål.» Ja, bättre har det ju blivit, men fullt bra få vi väl ändå erkänna, att det ännu inte är. Man klandrar sålunda den militära ledningen för att den har sådant landstormsbefäl, men när man kommer fram med ett förslag om utbildning, utarbetat, säger jag ännu en gång, i samråd med riksdagens förtroendemän, ja, då säger man nej, och efteråt kommer man och talar rätt så hänfullt om att så och så har den militära ledningen ställt till det. Det är inte gott under sådana förhållanden att ställa det hela till rätta. Man försöker att åstadkomma ett samarbete med riksdagen, men man avvisas tämligen kort och gott. Sedan nedhånas hela saken och man skyller på den militära ledningen för att det är dåligt beställt.

Nu hoppas jag innerligt, att förhållandena skola bli sådana, att vi icke skola behöva ett upprepande av 1914 års landstormsmobilisering, men om nu inte herr Erikssons i Grängesberg förhoppningar om en minskning utav militärförsvaret vid fredsslutet kunna gå i fullbordan, då vill jag också hoppas, att denna kammare, om detta förslag i kanske något omarbetad form kommer tillbaka, icke avvisar det på samma sätt som nu tycks bliva fallet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 101 ja mot 64 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

*Ang. lag om
landstormss-
prövning m. m.
(Forts.)*

§ 3.

Vidare förekom till behandling sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rekrytutbildningens förläggande till sommartid.

*Ang. rekryt-
utbildningens
förläggande
till sommartid.*

I en inom andra kammaren väckt motion nr 80, vilken blivit till sammansatta stats- och lagutskottet nr 3 hänvisad, hade herr *Osberg* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes snarast låta verkställa utredning med tanke på omläggning till rekrytutbildning sommartid samt taga i övervägande, huruvida icke dagantalet lämpligen kunde nedbringas genom det bättre övningsresultat, som erhöles, därest övningarna företoges under sommarhalvåret, samt till riksdagen inkomma med det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Mot utskottets motivering hade reservation avgivits av herrar *Lindhagen* och *Eriksson* i Grängesberg.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Osberg*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag dristade mig till att frambära en motion i denna riksdags början om återinförande av sommarövningar för rekryter vid hären. Den har nu det sammansatta stats- och lagutskottet avstyrkt med den motiveringen, att det har icke haft tid att taga del av det hela i tillräcklig grad, så att det på grund därav skulle kunna avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det förefaller mig besynnerligt, att man kan avfärda en motion utan vidare på det sättet. Det får väl erkännas av en var i kammaren, som följt med händelserna, sedan den nya härordningen trädde i kraft, att vinterövningarna ha varit allt annat än lyckliga för de unga män, som måste fullgöra sin skyldighet. Det var icke annat att vänta efter våra stora farhågor för vinterövningarna 1914, då denna stora fråga skulle lösas, och det har också bekräftats, att kommer detta att fortgå, så kommer den unga svenska manliga befolkningen att få lida oerhört. Jag skall icke uppehålla mig så länge med detta spörsmål, ty jag tror icke det är utsikt att få ändring i utskottets beslut. Men jag vill nämna ett fall bland det tjugotal, jag känner från min hemtrakt.

En granne till mig hade en pojke, som exerceerade och skulle tjänstgöra på Gotland. Han kom dit frisk och kry och blev utsatt som vaktpost åtskilliga gånger. Han blev förkyld och fick vatten i lungsäcken och slutligen en lunginflammation. Han låg på

Ang. rekryt-
utbildningens
förläggande
till sommartid.

(Forts.)

sjukhus i ett par månader och blev utskreven såsom till krigstjänst oduglig. Med det betyget fick han lämna Gottland och reste till sitt föräldrahem utan att få någon underrättelse om vilken sjukdom han led av. Han gick och kände sig olustig ett par månader och blev slutligen tillrättad att söka läkare i Lysekil. Det gjorde han, och läkaren konstaterade, att båda lungorna voro angripna. Han hade lungsot i rätt så hög grad och blev uppmanad att skaffa sig inträde på sanatorium. Jag undrar, om man med sådana fakta för ögonen kan förväna sig över att svenska folket börjar bli betänksamt, då de unga människorna skola skickas ut som fosterlandets försvarare.

Det går icke att borteliminera denna fråga, utan jag är säker på att den skall komma fram, och när det blir andra tider, kommer man icke att från allmogens sida ge efter, förrän det kravet blir löst. De unga människorna inkallas på hösten och skola tränas. Jag har hört, att officerarna stå alldeles maktlösa, då de skola göra upp dagordningen. De undra, vad de skola hitta på att göra under ovädersdagar. Men det är icke det värsta. Det är, när de skola, som det heter på fackspråket, börja begagna marken, d. v. s. då de unga männen skola genomblöta ligga på marken i vattenpölar och bli genomblöta. Då kommer det till känn med deras hälsa. Det har varit så mycket olägenheter, att det är klart för var och en, att ändring måste ske.

Jag kan, ehuru jag icke har utsikt att få fram saken, icke annat än yrka bifall till motionen.

Vidare anförde:

Herr Eriksson i Grängesberg. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, d. v. s. avslag på motionen. Jag gör det icke på de skäl, utskottet anfört, utan för min del, därför, att det parti jag tillhör år 1914 framförde en motion, vari yrkades en förkortning av värnpliktsövningarna, samt att de skulle utföras under sommaren. Då vi icke frångått denna mening, har jag icke genom en utredning velat giva på hand, att man skulle kunna godtaga vintertiden.

Det är mina skäl då jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjöberg: Herr talman! Det kan synas besynnerligt, att denna fråga kommer så snart efter det den stora härordningsfrågan lösts. Denna fråga är aktuell och blir det allt mera vad tiden lider. Det är sant, som motionären säger om uppfattningen hos den stora allmänheten i denna fråga just på grund av de erfarenheter man gjort av de sociala följderna av vinterförläggningen.

Här har diskuterats i kammaren för icke så länge sedan frågan om anledningen till den oerhört stora sjukdomsprocenten inom våra förläggningar. Man kom då icke enligt min mening till den egentliga huvudorsaken till den stora sjukdomsprocenten. Men det lider

icke tvivel, att orsaken är att finna i vinterövningarna. Man kan säga, att det är ju hälsosamt att vistas ute. Det finnes tiotusentals människor, som arbeta ute under den kallare årstiden, i skogar, gruvor o. s. v. Ja, det kan man säga och det med rätta. Men det förhåller sig så, att det är andra förhållanden, då människor vistas ute och få sköta sig själva. De få arbeta, då de känna, att de befinna sig i den ställning, att det är behagligt att röra på sig. De behöva icke lägga sig på marken, som de ofta få göra, då de äro på övningar och ofta äro genomblöta. Jag vet att det hänt i det samhälle jag tillhör, att ett kompani kommit hem från långa marscher och $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ varit så sjuka, att de måst sjukrapporteras. Gång på gång ha hemmen fått mottaga söner, som varit utkommenderade och blivit sjuka, fått lunginflammation. En del har fått lungtuberkulos. Jag har varit med i fattigvårdsstyrelse och sjukkassor, där vi måst skaffa ynglingar plats på sanatorium just på grund av de sjukdomar, de ådragit sig under vinterövningarna. Man medger det överallt, och en hel del människor har kommit till mig och sagt detsamma. De äro varma försvarsvänner, men de ha kommit och sagt, att det får icke fortgå så som det nu är. Av det ena som det andra skälet anser man det olyckligt med vinterövningar. Förra hösten var jag på ett sammanträde, där alla voro högermän utom jag. Vi började tala om vinterföreläggningen. Någon sade, att det var ett missgrepp detta. Ja, visst var det det, sade de övriga, men det får väl göras om. Officerare ha sagt, att de kunna icke utträtta något på grund av kylan. De värnpliktiga företaga marscher och komma hem förkylda. Man hör överallt talas om ledsamma förhållanden på grund av vinterövningarna. Herr Osberg har alldeles rätt i att det väckt stora bekymmer bland folket. Jag gick här om dagen in i tidningsrummet och där fick jag tag i en tidning, där jag möttes av en underrättelse, att det var två unga män, som bäddats i graven, båda hade fått sjukdomar under utkommendering. Det är icke på grund av ogenhet, som en mängd människor ställer sig oförstående med avseende å vinterföreläggningen, utan det är på grund av erfarenheterna om den oerhörda sjukdomsprocent, som blir en följd därav.

Det omnämndes redan före den nya härordningens införande såväl av läkare som av en del militära myndigheter, att man icke kunde utnyttja vinterövningarna på det sätt, man ansåg bäst skulle tjäna det ändamål, som de voro avsedda för. Jag kan förstå, att utskottet av vissa skäl icke ansett sig kunna vara med om att vidtaga åtgärder. Men jag har i alla fall, då frågan varit före, velat bidra med några ord och framhålla, att det råder kolossal oro bland folket på grund av de ledsamma erfarenheter man fått göra, då man fått hem sina söner. Jag har icke något yrkande att göra.

Herr J es p e r s o n: Det är nog mycket delade meningar i den fråga, som här förehas, och det är visst icke på alla håll så, som motionären och den siste ärade talaren ha omtalat. Jag har själv söner, som exarcerat bevärning efter det den nya härordningen trädde i kraft. och de ha icke på något sätt beklagat sig över vinter-

*Ang. rekryt-
utbildningens
föreläggande
till sommartid.
(Forts.)*

Ang. rekryt-
utbildningens
förläggande
till sommartid.

(Forts.)

förläggningen, utan intygat, att det är en ren fördel med denna vinterutbildning. Jag tror därför icke, att man kan draga sådana slutsatser, som motionären och den siste talaren gjorde av de enstaka fall, som de omnämnde. För att få en bestämd uppfattning i denna fråga måste man ha en statistik, som sträcker sig över någon längre tid. Att grunda sin uppfattning på några enstaka fall kan icke vara riktigt i ett så viktigt ärende som detta. Herr talman. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag å motionen.

Herr *Lingström* instämde häruti.

Herr *Osberg*: Jag vill bara säga gent emot herr Jesperson, att det icke kan vara obekant för landet, hurudant tillståndet är i detta fall. Vid den interpellation, som besvarades här för någon tid sedan, framgick det ju för övrigt tydligt, hurudana hälsoförhållandena äro inom kasernerna. Denna sak kan sålunda icke heller för herr Jesperson vara obekant. Har man haft den erfarenheten under sommarföreläggning, att det legat två eller tre hundra man sjuka vid vart regemente? Officerarna ha själva erkänt, att sjukprocenten ökats med 25 %, sedan vinterföreläggningen tillkom. Detta är en sak för sig, men jag kan försäkra, att förhållandet är bedröfligt med vinterövningarna, och skall detta fortfara, få vi en lung-sotshärd i vartenda svenskt hem. Det går icke att behandla folk på det sättet, och det kan därför icke dröja länge, innan vi få återgå till sommarföreläggningen. De värnpliktiga behöva tid för att vänja sig vid förhållandena. Därför må de väl få vinterutbildning, när de kommit in i systemet och lärt att vårda sig bättre. Men detta är icke möjligt, då de såsom nu inkallas redan på hösten.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr *Gustafsson* i Örebro: Jag skall icke inlåta mig på tvisten, huruvida vinterföreläggning är att föredraga framför sommarföreläggning, men var och en lär kunna förstå, att det icke i en så stor och omfattande fråga som denna är möjligt att utan grundlig utredning tillmötesgå motionärens önsknings. Icke heller har så lång tid förflutit, sedan vinterföreläggningen började införas, att man därom kan ha bildat sig någon säker uppfattning, så att man nu skall kunna kasta om det hela. De erfarenheter herr Jesperson framdrog gå ju för resten i motsatt riktning mot motionärens. För övrigt har det under den tid, som stått utskottet till buds, icke varit möjligt att ägna frågan en mera ingående behandling.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Sjöberg*: Jag ber att få erinra herr Jesperson om att de klimatiska förhållandena ställa sig olika i Skåne och övriga delar av landet. Även kunna förläggingsförhållandena vara olika i skilda trakter av landet. Herr Jesperson ville icke tro, att vinterföreläggningen förorsakat verkliga bekymmer ute i bygderna. Detta

skall han emellertid få bekräftelse på, om han besöker hem, vilkas söner deltagit i vinterutbildning. Det har i många fall hänt, att de därunder ådragit sig sådana sjukdomar, att de fått bäddas ned i en för tidig grav.

*Ang. rekryt-
utbildningens
förläggande
till sommartid.
(Forts.)*

Man tar ut regementena på övningar i många graders köld. De få vandra, tills svetten rinner, så göres halt, och de få lägga sig ned på den stelfrusna marken. Officerarna själva promenera fram och tillbaka och ha därför ingen känning av, hur svårt manskapet har det. Det är under sådana förhållanden icke underligt, att sjukdomsprocenten bland de värnpliktiga blir stor.

Människomaterialet är väl ändock det dyrbaraste kapital landet äger. Jag är därför glad över, att denna fråga kommit på tal, och herrarna skola icke tro, att det blir tyst med den, förrän saken blir på ett tillfredsställande sätt löst. Jag kan här tala, som jag tänker, därför att jag icke har någon del i 1914 års härordningsbeslut.

Herr J es p e r s o n: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att då herr Sjöberg yttrade sig som han gjorde, underkänner han officerskårens förmåga att bedöma, hur en beväringkontingent skall behandlas, när han nämligen förutsätter, att officerarna komma i beväringarna att lägga sig ned på marken, så att de bli genomkylda. Jag tror icke, att detta i allmänhet kan hända, utan jag tror, att officerarna nog lärt sig, hur en trupp skall behandlas. Jag tror för övrigt, att jag talat med lika många personer från skilda orter som herr Sjöberg, och att jag därför känner deras omdöme i frågan lika väl som han.

Herr talman. Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbanebyggnader i Norrland ävensom i ämnet väckta motioner.

*Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.*

I den till riksdagen den 13 januari 1917 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» beträffande statens järnvägar föreslagit riksdagen att i avbidan å den proposition, som kunde komma att avlätas angående byggande av tvärbanan mellan norra stambanan och inlandsbanan m. m., för ändamålet för år 1918 beräkna ett anslag, att utgå av länemedel, av 1,000,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 4 april 1917 avläten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 221, under återopande

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.

(Forts.)

av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civil-
ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) att besluta, att inlandsbanan mellan Volgsjön och Gälli-
vare skulle å bandelen mellan Sorsele och Jokkmokk framdragas
förbi Avaviken och Gangsjajaure i huvudsaklig enlighet med vad
i statsrådsprotokollet angivits,

2:o) att, under förbehåll att de i statsrådsprotokollet beträf-
fande varje särskild bana omförmälda villkor om kostnadsfri upp-
låtelse av mark med mera iakttoges samt med rätt för Kungl. Maj:t
att närmare förordna om banornas sträckning, besluta

dels anläggande av en tvärbana i Ängermanälvens och Fjäll-
sjöälvens dalgångar från Forsmo å linjen Långsele—Selsjön av norra
stambanan till Hotings station å inlandsbanan, för vilken tvär-
bana, i dess sträckning längs den så kallade Äkvisslanlinjen, an-
läggningskostnaderna med tillämpning av de före kristidens bör-
jan år 1914 rådande arbets- och materialpriser beräknats till
8,700,000 kronor,

dels anläggande av en bibana från Hällnäs station å norra stam-
banan till Lycksele för en med tillämpning av nyssberörda grunder
beräknad anläggningskostnad av 4,600,000 kronor,

dels anläggande av en tvärbana från Jörns station å norra
stambanan till Avaviken vid inlandsbanan för en med tillämpning
av samma grunder beräknad anläggningskostnad av 4,900,000
kronor,

dels ock anläggande av en bibana från Umeå till Holmsund
jämte förbindelse-spår till en blivande hamn utanför Holmsund för
en med tillämpning av samma grunder beräknad anläggningskost-
nad av 1,200,000 kronor, samt

3:o) att för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000
kronor, att utgå av lånemedel, för påbörjande av arbetena å tvär-
banan Forsmo—Hoting.

I anledning av förevarande proposition hade inom riksdagen
väckts och till utskottet hänvisats följande motioner, nämligen in-
om första kammaren nr 135 av herr *Fahlén m. fl.*, nr 142, av herr
Holm, nr 143 av herr *Rosén*, nr 147 av herrar *Wickman* och *Wal-*
dén och nr 148 av herr *G. G. Magnusson* samt inom andra kamma-
ren nr 412 av herr *Schotte m. fl.*, nr 443 av herr *Karlsson* i Mo,
nr 448 av herrar *Öberg* och *Molin* i Dombäcksmark och nr 449 av
herr *Rydén* i Malmö.

Utskottet hemställde,

1:o) att riskdagen måtte

a) besluta, att inlandsbanan skulle å bandelen mellan Sorsele
och Jokkmokk framdragas förbi Kasker i huvudsaklig överensstäm-
melse med därom av järnvägsstyrelsen uppgjort förslag;

b) under de förbehåll beträffande villkor om kostnadsfri upp-
låtelse av mark med mera, som innehölls i statsrådsprotokollet över
civilärenden den 4 april 1917 och med rätt för Kungl. Maj:t att

närmare förordna om banornas sträckning, besluta anläggande av en tvärbana mellan Jörns station å norra stambanan och Gubbljåure å inlandsbanan, för vilken tvärbana med tillämpning av de före kristidens början år 1914 rådande arbets- och materialpriser beräknats en anläggningskostnad av 8,180,000 kronor,

c) under i mom. b) angivna förbehåll, besluta anläggande av en tvärbana från Hällnäs station å norra stambanan till Stensele vid inlandsbanan för en med tillämpning av nyssberörda grunder beräknad anläggningskostnad av 11,150,000 kronor,

d) under i mom. b) angivna förbehåll, besluta anläggande av en bibana från Umeå till Holmsund jämte förbindelse-spår till en blivande hamn utanför Holmsund för en med tillämpning av samma grunder beräknad anläggningskostnad av 1,200,000 kronor,

e) under i mom. b) angivna förbehåll, besluta anläggande av en tvärbana i Ångermanälvens och Fjällsjöälvens dalgångar från Forsmo å linjen Långsele—Selsjön av norra stambanan till Hotings station å inlandsbanan, för vilken tvärbana, i dess sträckning längs den så kallade Äkvisslanlinjen, anläggningskostnaderna med tillämpning av ovan nämnda grunder beräknats till 8,700,000 kronor,

f) för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor för påbörjande av arbetena å tvärbanan Forsmo—Hoting;

2:o) att ovanberörda i ämnet väckta motionerna måtte anses besvarade med vad utskottet under punkt 1:o) hemställt.

Reservation hade likväl avgivits av herr *A. C. Lindblad*.

Punkten 1:o).

Till en början föredrogos var för sig *mom. a)–d)*; och biföll kammaren vad utskottet i dessa moment föreslagit.

Härefter föredrogos i ett sammanhang *mom. e) och f)*.

Därvid yttrade

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Då riksdagen förlidet år fattade sitt storstilade beslut angående inlandsbanans slutliga framdragande genom den sista länken till Gällivare, kom såsom en naturlig följd därav tanken på utbyggande av ett antal tvärbanor mellan inlandsbanan och norra stambanan. Om dessa banors berättigande och nödvändighet torde vi alla vara ense, men om deras antal och sträckning stå meningarna emot varandra. Då nu Kungl. Maj:ts föreslagit tvärbane-frågans lösning genom ett trebanesystem, varvid uteslutits den tvärbana, som ligger mig närmast om hjärtat och för vilken det är min plikt såsom ordsrepresentant att arbeta, har jag icke kunnat känna mig tillfredsställd med det kungl. förslaget utan jämte några ledamöter av riksdagen motionsvis påyrkat vissa förändringar av Kungl. Maj:ts förslag. Denna vår sålunda gjorda framställning har emellertid icke vunnit statsutskottets bifall i vidare mån, än att utskottet erkänt, att skäl av vägande natur före-

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.
(Forts.)

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

bragts för tvärbanan Mellansel—Råsele. Med allt erkännande av det tacknämliga i utskottets välvilliga motivering nödgas jag dock andraga några invändningar mot den ståndpunkt, utskottet intagit, särskilt mot den av herr Molin i Dombäcksmark och mig väckta motionen.

Utskottet säger sig inse och behärta, att den av utskottet föreslagna lösningen icke kan vara att anse såsom slutgiltig utan att i en framtid frågan om ytterligare tvärbanor med visshet kommer att bli föremål för riksdagens behandling. Vilka bansträckningar det då närmast läser bli tal om, torde man icke kunna tvivla på. Det läser med all sannolikhet bli de vid denna riksdag motionsvis föreslagna banorna från Mellansels station på stambanan till Resele station på inlandsbanan samt från Långsele till Ulriksfors. Nu må man väl fråga sig, huruvida det från enskild och allmän synpunkt kan anses gagneligt och önskvärt, att denna strid om tvärbanorna, som vi de senaste åren sett föras, på nytt skall blossa upp. För min del finner jag en sådan utsikt allt annat än glädjande och håller för den skull före, att lyckligast varit, om riksdagen nu i år velat och kunnat åtminstone i princip binda sig vid en lösning, som haft större betingelser för att kunna anses vara definitiv, i den mån en fråga som denna över huvud taget någonsin kan sägas bli definitivt löst.

Mig synes emellertid, som om riksdagen genom att nu stanna i principbeslut om fyra tvärbanor i det avsedda norrländska området handlat på det klokaste och för Norrlands utveckling lyckosammaste sättet. Dessa fyra banor skulle i sådant fall hava varit Jörn—Avaviken eller annan anknypningspunkt vid inlandsbanan, Hällnäs—Lycksele, med ett framtida utbyggande till Stensele, Mellansel—Råsele och Långsele—Ulriksfors.

Om de tvenne förstnämnda banorna kan och skall jag fatta mig kort, då mot dem egentligen inga mera djupgående invändningar rests. Dock kan jag ej underlåta att uttala min förvåning över att statsutskottet funnit sig föranlåtet att nu till byggande föreslå jämväl bandelen Lycksele—Stensele, vilken bandel likväl såväl i årets som i fjolårets kungliga proposition av herr civilministern och av Kungl. Maj:t underkänts såsom varande för det närvarande mindre av behovet påkallad. Det vill tyckas, som om de statsfinansiella hänsyn, varom utskottet i sitt betänkande ordar, bort mana utskottet att på denna punkt följa den kungliga propositionen och alltså här inbespara ett belopp av 6 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, som kunnat i stället användas till utbyggande av banan Mellansel—Råsele, vilken bana utöver nämnda summa blott beräknats draga en kostnad av 2,300,000 kronor.

Jag skall icke trötta herrarna genom att i detalj andraga de skäl, varpå min medmotionär och jag grunda vår åsikt om sistnämnda banas företräden framför övriga till byggande ifrågasatta. Jag vill endast erinra därom, att denna bana, Mellansel—Råsele, utgör den bästa transitoleden. Den skapar den kortaste förbindelsen (inalles endast 191 km) mellan inlandsbanan och havet; den

ansluter i Mellansel till en statens bana; den utmynnar i en förträfflig hamn, som genom sin naturliga beskaffenhet, form och läge erbjuder nästan enastående lossnings- och lastningsanordningar och som redan nu fullt motsvarar de krav, en ökad trafik uppställer; statens järnvägar äger i hamnen betydande kajområden; den rubbar icke de gamla handelsvägarna från Wilhelmina och Åsele över Anundsjö till Örnsköldsvik; den ger inlandsbanesocknarna den bästa utfartsvägen, i det att avståndet till hamn från deras inlandsbanestationer icke blir längre över Råselebanan än över någon annan tvärbana. Vidare vill jag påpeka, att Råselebanan har ett på naturtillgångar rikt trafikområde. Dit höra i första rummet Wilhelmina, Åsele och Anundsjö socknar. Av dessa vitsordas Wilhelmina såsom Norrlands utvecklingskraftigaste socken, rik på skogar, odlingsvärd jord och för jordbruket behövligen kalkförekoster, vilka mångenstädes ligga i öppen dag. Åsele socken uppvisar redan nu jämförelsevis större taxeringsvärden än någon annan lappmarkssocken och är rik på skogar och jordbruksmöjligheter. Socknen är sedan gammalt en huvudbygd i lappmarken, och Åsele kyrkoplats är en vägknut av utomordentlig betydelse. Skogarna i Wilhelmina och Åsele äro till största delen kronans och avkasta redan nu flera miljoner kronor årligen till statskassan. En järnväg Mellansel—Råsele skulle möjliggöra ökad drift å skogarna och därmed stegrade statsinkomster. Anundsjö socken är till mycket stor del en av de bästa jordbruksbygderna i Norrland. Den beröres visserligen av norra stambanan, men denna går genom ett hörn av socknen med station så belägen, att det egentliga jordbruksområdet har endast ytterst ringa gagn av den förefintliga banan, helst som Anundsjö station ligger så högt, att den 3 kilometer långa vägen dit från Bredbyn, socknens huvudplats, har en stigning av ej mindre än c:a 125 meter.

Slutligen må fastslås, att Råselebanan har stor ekonomisk bärkraft. Trafikberäkningar, som verkstälts av fullt sakkunnig (kaptenen vid Väg- och vattenbyggnadskåren A. Lundström), bevisa, att Råselebanan blir den mest anlitate och därmed även den mest bäriga tvärbanan, även om samtidigt med denna byggas banorna Forsmo—Hoting och Hällnäs—Lycksele—Stensele. Sagda beräkningar, som verkstälts för en tidsperiod av 50 år, vederlägga den uppfattning, som från visst håll utbretts, att exempelvis Hotingbanan fullständigt skulle utesluta och onödiggöra Råselebanan. Dessa beräkningar kullkasta också påståendet, att byggandet i främsta rummet av Råselebanan skulle utgöra endast en »provisorisk» åtgärd, då den ej skulle kunna nöjaktigt fylla de övriga ifrågasatta banornas trafikuppgifter, intill dess byggandet av dessa kunde ske. Och till allra sist må erinras om, att Råselebanan drager billiga anläggningskostnader.

Dessa äro i korthet angivet de huvudsakliga skäl, varför vi förmena, att Råselebanan förtjänar att komma till stånd.

Skulle så icke bliva fallet, skulle detta leda därhän, att uppvinget i de därav berörda trakterna lede stort avbräck. Utveck-

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.

(Forts.)

*Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.*

(Forts.)

lingskraftiga och blomstrande samhällen skulle härigenom hotas med tillbakagång, något som statsmakterna givetvis böra låta sig angeläget vara att söka förhindra.

Som fjärde länk i det tvärbanesystem, vi tänkt oss, ingår banan Långsele-Ulriksfors. Det synes oss nämligen, att denna bana har många företräden framför den av utskottet förordade och av Kungl. Maj:t föreslagna banan Forsmo—Hoting. Att bereda de utvecklingskraftiga och rika bygderna kring Ulriksfors och Ströms vattudal nära förbindelse med hamn vid kusten, måste vara ett statsintresse av betydelse, särskilt som en sådan bana skulle bereda möjlighet att motverka de starka norska handelsintressen, som däruppe hota att inkräkta på svenska områden. Bland de många betänkligheter, som uttalats mot banan Forsmo—Hoting, vill jag här endast erinra om den illa valda anknäpningspunkten vid Forsmo. Det torde icke kunna betvivlas, att denna anknäpning förr eller senare nödvändiggör byggande av en bana Forsmo—Sollefteå, vilken skulle komma att draga stora kostnader. Det har sagts och skrivits i en till riksdagens ledamöter överlämnad inlaga, att Hotingsbanan skulle leda till Nylands hamn, som är den för ändamålet och området naturliga. Men, mina herrar, i Nyland finnes ingen hamn. Och det har sagts av en hörd sakkunnig, att anläggande av en hamn i Nyland skulle för statsbanornas byggnadsbyrå, herr överstelöjtnant Fogelmarck draga kostnader, som ej kunna tillnärmelsevis angivas. Chefen för statsbanornas byggnadsbyrå, herr överstelöjtnant Fogelmarck yttrade också i en diskussion för några veckor sedan, att färden upp för Ängermanälven till Nyland ej torde vara vidare lockande, vadan alltså talet om hamnen i Nyland tål avprutas åtskilligt.

Jag skall, herr talman, ej längre upptaga kammarens tid. Jag vill blott erinra om de statsfinansiella hänsyn, statsutskottet talar om. Det synes mig, som om dessa statsfinansiella hänsyn tala just för det förslag, vår motion avser. De fyra banor, som däri föreslås, skulle nämligen draga en merkostnad av icke fullt en miljon kronor, jämfört med kostnaden för de tre banor, utskottet föreslår. Och att fyra banor skulle för Norrlands utveckling vara av större värde och betydelse än tre, lär väl ligga i öppen dag.

Slutligen vill jag vädja till kammaren att behärta de önskemål, som i detta avseende hysas i min hemort och i de bygder, som av ålder varit dess naturliga uppland men från vilka den nu hotas att bliva avskuren. Det är bygder, som äro värda de offer, de nu begära. Vilhelmina sockens stora resurser klarlades på sin tid, då inlandsbanefrågan behandlades, och litet var av oss minns, vad som då sades om detta Norrlands Skåne. Jag kan försäkra herrarna, att Åsele och Anundsjö ej stå Vilhelmina mycket efter.

Med stöd av vad jag sålunda i korthet tillåtit mig andraga, ber jag, herr talman, få yrka, att riksdagen må med avslag å Kungl. Maj:ts förslag angående tvärbanan Forsmo—Hoting i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning av det tvärbanesystem, som innefattar Långsele—Ulriksfors och Mellansel—Råsele med kompletterande bibanor och för riksdagen snarast möjligt framlägga de byggnads- och kostnadsplaner, vartill utredningen kan leda.

Herr Karlsson i Mo: Herr talman! Som herrarna behagade finna av det nu föredragna utskottsbetänkandet, så har jag väckt en motion, däri jag yrkar avslag på Forsmo—Hotingbanan och anhållit om ytterligare utredning och förslag till en tvär bana Långsele—Ulriksfors. Skälen för denna sträckning äro i största korthet.

Ströms framåtgående samhälle är en av Jämtlands förnämsta jordbruksbygder, utan att överdriva vågar jag nästan säga den förnämsta. Vidare ha vi tillkomsten av en större trämassefabrik i Ulriksfors. Undersökningarna angående kanalisering av Ströms vattudal äro nu slutförda, och dessa visa, att för en kostnad av 1,700,000 kronor i första utbyggnaden och 1,900,000 kronor i den andra skulle Ströms vattudal bli segelbar på en sträcka av 140 kilometer eller med andra ord, den skulle bliva Norrlands längsta segelled. Som en egendomlighet, kan jag icke underlåta att påpeka, att den konung, vars staty i dag blivit avtäckt därute på Djurgården, redan på sin tid tillmätte detta förslag stor betydelse. Det återstår nu att se hur pass stor betydelse riksdagen kommer att tillmätta förslaget, när nu i dag planen för de norrländska tvärbanorna skall fastställas. Vidare förekommer det goda malmfyndigheter i Frostvikén som icke blott undersökts utan även börjat bearbetas i rätt stor utsträckning.

Ifråga om de anförda skälen säger utskottet endast: »Att nu fastställa en slutgiltig plan för tvärbanenätet å ifrågasvarande område lärer icke vara möjligt. Samtliga de ifrågasatta tvärbanorna erbjuda var för sig vissa fördelar, och i den mån utvecklingen och tillgodogörandet av Norrlands rika naturtillgångar fortgå uppstå självfallet nya behov av kommunikationsleder. En järnväg Långsele—Ulriksfors genom Faxeälvens dalgång med anslutning till Strömsvattnets vidsträckta sjösystem och berörande Strömsunds framåtgående samhälle synes utskottet äga goda naturliga betingelser. Valet mellan olika sträckningar skulle vara ganska svårt att träffa, därest ett sådant val för all framtid skulle utesluta förverkligandet av övriga tvär- och bibaneförslag. Då emellertid sannolikheten talar för, att i en framtid flera tvärbanor komma att visa sig erforderliga, synes det utskottet, att frågan nu snarare gäller den ordning, i vilken tvärbanor i mellersta Norrland böra komma till utförande, än det slutgiltiga ordnandet av hela tvärbanesystemet inom samma område.»

Ja, men, mina herrar, genom antagande av det förslag, som nu föreligger, så blir den naturliga planen för de norrländska tvärbanorna fördärvad, åtminstone i nedre Norrland. Emellertid skälen för en järnväg Långsele—Ulriksfors äro så starka, att riksdagen inom en längre framtid nog lärer få infria det löfte, som utskottet ställer i utsikt. Men kanhända först då, riksdagen kommer att få klart för sig, att det beslut som i dag sannolikt kommer att fattas angående de norrländska tvärbanorna var ett dåligt kompromissförslag som riksdagen ganska dyrt får inlösa.

Herr talman, jag yrkar bifall till det förslag som herr Öberg under överläggningen här förut framställt.

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman, mina herrar! Man har på en del håll i denna kammare frågat sig, vad som är att göra gentemot ett så gott som enhälligt statsutskottsutlåtande. Jag vill svara, att den frågan är mycket lätt att avgöra. Det behövs endast att lägga en *nej*-sedel i rösturnan. Det finnes stort fog därför. Kungl. Maj:t framlade propositionen alldeles för sent. Vi minnas, hurusom riksdagen i fjol begärde bättre utredning angående tvärbanefrågorna. Kungl. Maj:t har haft ett års tid på sig att verkställa den äskade utredningen. Man hade då haft anledning att förvänta, att först och främst kostnadsförslagen skulle blivit reviderade med hänsyn till nu gällande priser och att icke propositionen skulle kommit fram med samma priser, som gällde före kristidens början. Att denna anmärkning är riktig, framgår så mycket mera däraf, att Kungl. Maj:ts förslag av i år är ungefär detsamma som i fjol. Synnerligen små ändringar hava vidtagits. Så mycket hellre borde det då för regeringen ha varit möjligt att framkomma med propositionen tidigare, så att man icke fram i juni i år nödgats debattera en så synnerligen viktig fråga.

Den proposition, som kommit fram i år, är också så lagd, att den inbjudit till den kompromiss, såsom vi nu se framför oss i utskottets utlåtande. Statsutskottet har icke lagt sig vinn om att söka vrida frågan in i det rätta sakläget genom att påfordra förnyade utredningar beträffande tvärbanan Forsmo—Hotings lämplighet att över huvud taget ifrågakomma till utförande. Statsutskottet har icke heller velat lämna riksdagen tillfälle att besluta om de nordligare tvärbanorna Jörn—Avaviken (Gubbliaure) och Hällnäs—Stensele i förening med Kaskerlinjen för sig, ehuru samtliga dessa nordligare sträckningar skulle hava haft lika stor utsikt att vinna riksdagens bifall *utan sammankoppling* med Hotingsförslaget.

Nu förmodar jag, att någon av ledamöterna i utskottet visserligen häremot kanske vill invända, att under dylika omständigheter, d. v. s. om icke jämväl Forsmo—Hoting upptagits, utskottsmajoriteten skulle hava nekat tillstyrka Kaskerlinjen. Jag för min del, och många andra med mig, vill dock hålla före, att om den starka minoriteten inom utskottet — enligt uppgift utgörande 9 mot 15 — avfattat vederbörlig reservation till förmån för Kaskerlinjen, hade denna minoritet ägt de allra starkaste utskiter att få riksdagen med sig, blott banan Forsmo—Hoting strukits och förnyad undersökning i fråga om såväl denna bana som i fråga om Långsele—Ulriksfors samt Mellansel—Råselebanorna av samma utskottsminoritet förordats.

Att utredningarna i fråga om Forsmo—Hoting icke äro tillförlitliga, därom torde alla, som gittat sätta sig in i denna fråga, vid detta laget kunna känna sig övertygade. På riksdagens bord utdelades för ungefär tre veckor sedan en granskning av järnvägsstyrelsens utredning om Hotingbanan, verkställd på uppdrag av en del Ängermanländska och Jämtländska kommuner av civilingenjören, filosofie licentiaten Erik Winell, som på socknarnas uppdrag genomrest Adalsbygderna och noga studerat förhållandena berörande

de olika tvärbaneförslagen genom Ådalen. Herr Winell är ingen nybörjare på detta område. I sin egenskap av järnvägsstyrelsens utredningsman åren 1900—1902 var det till stor del på grund av hans utredningar och initiativ, som de järnvägsekonomiska utredningarna vid sidan av de tidigare ensamt brukliga rent byggnadstekniska undersökningarna kommo till stånd, vilka därefter fortsattes först av doktor Key-Åberg beträffande Inlandsbanan och sedermera av matematikern Norrman beträffande den norrländska tvärbanefrågan. Om herrarna skulle vilja göra sig besvär att flyktigt genomläsa den kungl. proposition av år 1904, som ledde till beslutet om inlandsbaneundersökningarnas bedrivande, skola herrarna finna Winells namn sida efter sida anført och åberopat av dåvarande departementschefen Westring. År 1910 i maj månad fann sig också den på den tiden fungerande departementschefen greve Hugo Hamilton föranlåten att inför andra kammaren om Winell yttra, att han var en över hela landet känd och synnerligen väl känd fackman på föreliggande område. Jag ber om förlåtelse för att jag andragit denna sak, men jag har gjort det därför, att den satsen drivits, att de av herr Winell utförda utredningarna rörande tvärbanefrågan Långsele—Ulriksfors icke skulle vara vederhäftiga.

Den Winellska granskningen har föranlett en motkritik från järnvägsstyrelsens sida. Men, mina herrar, märk väl, ända till det ögonblick, då statsutskottet fattade sitt ödesdigra beslut, hölls denna motkritik hemlig. Först genom en av överingenjören Fogelmarck författad tidningsuppsats i Nya Dagligt Allehanda för den 1 dennes och alltså samma dag, då utskottet redan fattat sitt beslut, blev styrelsens motkritik bekantgjord. I samma tidning för i förrgår, den 4 dennes, har emellertid herr Winell varit i tillfälle att gentemot denna motkritik replikera. Först genom denna replik är man fullt i tillfälle att konstatera, hur befogad den av Winell utarbetade granskningen varit. För icke ens statsutskottets ledamöter har detta förhållande kunnat vara fullt klart förrän just nu, sedan det replikskifte fått avspelas, som icke var möjligt, så länge järnvägsstyrelsen lyckades hålla sitt dokument hemligt. Vi kunna nu konstatera, att denna kritik emot Winells utredning har medgivit, att varken Forsmo eller Hoting äro eftersträfvansvärda såsom tvärbanans begynnelse- och slutpunkter. Det förefaller märkvärdigt, att man skall nödgas påpeka en så enkel sak, ty såväl Forsmo som Hoting äro ju döda punkter. Däremot har påståtts, att Hotingsbanans sträckning i övrigt skulle vara av sådan beskaffenhet, att banan just i följd därav skulle besitta en avgjord, ja, förkrossande övervikt framför varje annan inom Ådalen möjlig bana, enkannerligen Långsele—Ulriksfors. Detta påstående motbevisas genom den Winellska broschyren, som jag här tillåter mig demonstrera, och jag gör det i full förvisning om, att den kritik, som beståtts densamma, icke står någon utredning efter, som järnvägsstyrelsen kan prestera. Dess riktighet har man från järnvägsstyrelsen sökt bestrida genom det påståendet, att den karta över trafikområdet för Ulriksfors- respektive Hotinglinjen, som granskningsbroshyren innehåller, är fel-

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.

(Forts.)

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.

(Forts.)

aktig. »Den anger icke», säger herr Fogelmarck, »de trafikområden, järnvägsstyrelsen räknat med utan de olika älvarnes vattenområden.» Hårtill genmäler Winell, att Fogelmarck alltså vill göra troligt, att de av Winell påvisade oerhörda överdrifterna i järnvägsstyrelsens uppgifter till förmån för Forsmo—Hoting gentemot Långsele—Ulriksfors ävenledes vila på en felaktig uppgift från honom.

Ja, jag skall ej trötta med att i detalj referera vad som härutinnan förekommit. Jag torde måhända senare under debatten bli i tillfälle göra detta.

Den replikväxling, som sedan utskottsbehandlingen i fredags utspelat sig, har, vågar jag påstå — till fullo bekräftat, att de stora, ja förkrossande företräden med hänsyn till trafikområdet, som järnvägsstyrelsen påstått föreligga, i verkligheten icke alls finnas till. Winell har dock inte stuckit under stol med att i ett och annat hänseende en viss lindrig övervikt skulle kunna tillerkännas Hotingsbanan. Men i det stora hela, och särskilt då man tager i betraktande den lika storartade som dock med hänsyn till byggnadskostnaderna synnerligen billiga kanaliseringen från Ströms vattudal och upp mot norska gränsen, så är det hos Långsele—Ulriksfors-linjen, som den förkrossande övervikten ligger. Det lärer ha utspitts, att utefter Forsmo—Hoting-linjen skulle det i huvudsak vara bönder, som äga jorden och skogarna, medan bolagen skulle vara förhärskande utefter Långsele—Ulriksforssträckan. Att den uppgiften är felaktig, därför borgar den officiella tvärbaneutredningen, del. I sid. 66, där det uttryckligen står angivet, att »trävarubolagens jordintressen företrädesvis äro bundna just vid Hoting-banan». Men detta skrevs redan år 1913 eller 1914, och det är ju möjligt, att många numera helst skulle sett, att detta icke blivit skrivet. Vad är det då som gör, att järnvägsstyrelsen och en del andra trots Winells åtminstone ännu icke vederlagda utredning, fortfarande vidhålla visserligen icke så strängt ändpunkterna Forsmo och Hoting men däremot sträckningen i övrigt? Ja, då komma vi till något, som tyckes vara pudelns kärna: vattenkraften. Men det är något egendomligt med den där vattenkraften. Ena gången låtsas man, som om man strängt taget inte skulle vara något vidare angelägen att få kraftkällorna berörda medels tvärbanan, ty säger man, »dessa gå i alla fall att utbygga och kraften kan på elektrisk väg ledas långa sträckor till de platser, där den är behöflig». Vid andra tillfällen däremot, då man liksom den drunknande behöver gripa efter halmsträet, så gör man liksom härom dagen överingenjör Fogelmarck mer eller mindre långa citat och uttolkningar för att få fram, att, om järnväg icke framdrages utmed kraftkällorna, så kunna dessa icke utbyggas och vattenkraften får ligga obegagnad. Mina herrar, hela denna fråga om vattenkraften synes mig ha bedrivits väl mycket i *tysthet*. Då vi nu gå att avgöra föreliggande järnvägsärende, så synes det mig, som skulle riksdagen ha kunnat haft rätt att vänta fullkomlig klarhet och papperen på bordet i detta stycke. Ingen vill här förmena svenska medborgare att med tillhjälp av de järnvägar, riksdagen beslutar, på bästa sätt tillgodogöra sig sina lag-

fångna naturrikedomar. Men då man först nu i avgörandets elfte timme kör fram med vattenkraftsintresset såsom börande bestämma den sydligaste tvärbanans riktning, ifrån att man hittills låtsas sig anse andra faktorer vara de avgörande, då kan jag ej finna annat än att riksdagen har skyldighet att säga stopp.

Vad är det man avser? Är det allvarliga utbyggnadsplaner, som äro i görningen, då kunna dessa icke taga någon som helst skada av att riksdagen tager sig en ytterligare funderare, medan nödiga utredningar i frågan om Forsmo—Hoting eller Långsele—Ulriksfors bedrivs. Men är det kanske rena *jobbarintressen*, som nu stå bakom det hela, och som inte själva önska utbygga krafttillgångarna utan endat önska skaffa sig möjlighet att försälja de i värde stegrade naturtillgångarna, då kan jag förstå, att det vore av vikt att »nu ofördröjligen och i ett sammanhang» få Forsmo—Hoting utan dröjsmål beslutad. Mina herrar, är det för sådana ändamål, som man nu vill *piska* oss fram till att besluta i en kompromiss, som för den, som närmare tänker på saken, måste te sig som något bland det mest osmakliga, som på länge bjudits riksdagen?

Vad jag håller på är att varje sak skall prövas för sig. Det har här under årens lopp förts in i diskussionen mycket allmänna och svävande spörsmål, först om endast en tvärbana mellan norra stambanan och inlandsbanan och sedermera har antalet tvärbanor, som diskuterats, fått växa ut till 3 à 4 stycken ja, ännu flera, men, mina herrar, det är icke i dylika svävande spörsmål som riksdagens diskussion i ett konkret föreliggande fall sådant som detta om Forsmo—Hoting bör hållas. För mig står saken nu helt enkelt så, alldeles oavsett löftet om en hel massa banor i alla möjliga väderstreck och riktningar, att jag icke kan gå med på att Forsmo—Hoting nu beslutas. Frågan ligger enligt min mening icke så till att vi med bibehållet förtroende för oss själva och med *månhet om den aktning som riksdagen bör äga* kunna gå med på den kompromiss, som nu bjudes. Denna kompromiss har ju sin grund och orsak i den sammanblandning av olika banfrågor, den kungl. propositionen upptog. Utskottsbehandlingen i den rådande brådskan mot slutet av riksdagen har kommit att äga rum under en alltför ensidig påverkan från järnvägsstyrelsen dels under enskilda sammanträden och dels medelst hemliga eller i varje fall icke officiella dokument. Tiden synes icke ha medgivit, att järnvägsstyrelsens yttrande till utskottet infordrats officiellt.

Då alla dessa ledsamma omständigheter i förening medverkat till det beklagliga kompromissresultatet, som nu föreligger, vågar jag även vädja till statsutskottets egna ledamöter att själva medverka till en lyckligare utgång av detta ärende än som ett oförändrat bifall till statsutskottets förslag skulle komma att innebära. På samma gång tillåter jag mig vädja till de intressen, som nu fått sina järnvägsprojekt beslutade. Jag vädjar till norrbottningar och västerbottningar, att de icke må lägga hinder i vägen för våra byggnadsfrågor i Ängermanland. Jag vädjar särskilt till västerbottning-

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

garna, som borde ha lika stora intressen att bevaka som vi. Vi må komma ihåg, att Vilhelmina socken kallas för Lapplands Skåne, och vi må vidare komma ihåg, att Ströms vattudal icke är att förakta. Jag hade trott och hoppats, att vi skulle finna mera förståelse från representanterna för Västerbotten och södra Ångermanlands sida, ty för mig är det oförklarligt, vilka livsintressen som för dem äro förknippade med namnen Forsmo och Hoting, då det ju för hela den bygd, det här gäller, torde vara lika bra att få en järnvägsförbindelse från Ulriksfors till Långsele som från Hoting till Forsmo.

Jag har förut i mitt anförande sagt, att man bör se varje sak för sig; men jag kan icke underlåta att jämväl se på banprojektet Forsmo—Hoting i sammanhang med övriga banprojekt och vill jag då framställa den frågan: Vad menar egentligen herr civilministern med banan Forsmo—Hoting? Är den ensam ämnad att *ersätta* de båda banorna Ulriksfors—Långsele och Mellansel—Råsele? Är det verkligen så, att banan Forsmo—Hoting skall ersätta två andra viktiga och nödvändiga järnvägar, som i tidens fullbordan väl ändock måste komma till stånd, då må jag säga, att Forsmo—Hoting-linjen är en *Norrlandsfientlig bana*. Är det däremot meningen, att banan Forsmo—Hoting ej är ämnad att utsluta banorna Långsele—Ulriksfors och Mellansel—Råsele, då vill jag fråga herrarna: Vilken uppgift får banan Forsmo—Hoting att fylla, sedan de andra av naturen själv utstakade banorna kommit till stånd? Jag var en gång med vid ett diskussionsmöte, då järnvägsfrågorna dryftades, och fick till min förvåning höra, hurusom en av järnvägsstyrelsens tjänstemän helt framtod, att styrelsen letat med ljus och lykta för att kunna hitta på något, som skulle kunna transporteras på en blivande bana Långsele—Ulriksfors. Upplysningen var mycket egendomlig. Det ligger ju nära till hands att fråga, vad järnvägsstyrelsen då ämnat forsla på Forsmo—Hotingbanan. De bägge banorna ligga ju så nära varandra att trafiken måste bliva ungefär lika stor vare sig den ena eller andra banan bygges. Följden av att herrarna bifalla utskottets förslag om Forsmo—Hotingbanan blir den att herrarna under de närmaste decennierna varje år ha att motse motioner om tvärbanesträckningarna Långsele—Ulriksfors och Mellansel—Råsele. Herrarna kunna icke förtänka oss intressenter, att vi på bästa sätt vilja utnyttja de chanser, som utskottet gett oss. Jag har de senaste dagarna varit i tillfälle att höra yttranden om att genom ett antagande av det föreliggande förslaget Forsmo—Hoting skulle det för framtiden vara utslutet att bygga en viadukt över Faxälven vid Österås station och därigenom skapa en genare förbindelse mellan Forsmo och Sollefteå. Det är väl tvärt om så, att frågan om viaduktens byggande just befrämjas genom att avsluta Forsmo—Hotingbanan. Om nu ej staten vill bygga den där viadukten är det väl ingenting som hindrar enskilda eller Härnösand—Sollefteå järnvägsaktiebolag, att bygga viadukten. Vad skulle en sådan sak innebära för Långsele samhälle? Jo, helt enkelt det, att samhället strypes i sin utveckling och ett åttiotal egnahem,

som uppförts av järnvägstjänstemän komma att spolieras. Det kommer helt visst att bli många digra och sura efterräkningar från de järnvägstjänstemän, som bli tvungna att flytta sina med svett och möda uppförda egnahem från Långsele till Forsmo eller Österås. Är det ej under sådana förhållanden att rida spärr mot utvecklingen att gå med på det föreliggande förslaget, som i sig innebär så farliga konsekvenser.

Jag tillåter mig gentemot anhängarna av Forsmo—Hotingbanan påvisa ett förhållande, som hittills icke blivit beaktat men som ändå är av den vikt och betydelse, att det omöjligt kan lämnas åsido. Bansträckan mellan Mellansel och Långsele visar, som herrarna kunna finna av den profilritning, jag tillätit mig sätta upp här på väggen, de största lutningarna å norra stambanan. Vad betyder nu detta? Staten har sin kolstation förlagd i Örnsköldsvik för norra stambanans behov. Då regeringen slopat Mellansel—Råselebanan, till på köpet av det förbluffande skälet, att Örnsköldsviksintresset skulle vara synnerligen betjänt av Forsmo som anknypningspunkt, därför att Örnsköldsvik har kortare väg till denna anknypningspunkt än t. ex. Härnösands stad, vill jag säga, att fråga blir, huruvida staten kan ha någon glädje av att transportera kol från Örnsköldsvik över de brantaste backarna å norra stambanan för att förse dels Hotingbanan och dels Inlandsbanan med kol. Det vore verkligen synnerligen intressant att få reda på, hur stor onödig kolförlust som anordningen kan försaka.

Ja, mina herrar, jag vädjar nu till det sunda förnuftet. Det har ju hänt flera gånger förr att kammaren tagit sitt förnuft till fånga, och stjälpit omöjliga förslag. Olyckligtvis dock endast i undantagsfall. Jag erinrar herrarna om vad, som förut förekommit här i riksdagen, och syftar då på de olycksdigra beslut, som fattades att avslå förslaget om inköp av malmfälten och att fälla förslaget om inköp av Stockholmstelefonen. Jag undrar, om icke envar, som medverkat till beslutet ifråga, nu innerst inne har en känsla av stort obehag av att ha varit med om någonting slikt.

Det yrkande som utav herr Öberg framställt är ungefär utav samma innehåll och syfte som den motion som utav herr Rydén i Malmö är väckt men som han nu, vidunderligt nog, ansett sig kunna gå ifrån. Jag kan icke underlåta att citera något ur vad herr Rydén själv skrivit. Han säger: »Vad Kungl. Maj:ts förslag i övrigt beträffar tillåter jag mig uttala den uppfattningen, till vilken jag kommit genom ingående studier av föreliggande utredningar samt personliga resor i de bygder som beröras av de olika tvärbaneprojekten, att det kompromissförslag, som förslaget Forsmo—Hoting innebär» — han syftar givetvis på att banan Forsmo—Hoting ensam skall ersätta Ulriksfors—Långsele och Mellansel—Råselebanorna — »är i det stora hela misslyckat. Därest, såsom riktigt torde vara, man vid byggandet av tvärbanor mellan Inlandsbanan och kustbanan har att tillse, att dessa tvärbanor så nära som möjligt ansluta sig till gamla handels- och förbindelsevägar mellan inlandet och kusten och att de framdragas genom bygder, där de

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.
(Forts.)

Ang. ståtts-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

naturligaste förutsättningarna för järnvägens bärighet förefinnas, är det efter min uppfattning omöjligt att på ett tillfredsställande sätt ordna dessa förhållanden utan byggandet av sammanlagt fyra nya tvärbanoer.» Vidare säger han: »Kompromissförslaget Forsmo—Hoting, som både ur ekonomiska och tekniska synpunkter erbjuder en synnerligen olycklig lösning av tvärbanefrågan, bleve därmed ställt utom räkningen.»

Ja, mina herrar jag har redan uppehållit er alltför länge, men jag kan icke underlåta att påpeka en inkonsekvens, som järnvägsstyrelsen kört med. Järnvägsstyrelsen har starkt poängterat nödvändigheten av att undvika att fördärva de gamla handelsvägarna, som av ålder begagnats, då det gäller Umeå och Härnösandsintressena. Vidkommande Örnsköldsviksintresset tycks det dock icke vara så noga, om man fördärvar de gamla handelsvägarna. Då kan det gladeligen gå för sig att omöjliggöra förbindelser, som sedan hundratals år tillbaka knutits mellan kusten vid Örnsköldsvik och Vilhelmina lappmark. Då det gäller Örnsköldsvik och Vilhelmina anser järnvägsstyrelsen det icke vara något fel att begå en våldsgärning gentemot handelsvägarna.

Till sist vill jag säga, att det också är en stor social fråga förknippad med den här saken. Det finnes en talrik arbetarbefolkning i och runt omkring Örnsköldsvik, som i lika hög grad som arbetarna i Ådalen äro i behov av de livsmedel, som produceras vid inlandsbanan. Kan det vara riktigt, mina herrar, att gynna befolkningen i Ådalen framför befolkningen i Örnsköldsvikstrakten och avskära den sistnämnda från möjligheten att få del av de håvor, som bli en följd av att förbindelse åstadkommes mellan Inlandsbanan och norra stambanan? Jag tror, att den icke jordbrukande delen av befolkningen i Örnsköldsvikstrakten har lika stor rätt, socialt sett, att erhålla en del av dessa håvor som befolkningen i Ådalen.

Herr talman, jag ber att få instämna i det yrkande, som herr Öberg framställt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet v o n S y d o w:
Herr talman, mina herrar! Det synes mig utan vidare klart, att då det gäller att lösa ett kommunikationsproblem med de stora mått, varom här är fråga, den möjligheten är fullständigt utesluten, att man skulle kunna ena samtliga parter. Det är uppenbart, att det här gäller så stora intressen, att det vore nästan övermänskligt att begära, att ortsintressenterna skulle kunna anlägga en fullt opartisk syn på tingen.

Den utredning, som genom järnvägsstyrelsen verkstälts och som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag är, det tror jag att varje opartisk granskare bör erkänna, både ingående, detaljerad och fullt opartisk. Den grundar sig i de delar, där icke direkt officiella upplysningar förelegat, på mycket noggranna detaljerade uppgifter, inhämtade från de olika socknarna, och dessa sammanställningar ha sedan granskats utav särskilda förtroendemän ifrån orterna och utav

*Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)*

dess lämnats utan anmärkning. I motioner, i föredrag, i tidningsartiklar, i broschyrer och nu senast här i anföranden ifran talarstolen har nu riktats en i alla händelser mycket utförlig kritik emot denna utredning. Trots detta har ett så gott som enhälligt statsutskott anslutit sig till de synpunkter, som framförts i den kungl. propositionen i de delar varom nu särskilt tvistas. Detta synes mig utgöra ett gott bevis för utredningens inre styrka. Den siste ärade talaren, herr Molin i Dombäcksmark, har emellertid fullständigt underkänt denna utredning. Han ville ha en bättre på bordet. Jag undrar, om jag icke skulle kunna våga en stilla fråga, huruvida herr Molin i Dombäcksmark över huvud taget skulle godkänna *någon* utredning, som icke bestämt utvisade den utav honom förordade banan såsom den enda möjliga? Jag skall icke vara nog obarmhärtig att närmare analysera de jämförelser herr Molin fann skäligt uppdraga mellan å ena sidan ett beslut i den av utskottet nu tillstyrkta riktningen och å andra sidan exempelvis det, som även jag tror, olyckliga beslut, varigenom riksdagen en gång omöjliggjorde statsförvärv av de stora malmfälten. Hans jämförelser erinra i mycket hög grad om liknelsen mellan elefanten och myggan. Jag tror, att det sunda förnuft, vartill herr Molin så ofta vädjade, möjligen har några andra representanter i denna kammare än just samme ärade talare.

Vad nu tvisten egentligen gäller är de tre särskilda banorna, Ulriksfors—Långsele, Forsmo—Hoting och Mellansel—Råsele. Av finansiella skäl är det givetvis uteslutet att nu fastställa en plan, som upptager samtliga dessa järnvägars byggande inom en snar framtid. Begränsning är nödvändig. När man därför skall träffa ett val, bör man göra klart för sig dessa tvärbansors ändamål. Man kan säga, att det är tvåfaldigt. Tvärbansorna böra sålunda skapa goda förbindelse-linjer mellan å ena sidan de inre kulturdistrikten omkring den redan beslutade Inlandsbanan och å andra sidan med dem närmast sammanhörande kustdistrikt och hamnstäder, detta därför att man icke bör bryta det sammanhang som uråldriga handelsförbindelser och historisk hävd skapat mellan den inre lappmarken och kuststäderna. Dessa linjer ha också en annan uppgift, nämligen att framkalla ökad utveckling i just de trakter, de ha att genomgå.

Om jag nu till en början får uppehålla mig vid en jämförelse mellan tvärbansorna Mellansel—Råsele och Forsmo—Hoting, så vill jag strax säga, att Mellanselbanan visserligen kan ha många skäl för sig. Den leder ner till en utmärkt hamn, till en stad med en synnerligen dugande handelskår, som också vetat att göra sina önskemål mycket hörbart gällande här i riksdagen. Men denna bana, Mellansel—Råsele, har, det tror jag man med visshet kan fastslå, icke samma naturtillgångar ifråga om jord och vattenfall som Forsmo—Hotingbanan. Detta förhållande sammanhänger med ett enkelt geografiskt faktum. Mellansel—Råselebanan framgår till en stor del av sin sträckning icke genom någon ådal utan genom en jämförelsevis steril skogsbygd. När man lämnat Mellansel, genomlöper banan en ganska väl uppodlad bygd, tills man kommer ungefär till Kubbe by. Där kommer man in i jämförelsevis sterila skogstrakter, som sträcka sig ända fram

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

till Ångermanälven. Därefter följer banan till stor del Ångermanälven, men även inom denna trakt är odlingen midre framskriden, om man undantar det stora och betydelsefulla lappmarkssamhället Åsele. Forsmo—Hotingbanan däremot går till den alldeles övervägande delen av sin sträckning genom Ångermanälvens och Fjällsjöälvens dalgångar. Däri ligger till stor del den banans företråde framför den andra.

Jag skall be att med några siffror få belysa den ena och den andra banans företräden. Enligt den utredning, som järnvägsstyrelsen verkställt, uppgår invånarantalet för Mellansel—Råselebanans trafikområde till 11,600, medan motsvarande siffra för linjen Forsmo—Hoting är 16,200. En beräkning av antalet invånare per bankilometer visar för Mellansel—Råsele 71,6 och för Forsmo—Hoting 135. Av odlingsvärd jord komma 55,700 hektar på Mellansel—Råsele och 66,800 hektar på Forsmo—Hoting, vilket motsvarar per bankilometer 344 hektar för den förra och 557 hektar för den senare järnvägen. Vad vattenkraften angår, är den utefter Mellansel—Råselebanan jämförelsevis ringa, nämligen något över 47,000 turbinhästkrafter, under det man för Forsmo—Hotingbanan med de kolossala fallen i Ångermanälven har över 380,000 turbinhästkrafter att räkna med. Nu har den siste ärade talaren velat göra gällande, att inom Mellansel—Råselejärnvägens trafikområde skulle finnas väsentligt mera odlingsjord, än vad som framginge av de nyss anförda siffrorna. Därvid har man emellertid i beräkningen medtagit den utomordentligt bördiga Vilhelmina socken, som rätteligen är att räkna till Inlandsbanans trafikområde, ävensom andra områden, som egentligen icke bort medräknas. Man har sålunda även medtagit den nedre delen av Anundsjö socken, som ligger så gott som invid den norra stambanan. De mellanliggande trakterna äro däremot jämförelsevis mindre bördiga.

Nu säges vidare, att man genom att bygga en bana Forsmo—Hoting skulle fullständigt döda Örnsköldsviks möjligheter till konkurrens inom denna stads gamla handelsområden. Detta påstående tål emellertid åtskillig korrigerings. Det är så långt ifrån, att Hoting—Forsmo dödar Örnsköldsviks intressen, att Örnsköldsvik tvärtom fortfarande kommer att i förhållande till Härnösand bliva synnerligen konkurrenskraftigt, när det gäller handeln uppe i Vilhelmina och trakterna däromkring. Detta framgår omedelbart genom ett par avståndsuppgifter, som jag skall be att få meddela. Avståndet från Hoting till Örnsköldsvik skulle med en bana Forsmo—Hoting bliva 225 km., men från Hoting till Härnösand 251 km., alltså 26 km. längre till Härnösand än till Örnsköldsvik. Skulle man återigen bygga en bana Mellansel—Råsele, blir avståndet från Hoting till Örnsköldsvik 252 km. och till Härnösand 430 km. I sådant fall skulle Härnösand uppenbarligen icke vidare kunna deltaga i konkurrensen om sina gamla handelsområden där uppe.

Jag skall nu be att få nämna något om, huru det ställer sig vid en jämförelse mellan en bana Forsmo—Hoting och en bana

Långsele—Ulriksfors. Jag skall därvid tillåta mig att ånyo få komma med några siffror ur järnvägsstyrelsens utredning. Invånarantalet i trafikområdet för Forsmo—Hotingbanan utgör, såsom jag förut nämnt, 16,200, för Långsele—Ulriksfors däremot endast 10,700. Den odlingsvärda jorden uppgår för Forsmo—Hoting till 66,800 hektar, men för Långsele—Ulriksfors endast till 27,700 hektar. Antalet turbinhästkrafter uppgår för Forsmo—Hoting till 380,400, men för Långsele—Ulriksfors till 86,700.

Nu har man i den av herr Molin åberopade Winellska utredningen sökt kritisera dessa siffror. In- och utvandraren Winell har gått ut ifrån vid skrivbordet framkonstruerade trafikområden för de båda banorna, vilka han ansett sammanfalla med en tänkt 25-kilometerszon. Det ligger emellertid i öppen dag, att en sådan konstruktion icke kan gälla för de trakter, varom här är fråga, på grund av rent geografiska förhållanden; trakten är bergig och sönderskuren av djupa älvdalar. För övrigt spelar det klen utvecklade landsvägsnätet stor roll. Järnvägsstyrelsens uppgifter återigen äro insamlade socken för socken, och ha därefter kontrollerats av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, och slutligen ha båda älvdalarnas förtroendemän varit med om att granska dessa siffror. Herr Winell kommer också i sin första jämförelse icke till annat resultat, än att Forsmo—Hotingbanan har visst företräde. För att då emellertid konstruera fram en överlägsenhet för banan Långsele—Ulriksfors, lägger han till banornas trafikområden de närmaste socknarna på andra sidan inlandsbanan. På detta sätt gottskriver han Långsele—Ulriksforsjärnvägen hela den stora Ströms socken och Forsmo—Hotingbanan Täsjö socken, som däremot är en ganska liten kommun. Men båda dessa socknar ha redan sina kommunikationsbehov tillgodosedda genom Inlandsbanan. Herr Winell har för övrigt till Långsele—Ulriksfors trafikområde medräknat hela Helgums och Långsele socknar, som ligga alldeles invid norra stambanan. Det är på detta sätt, han får fram en viss likvärdighet i fråga om invånarantalet för dessa båda bansträckor. Att jordbruksmöjligheterna äro bättre omkring Forsmo—Hotinglinjen har sin grund däri, att Faxälvens dalgång, där Långsele—Ulriksforsbanan skulle gå fram, är jämförelsevis trång, under det att däremot Forsmo—Hotingbanan går fram genom Ångermanälvens och Fjällsjöälvens breda älvdalar. Dessutom förhåller det sig så, att de marina lerornas region i Faxälvens floddal icke går längre upp än till Ramsele; därovanför blir odlingen jämförelsevis svag. Utefter Fjällsjöälvens dalgång sträcker sig däremot denna region ända till Bodum. Detta är förklaringen till, att den ena sträckningen är även i detta avseende så väsentligt överlägsen den andra.

Beträffande vattenkraftstillgångarna har herr Winell icke kunnat förneka, att det kraftbelopp, som står till förfogande utefter linjen Forsmo—Hoting är ojämförligt mycket större än vad man kan räkna på i fråga om en linje Långsele—Ulriksfors. Detta är ju en evident sak. Men herr Winell har nu förmenat, att Fax-

*Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)*

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

älvens vattenfall skulle vara så väsentligt mycket lättare att utbygga, och han åberopar till stöd därför, att två vattenfall i Faxälven redan äro utbyggda. Om man emellertid går till hydrografiska byråns officiella utredningar, visar det sig, att icke mindre än fem av Ångermanälvens och Fjällsjöälvens vattenfall äro jämförelsevis lätta att utbygga, och enbart dessa fem fall representera tillsammans betydligt större kraft än Faxälvens vattenfall.

Jag bör kanske säga ett ord till med anledning av vad den förste ärade talaren anförde. Han menade, att man genom att bygga en bana Långsele—Ulriksfors skulle få bättre transiteringsmöjligheter ifrån Ströms vattendal ned till närmaste ostkusthamn. Man har velat göra gällande, att export av trämassa från och import av stenkol till trämassfabriken i Ulriksfors skulle komma att dirigeras över svensk hamn, därest en bana Långsele—Ulriksfors bygges. Men så torde dock knappast bliva förhållandet. Vägledande för denna frågas bedömning är trafikens riktning från och till jämtländska tvärbanan Bräcke—Storlien. Där går den alldeles övervägande delen av exporten och importen av industrivaror över Trondhjem. Jag kan nämna ett exempel. Alby karbidfabrik ligger endast 106 km. från Sundsvall mot 381 km. från Trondhjem, men det oaktat går dock exporten av kemikalier från denna fabrik och importen dit av stenkol över Trondhjem. Detta beror givetvis på de stora företräden, som Trondhjem har såsom hamn, den livligare trafiken av båtar i reguljära turer och de lägre sjöfrakterna. Så har förhållandet hittills varit och med all sannolikhet kommer utvecklingen hädanefter att bliva densamma. Dessutom har Ströms socken sedan gammalt, i alla händelser sedan tvärbanan till Östersund öppnades i slutet av 1870-talet, haft sina affärsförbindelser söderut, framför allt i Östersund. Grosshandlarna i de södra orterna äro synnerligen väl inarbetade på denna marknad, och det kan ifrågasättas, huruvida det föreligger något statsintresse att genom en järnväg Långsele—Ulriksfors bryta dessa affärsförbindelser. Däremot går all handel med Hoting och orter norr och närmast söder därom av ålder över landsvägen till ostkusten.

Så vitt jag kan finna, har den kritik, som riktats mot Forsmo—Hotingförslaget haft mycket få sakskäl att andraga. Jag kan för min del ej heller finna, att kammaren skulle, såsom herr Molin fruktade, fatta något mot sunda förnuftet stridande beslut, om den nu bifaller sitt så gott som enhälliga statsutskotts hemställan i denna fråga.

Det beslut, som jag hoppas, att kammaren nu skall gå att fatta, blir säkerligen av en synnerligen stor betydelse icke blott för Norrlands utveckling, utan även för hela landet. Det är givet, att man icke härigenom slutligen löst dessa traktens kommunikationsproblem. Men man skall genom ett beslut i överensstämmelse med statsutskottets förslag knyta ihop länkarna i ett kommunikationssystem, som kommer att skapa ökade möjligheter att tillgodogöra den rikedom av outnyttjade eller endast ofullständigt utnytt-

jade naturtillgångar i skogar, i jord och vattenfall, som finnas i dessa trakter. Man skall också härigenom bidra till att skapa bättre levnadsvillkor för en talrik befolkning, som nu till stor del lever isolerad. Det är i den förvissningen att kammaren skall behjörta dessa synpunkter, som jag nu tillåter mig att vädja till kammaren att bifalla statsutskottets förevarande hemställan.

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.
(Forts.)

Herr vice talmannen, som nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Herr Wiklund, som anförde: Herr vice talman, mina herrar! Efter det sakrika och utredande anförande, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet här nyss har hållit, kan det icke falla mig in att upptaga kammarens tid för att yttra något till försvaret för statsutskottets hemställan. Jag tror, att var och en, som verkligen sökt sätta sig in i detta ärende och tagit del av alla de handlingar, som finnas att tillgå rörande detsamma, nogsamman skola ha funnit, att denna bana Forsmo—Hoting äger stora förutsättningar och att den också kommer att bliva fullt så bärkraftig, som man kan ha skäl att vänta av en bana där uppe i Norrland. Jag kan sålunda tyvärr icke ställa mig herr Molins i Dombäcksmark vädjan till efterrättelse att här stödja det yrkande, som blivit framställt av honom och herr Öberg, och jag tvivlar också på, att någon annan representant från Västerbotten kan göra det.

Jag begärde emellertid egentligen ordet med anledning av de anföranden, som här hållits av herr Öberg ävensom av herr Molin i Dombäcksmark. Herr Öberg har liksom även herr Molin dels i sin motion och dels i de anföranden, som de här nyss hållit, med en viss styrka framhållit behovet av en bana ifrån Vilhelmina till Mellansel. Jag är för min del så till vida enig med dessa motionärer, att även jag anser, att Åsele socken är väl värd att i sinom tid komma i åtnjutande av en järnvägsförbindelse. Åsele socken är en stor och utvecklingskraftig kommun, som emellertid för närvarande är ganska isolerad, enär avståndet därifrån till Inlandsbanan är särdeles stort och avståndet till norra stambanan ännu större. Men om man vill bereda Åsele socken järnvägsförbindelse, är det därför icke sagt, att den banan skall dragas från Vilhelmina och Råsele över Åsele och genom Anundsjö socken fram till Mellansel. Genom Vilhelmina socken går Inlandsbanan och genom Anundsjö socken går redan en järnväg, nämligen norra stambanan, och helt nära sockenkyrkan finnes ju även en station, bärande samma namn som socknen. Om man nu för ungefär samma kostnad, som en bana Mellansel—Råsele skulle betinga, kunde genom att välja en annan sträckning tillfredsställa alla lappmarkssocknar i Västerbottens län som icke med det redan nu fattade beslutet komma i åtnjutande av järnväg, synes mig detta vara en god sak. Genom att välja en sträcka från Råsele eller från Vilhelmina över Åsele, Fredrika, Örträsk och Bjurholms socknar, skulle det syfte, som jag nyss angav, vara vunnet, i det att alla lappmarkssocknar i Västerbotten då skulle komma i åtnjutande av järnväg med un-

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

dantag av Tärna socken, som ligger uppe vid norska gränsen. Därmed skulle man också träffa norra stambanan på en punkt, där det endast återstår $2\frac{1}{2}$ mil ner till en av de bästa hamnarna på den norrländska kusten, nämligen Nordmalings hamn. Denna hamn har den fördelen, att den äger tillräckligt stort utrymme; den har fullt tillräckligt djup, och den är dessutom isfri större delen av året eller åtminstone lika länge som Bottniska viken söder om Kvarken. Den har förut varit inkörsport för alla importerade varor till härförut nämnda socknar och det synes mig sålunda, att när frågan om att bereda Åsele socken järnvägsförbindelse blir aktuell, bör det noggrant utredas och tagas under allvarligt övervägande, huruvida icke en annan sträckning, som kan betjäna flera socknar och således ett större antal människor, kan åstadkommas än en bana Råsele—Mellansel.

Vad den nu föreliggande frågan beträffar, är det ju alldeles givet, att det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt och statsutskottet förordat från min synpunkt är fullt tillfredsställande. Jag vill endast begagna detta tillfälle för att uttala en tacksamhet till riksdagen för vad som redan i detta avseende beviljats, och jag hoppas, att vad som återstår i detta utskottsbetänkande, också skall utav denna kammare bliva antaget. Jag vågar även uttala den förhoppningen, att statsmakterna aldrig någonsin skola behöva ångra, att de ännu en gång vågat något och offrat något för en stor sak, nämligen Norrlands snara utveckling och inre kolonisation.

Jag har, herr hank, naturligtvis icke något annat yrkande att framställa än på bifall till statsutskottets hemställan.

Med herr Wiklund förenade sig herr *Kaiser*.

Vidare yttrade

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr vice talman! Med anledning av herr civilministerns anförande tillåter jag mig göra några korta randanmärkingar.

Herr statsrådet påpekade bland annat, att banan Mellansel—Råsele komme att genomlöpa ett sterilt område mellan övre Anundsjö och Åsele. Området i fråga är emellertid icke blott en på jordbruksmöjligheter rik trakt utan även en av våra förnämsta skogstrakter, och jag vågar påstå, att skogsskötseln där verkligen är den mest utvecklade i hela landet; skogarna skötas på det mest förstklassiga sätt. De andra föreslagna tvärbanelinjerna följa vattendragen, och järnvägsstyrelsen har fäst stort avseende vid, att det finnes upptagningsbassänger för virket i flottlederna, så att järnvägen skall kunna draga nytta av upptagningsplatserna och bliva i tillfälle att forsla virket därifrån. Järnvägsstyrelsen stöder sina beräkningar på den omständigheten och förhoppningen, att de järnvägar, som av styrelsen föreslagits, skola kunna forsla avsevärt med virke fram till kusten. Det förefaller då ganska underligt, att när det i den trakt, varom nu är fråga, saknas kapabla flottleder för

att transportera det virke, som produceras, icke denna omständighet anses utgöra ett skäl för anläggandet av en bana där. Det visar en oförståelse för skogsnäringen, som man har svårt att fatta. Denna är ju en synnerligen viktig näring, ty utan vår skogsproduktion och trävaruindustri skulle icke vårt land ha stått på den punkt, där det nu står, ekonomiskt sett. Man får icke blunda för de faktiska förhållanden, som här föreligga. Trävarurörelsen och skogsproduktionen äro en av Sveriges allra viktigaste näringar.

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.

(Forts.)

Den »sterila trakten» är icke alls steril, kan jag tala om för herrarna. Där finnes tvärt om stora möjligheter både för jordbruk och skogsbruk. Nu förhåller det sig så, att med den i dessa trakter starka produktionen av skog, som är en följd av en rationell skogsvård, äro de tillgängliga flottlederna alldeles för små. Man har beräknat, att även om Moälven skulle cementeras i botten, så att man till fullo kunde utnyttja allt vatten, man dock icke kan flotta fram allt det virke som kan produceras inom flottledsområdet. Då järnvägsstyrelsen, då det gällt den omhuldade Hotingbanan, fäst så stort avseende vid upptagningsbassänger i sammanhang med järnvägsbygget, borde den även här ha kommit till det resultatet, att en järnväg är nödvändig med hänsyn till skogsvården och bristen å kapabla flottleder. Jag vågar således gendriva det påstående, som ideligen framförts av järnvägsstyrelsen och civilministern, att det område, varom jag här talat, är sterilt. Med en steril trakt menar man väl ändå en trakt, där ingenting växer eller kan produceras. Ingenjör Winell har upptagit till bemötande samma anmärkning, som nu framkommit, nämligen att han »vid skrivbordet» konstruerat fram en zon av 25 km. invid banorna, då han beräknat trafikområdena. Herr civilministern har kanske glömt, att järnvägsstyrelsen och herr civilministern själv använt samma metod vid beräkningarna rörande Hotingbanans nedre del. Skillnaden är blott den, att Winell beräknar en liknande zon även för banornas övre delar. Om nu detta ingenjör Winells förfarande kan kallas för att »sitta vid skrivbordet» och göra upp beräkningar, så kan det väl ges samma betyg åt det förfarande, som av järnvägsstyrelsen också tillämpats. Herr civilministern klandrade ingenjör Winell för, att han inberäknat Ströms socken till Långsele—Ulriksforsbanans trafikområde, och sade, att detta hade skett för att hans beräkningar skulle bli mera gynnsamma. Om nu detta skall kallas för ett fel, vilket jag emellertid bestrider, så vill jag erinra om, att järnvägsstyrelsen själv gör sig skyldig till ett vida större fel, då järnvägsstyrelsen icke tagit med Borgvattnets kommun i sina beräkningar rörande banan Ulriksfors—Långsele trafikområde.

Det förvånar mig i högsta grad, att herr Wiklund, på sätt som skett, icke aktat för rov att bryta staven över det intresse för Mellansel—Råselebanan, som manifesterats ifrån de socknar däruppe, som han själv representerar. Herr Wiklund må ju fråga Vilhelmina och Åseleborna, om de äro tacksamma för, att han vill draga iväg med deras bana över Örträsk och Bjurholms socknar ner till Nordmaling. Jag tror, att Vilhelmina och Åsele socknemän på ett myc-

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

ket grundligt sätt skola desavouera herr Wiklund. Jag har redan innan herr Wiklund behagade uttolka texten granneligen märkt hurusom bockfoten sticker fram i utskottsutlåtandet, då på tal om Mellansel—Råselebanan orden »från Vilhelmina till Örnsköldsvik» utbytts mot uttrycket »från Vilhelmina ned till havet». Med »havet» menas då, kan jag förstå, Nordmalings hamn.

Jag har, mina herrar, ingen anledning att känna mig på något sätt vederlagd vare sig av vad herr civilministern eller herr Wiklund anfört. Innan vi gå till beslut i denna fråga, ber jag att få erinra herrarna om, vad det här verkliga gäller. Vi vilja ha en *opartisk* utredning, ty den utredning, som föreligger, är icke opartisk. Innan järnvägsstyrelsens föreliggande utredning påbörjades, var det väl ändå så att det redan var bestämt, att Hoting och Forsmo skulle bliva banans begynnelse- och slutpunkter. Klart är, att bestämmandet av dessa slutpunkter icke är en följd av utredningen utan tvärtom.

Vårt yrkande går ut på, att avslå förslaget om Forsmo—Hotingbanan, som är ämnad att ersätta två andra av naturen själv utstakade linjer. Vi hoppas, att kammaren avslår miljonanslaget, som Kungl. Maj:t begärt för att påbörja byggandet av banan ifråga, och att riksdagen i stället skriver till Kungl. Maj:t med anhållan om bättre utredning rörande de ångermanländska tvärbanorna. Jag tror för övrigt, att det är av behovet påkallat, att vi på någon punkt i riksstaten söka göra en besparing. Vi kunna bespara en miljon kronor genom att bifalla det yrkande, som herr Öberg framställt.

Efter det herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr Johansson i Brånalt: Herr vice talman, mina herrar! När vi nu gå till avgörande av en för Norrland och hela vårt land så viktig fråga som denna, där det gäller att bestämma, vilka järnvägsbyggnader som under den närmaste tiden skola förverkligas där uppe, är ju huvudsyftemålet för allas våra strävanden att söka förlägga dessa järnvägar så, att de kunna i bästa möjliga mån tillgodose såväl jordbrukets som även andra näringars utvecklingsmöjligheter. Det har då stått klart för mig, att vi bäst skulle kunna tillgodose detta intresse, om vi kunde få båda de järnvägslinjer till stånd, som här äro påyrkade av herr Öberg, i stället för den enda linjen Forsmo—Hoting, och till följd därav vill även jag vara med om en förnyad undersökning av dessa förslag. Det måste ju stå tydligt och klart för var och en, att de båda förstnämnda linjerna skola tillsammans bättre tillgodose Norrlands utvecklingsbehov, än vad den enda här ifrågasatta linjen kan göra; åtminstone står detta klart för mig. Nu säges det visserligen i utskottets betänkande, att även dessa linjer äro önskvärda och böra komma till stånd, men hur länge tro herrarna detta kommer att dröja, om de föreslagna linjerna skola byggas först? Även de ekonomiska förutsättningarna för

staten göra, att om staten skall bygga alla dessa järnvägslinjer, som den troligen får, så blir det ovillkorligen en avsevärd begränsning, och det kommer att dröja åtskilliga tiotal år, innan dessa två linjer skola vara färdigbyggda.

Vid sådant förhållande har jag icke kunnat såväl vid läsningen av Kungl. Maj:ts proposition som den ingående kritik, som övats, kunnat komma till annan övertygelse än att de två skola bättre fylla kravet än den ena. Jag har icke heller kommit till annan övertygelse genom att uphöra diskussionen. Jag vill därför instämma i det yrkande om uppskov och om närmare utredning, som framställts av herr Öberg.

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.
(Forts.)

Herr V e n n e r s t r ö m: Jag ber att få yrka bifall till utskotts-betänkandet. Till detta bifallsyrkande ber jag såsom representant för den valkrets jag tillhör att få anknyta ett vanmt tack för det beslut, till vilket utskottet för sin del kommit. Jag vill dessutom såsom norrlänning uttala min glädje över att man kunnat lösa denna fråga liksom övriga tvärbane-frågor genom ett sådant enhälligt instämmande från statsutskottets sida. Det är glädjande, att denna fråga blivit genom detta samstämmiga utskotts-betänkande bragt ur utredningarnas otaliga virrvarr fram till den befriande handling, som är nödvändig, om Norrland skall genomgå en stark och rask utveckling framåt.

Herr Molin i Dombäcksmark fällde det uttalandet, att om man toge detta utskotts-betänkande, skulle man fälla Mellansel-banan. Jag ber att få inlägga en bestämd gensaga häremot. Det står i utskottets betänkande »att frågan nu snarare gäller den ordning, i vilken tvärbanor i mellersta Norrland böra komma till utförande, än det slutgiltiga ordnandet av hela tvärbanesystemet inom samma område». Jag vill understryka just de orden, att det gäller tidsföljden och icke ett undanskjutande för alltid av banorna Mellansel—Råsele och genom Faxälvens dalgång. Utskottet understryker nödvändigheten av att båda banorna komma till stånd. Jag vill taga fasta på detta utskottets uttalande och stryka under nödvändigheten och nyttan för dessa trakter och hela Norrland och för övrigt för hela vårt land av att även Faxälvens dalgång liksom Mellansel—Råsele få sina banor utstakade. Att så sker är för Norrlands kolonisation av stor betydelse. Därigenom skall ock Norrland kunna giva Sveriges land vad Norrland kan giva landet. Det är också nödvändigt för att de trakter, genom vilka banorna skola gå, skola kunna giva näring åt en större befolkning än som nu rymmes inom dessa trakter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr R y d é n i Malmö: I diskussionen har man nära nog klandrat mig därför att jag frånträtt yrkandet om bifall till motionen i alla dess punkter. Jag vill i anledning därav säga några ord såsom förklaring till min ståndpunkt i föreliggande fråga.

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

När det gällde fjolårets riksdagsbeslut, var jag tillsammans med mina kamrater i statsutskottet verksam för att järnvägsfrågan icke skulle avgöras i de stycken, där man på grund av föreliggande utredningar och vad man i övrigt i ämnet inhämtat kunde känna sig tveksam. Och i anledning därav blev riksdagens beslut, att man icke bestämde sig för sträckningen Sorsele—Jokkmokk och att man lämnade samtliga tvärbanefrågor oavgjorda. Sedan var jag i tillfälle att hösten 1916 företaga resor genom de delar av Norrland, som beröras av såväl längdbanan som tvärbanorna. Jag hade därvid tillfälle — jag medger naturligtvis gärna, att resor endast lämna ett ytligt intryck — att träffa tillsammans med befolkningen i olika socknar, och på grundval av detta och föreliggande utredningsmaterial utformade sig hos mig en mening i järnvägsfrågorna, som fördes fram i den motion, som jag tillät mig väcka i kammaren. Jag kom först beträffande längdbanan till den bestämda övertygelsen, att längdbanan borde gå över Kasker den rakaste vägen, en väg, som tillgodosåg Arjeplogs sockens järnvägsbehov. Jag ansåg från början, att det var det väsentliga i mitt yrkande just därför, att om man byggde längdbanan felaktigt från början, kunde det icke repareras. Beträffande tvärbanorna hyste jag den uppfattningen, att man borde bygga fyra banor, och det var då naturligt att gå fram Mellansel—Råsele-linjen och Ulriksfors—Långsele-linjen. Men på samma gång hade jag klart för mig, att i fråga om tvärbanorna gällde ett riksdagsbeslut mera ordningsföljden mellan de olika banorna än det definitiva ordnandet av tvärbanesystemet. Jag hyser nämligen personligen den uppfattningen och förhoppningen — och jag tror, att många andra hysa den — beträffande Norrlands framtida möjligheter och kommande utveckling, att det endast är fråga om en relativt kort tid, när utvecklingen själv skapat icke blott betingelser för utan nödvändiggör, att järnvägar komma att gå fram i de viktigaste av de stora norrländska älvdalarna. Och därför anser jag det icke vara av avgörande betydelse, om man nu beslutar en järnväg genom Ängermanälvens och Fjällsjöälvens eller genom Faxeälvens dalgångar eller Mellansel—Råsele-banan. Ordningen synes mig vara en mindre vägende angelägenhet, även om jag alltjämt står för samma uppfattning, som jag uttryckt i min motion.

Men nu har det artat sig så under behandlingen av ärendet, att det höll på att uppstå ett fullkomligt kaos i järnvägsfrågorna. Representanter för olika järnvägsintressen ha arbetat var och en för sin orts intresse bland riksdagens och särskilt statsutskottets medlemmar, så att det uppstått en sådan splittring i fråga om järnvägsprojekt, nya projekt i fråga om tvärbanornas sträckning och ändring av förslagen, som gjort, att när jag stod inför det slutliga avgörandet fann jag det sannolikt, att det hela skulle ända i ett stort allmänt kaos. Jag ansåg mig därför pliktig medverka inom statsutskottet till att komma till en uppgörelse, till ett positivt beslut. Jag känner mig övertygad om att även om icke de medlemmar av kammaren, som särskilt verksamt ha arbetat för vissa linjer, som nu

genom statsutskottets förslag skulle för ögonblicket lämnas åsido, få sin vilja igenom, så ligger med den motivering, som statsutskottet givit för sin framställning, icke deras järnvägsfråga i ett hoppöst läge för framtiden.

Går utvecklingen fram som vi hoppas, och är befolkningen livaktig och arbetar för sin sak, är jag övertygad om att statsutskottets framställning, om den nu blir riksdagens beslut, icke lägger någon som helst bom för ett framtida ordnande av järnvägsfrågorna i de delar, där den nuvarande situationen nödgat oss att lämna dem olösta. Under sådana omständigheter har jag ansett mig pliktig att inom statsutskottet samverka med de övriga medlemmarna genom att se bort från sådana skiljaktiga meningar, som varit mindre vägande än andra, för att komma till ett positivt beslut, som kunde vara någorlunda enande för riksdagen i år. Det är min personliga mening, att om riksdagen bifaller statsutskottets hemställan, så fattar den därmed ett av de största och viktigaste beslut till förmån för Norrland och landet i dess helhet, som riksdagen på långa tider gjort, jag kan säga sedan det första steget till Inlandsbanans byggande togs genom det beslut, som riksdagen fattade år 1907. Jag är ock övertygad, att ifall vi följa statsutskottets hemställan, en stor del av Norrlands befolkning skall känna, att riksdagen här fattat ett stortilat och modigt beslut, som kommer att bli ovanskligt gagn för denna stora och viktiga och på utvecklingsmöjligheter rika del av vårt land. Ett sådant positivt beslut fattar kammaren genom att bifalla utskottets hemställan.

Herr Öberg: Blott några ord med anledning av vad som här blivit sagt.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade bland annat, att när man stode inför en så stor kommunikationsfråga som denna, var det omöjligt att tillfredsställa alla dem, som härvidlag hade sina särskilda önskemål. Jag instämmer till fullo med honom däri, att det är omöjligt att åstadkomma en sådan fullständig enighet. Men nog vill det förefalla mig som om det skulle varit långt görigare att åstadkomma en större enighet, om man velat gå in för ett fyrbanigt system, som vi i motionen utvecklade, i stället för det trebaniga system, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet föreslagit i den kungl. propositionen. Ty det är givet, att med ett fyrbanigt system skulle de olika områdena mellan de olika banorna bli mera naturligt belägna och icke bli så stora och svårtillgängliga, som om det blir tre tvärbanor. Och då man för det belopp, som begäres av Kungl. Maj:t för ett trebanigt system, kan på några hundra tusentals kronor när åstadkomma fyra tvärbanor, så skulle det efter min uppfattning alldeles säkert vara till större gagn att på detta sätt verka för Norrlands lyftning i dessa utkanter än genom ett trebanigt system, som här har så ivriga förespråkare. Därför har jag, min plikt likmätigt, icke kunnat underlåta att bära fram detta förslag, och det vill förefalla mig liksom litet besynnerligt, att man här så till det yttersta och så ivrigt fasthåller vid att

Ang. statsbanebyggnader i Norrland.
(Forts.)

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

få Forsmo bro som utgångspunkt för att komma upp till Hoting, då denna utgångspunkt och avslutningspunkten Hoting omöjliga ur statsfinansiell synpunkt kunna sägas vara lika goda som de utgångs- och avslutningspunkter, som vi framhållit i vårt förslag Mellansel—Råsele. De herrar — jag vågar det påståendet — som här komma att bli kvar, skola få se, att vi ha rätt, ty med anläggande av ett trebanigt system med utgång från Forsmo bro blir det oavvisligen nödvändigt att besluta en tvärbana från Forsmo bro över Faxälven till Sollefteå. Och vilka belopp en sådan anläggning kommer att sluka det har ingen talat om, men man kan vara viss om att det blir kännbara utgifter för riksdagen. I valet mellan avslutningspunkter däruppe måste väl Vilhelmina vara av ojämförligt större betydelse i olika avseenden än det obetydliga Hoting. De herrar, som färdats i dessa trakter, ha sagt mig och fasthålla vid, att de icke trott eller kunnat drömma om att en sådan storhet kunde finnas där.

Nu säger man för att nedkritisera Mellansel—Råsele-förslaget, att denna linje skulle komma att gå över sterila trakter, där det icke finnes annat än skog att tillvarataga. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade, att han, som rest genom dessa trakter, icke hade funnit någon boning mellan Kubba och Hälla. Men jag vädjar till dem, som känna förhållandena, huruvida det är folktomt mellan Kubba och Hälla. Det är det ingalunda. Det finnes här stora folkrika byar, och de av herrarna som sett en sådan by som Solberg, som ligger ungefär i mitten av detta område, veta, att där har byggts och är fortfarande under byggnad en kyrka för att tillvarataga de kyrkliga angelägenheter, som finnas uppe i dessa trakter. Och jag vågar påstå, att man icke bygger en kyrka för skogens skull utan naturligtvis för att tillvarataga de intressen, som folket har av en kyrka. Detta torde kunna anföras som bevis för, att denna trakt icke är så steril och icke så folktom, att det icke skulle här finnas något att taga vara på, utan det är tvärtom raka motsatsen.

Jag lovade visserligen att fatta mig kort, men jag kan icke underlåta att gentemot herr Wiklund säga, att nog förefaller det mig som om hans valmän uppe i Vilhelmina och Åsele socknar skulle vara honom mera tacksamma och vara mera tillfredsställda med honom, om han verkat för en tvärbana, som de själva begärt och ivrat för, i stället för en bana, som mera intresserar andra. Jag tror, att orten önskar, att dess representanter skola medverka för den bana, som de själva så ivrigt arbetat för. Detta om detta.

Nu skall jag icke längre uppehålla mig vid frågan utan slutar med att taga fasta på de löften, de värdefulla löften, som givits oss, som möjligen gå såsom besegrade ur den här striden, löften att trots denna utgång, dessa tvärbanefrågor sannolikt få i afton, vi, som arbetat för andra sträckningar, icke skola vara uteslutna från ifrågasvarande förmåner för en längre tid utan att vi i en ganska snar framtid skola ha att vänta, att dessa våra behov skola bli tillgodosedda. Det är ju av synnerligen stort värde att ha erhållit ett sådant

Ang. stats-
banebyggnader
i Norrland.
(Forts.)

löfte, och jag tillåter mig att uttala den förhoppningen, att det icke måtte dröja så länge, innan detta löfte kan förverkligas. Jag skulle måhända bort nöja mig med detta, men jag känner det likvisst såsom något fullkomligt berättigat, att förslaget Mellansel—Råsele, som har så stora företräden, också bort föredragas framför Hotingförslaget, som, säga vad man vill, icke kan jämföras med Mellansel—Råsele-förslaget. Ty genom beräkningar av fullt kompetent person har det visat sig, att detta senare tvärbanesystem är det bärkraftigaste, och det har också i den utredning, som här om året gjordes, framhållits såsom ett av de bästa. För den skull anser jag, herr talman, att ordningsföljden rättvisligen borde bli den, att Mellansel—Råsele-förslaget ställdes framför Hoting-förslaget, och jag måste därför vidhålla mitt först framförda yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Öberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Molin i Dombäcksmark begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. e) och f) av utskottets förevarande utlåtande nr 187. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Öberg under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 119 ja mot 29 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan i oförmälda moment.

Punkten 2:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 188, i anledning av väckta motioner om anslag till utredning i fråga om en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar till lämplig punkt å riksgränsbanan.

Ang. järnvägs-
anläggning
genom Kalix
och Torne
älvdalar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 79, av herr *Asplund m. fl.* och den andra inom andra kam-

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 74.

Ang. järnvägs-
anläggning
genom Kalix
och Torne
älvdalar.
(Forts.)

maren, nr 217, av herr *Stenudd m. fl.*, vilka motioner för förberedande behandling remitterats till statsutskottet, hade hemställts, att riksdagen måtte, för verkställande av en allsidig utredning genom statens försorg rörande behovet av och förutsättningarna för en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar från Neder Kalix eller möjligen Över Torneå förbi Svappavaara m. fl. malmfält till Kiruna eller annan lämplig punkt å Riksgränsbanan, anslå ett lämpligt belopp, förslagsvis 25,000 kronor.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Bergqvist, Asplund* och *Tengdahl*, vilka ansett, att motionerna bort av utskottet tillstyrkas.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Stenudd*: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag är av den bestämda övertygelsen, att den fråga, som nu bragts på tal, är av oerhört stor betydelse, icke blott för de trakter, som den föreslagna banan närmast skulle beröra, utan för hela vårt land, och ehuru detta för mig helt naturligt är en hjärteangelägenhet, vill jag icke vid denna sena timme upptaga kammarens tid med något längre anförande, utan skall inskränka mig till endast några få punkter.

Att Norrbottens län, enkannerligen dess översta del, inom sig gömmer efter svenska förhållanden oerhörda naturrikedomar, bestrides numera av ingen. Det har tvärtom ingått såsom en trosats i det allmänna folkmedvetandet. Såväl inhemska som utländska kännare av Sverige och dess förhållanden ha ock vid begrundande av vårt lands framtid och möjligheter att kunna bestå i den förestående ekonomiska kampen nationerna emellan, vilken skall avlösa världskriget, kommit till den övertygelsen, att Sveriges utsikter att reda sig i den kampen i icke oväsentlig mån komma att grunda sig på Norrbotten och dess rikedomar. Men nyckeln till dessa rikedomar, det är kommunikationerna.

Det område, som den föreslagna banan berör, omfattar icke mindre än omkring 214 kvadratmil. Banans sträckning är ungefär 35 mil. Den börjar vid Bottniska vikens kust i närheten av Nederkalix vid Storön, som har alldeles utomordentliga, för att icke säga idealiska, hamnförhållanden, den går därefter genom östra Norrbotten, genom folkrika socknar, framför allt i nedre delen, och sedan är den föreslagna att anknytas till Riksgränsbanan vid Kiruna eller annan lämplig punkt. Det finnes inom det område, som banan skulle genomlöpa, gamla kultursamhällen, där såväl järn- som kopparindustri har sedan århundreden tillbaka bedrivits i mycket stor utsträckning, men där denna industri på grund av bristande kommunikationer dukat under i konkurrensen med de orter, som i detta hänseende varit lyckligare lottade. Nu är

det avsikten bland annat att väcka denna slumrande industri till nytt, blomstrande och mångfaldigt liv.

Vad som med den projekterade banan skulle vinnas utgöres sålunda uteslutande av värden, som en givmild natur skänkt, skogar, mineralier, vattenkraft, odlingsmarker och fiskevatten jämte den utmärkta hamn, om vilken jag nyss talade. Härtill sluta sig de slumrande krafter, som kunna väckas till liv hos befolkningen, och vinsten av landsändans införlivade till språk, seder och tänkesätt med fäderneslandet i övrigt.

Herrarna se på kartan här åtskilliga mörkgröna fläckar. De utmärka de skogar, som staten äger i banans trafikområde. Endast de skogar, som äro i statens ägo, omfatta ungefär 800,000 hektar. Enskilda äga ungefär 700,000 hektar, vadan således endast skogsarealen utgör ungefär 150 kvadratmil.

Vad banan här skulle uträtta behöver icke förklaras med många ord: en mångdubbel avverkning av timmer, som icke bär flottningskostnaderna, och mångdubbel uttagning av värdelös skog för kolning och användande till trämassa eller till tjärbränning i orterna samt sist men icke minst en rationell skogsvård, vars frukter våra efterkommande skulle få skörda. Malmen i banans trafikområde är visserligen icke i sin helhet inventerad, men det är väl för kammaren bekant att enbart i trakten av Svappavaara staten råar om de tre stora malmfälten Mertainen, Svappavaara och Leveäniemi, vilka ensamma anses innefatta omkring 100 miljoner ton järnmalm.

Dessutom förekomma i dessa trakter en mängd andra mineralier, bland annat grafit, som anses vara av utomordentligt god beskaffenhet och finnes i så stor mängd, att den knappast skulle kunna tömmas. Vidare finnas förekomster av svavelkis, som är nödvändig för sulfatfabrikationen, och därjämte förekommer kalk i stora mängder. Det är ju en bekant sak, att för en rationell odling av de stora myrarna i Norrbottens län kalk är en absolut nödvändighet. Vid de nu befintliga banorna i Norrbottens län finnas inga nämnvärda kalkförekomster. Enbart på ett ställe, i Masugnbyn, finnas så stora kalkförekomster att det beräknas att 200,000 ton kalk kan fås för varje meters avsänkning. Dessutom finnes där s. k. dolomitisk kalksten, som vid senare undersökning visat sig vara ett utomordentligt gödningsämne. Vidare finnes det på åtskilliga ställen, framför allt uppe vid Junosuando stora tillgångar på utmärkt lera för såväl tegel- som cementtillverkning. Vattenfallens värde får man någon föreställning om, då jag säger, att inom den föreslagna banans trafikområde förekommer icke mindre än 314,000 hkr. Bland dessa är det mest lättutbyggda Mestoslinka med över 30,000 hkr., vilket vattenfall äges av staten. Således finnas här uppe råämnen, och vattenkraft till deras bearbetning. Sida vid sida vilja dessa naturens gåvor bli nyttiggjorda. För jordbruk finnes här också de allra största utskrä, varom alla fackmän, som ha studerat förhållandena i detta område, lämnat de amplaste vitsord. Staten har offrat för varje år oerhörda summor

*Ang. järnvägs-
anläggning
genom Kalix
och Torne
älvdalar.
(Forts.)*

Ang. järnvägs-
anläggning
genom Kalix
och Torne
älvdalar.
(Forts.)

på att söka utveckla svenskt språk och svensk kultur i dessa s. k. finsktalande trakter. Men det allra kraftigaste medlet att få svenskt språk och svensk kultur utbredda i dessa trakter är naturligtvis järnvägar. Jag ber blott att få erinra om av vilken oerhörd betydelse järnvägen redan varit i de delar av de finsktalande trakterna, där järnväg blivit byggd. Det är högst förvånansvärt, när man som jag varit borta några år, att vid återkomsten finna, att bland ungdomen i dessa trakter svenskan redan är det vanliga samtalspråket, något som man knappast kunnat föreställa sig för tio år sedan.

Det var någon, som under den föregående frågans behandling nämnde, att statsmakterna ha åtskilliga försummelser på sitt samvete i fråga om tillvaratagandet av sina ekonomiska intressen uppe i översta Norrbotten, framför allt i fråga om malmpolitiken. Jag vill icke närmare ingå härpå, men när man tänker på dessa saker, kan man icke underlåta att understryka det påståendet, att svenska riksdagens historia är en historia av försummade tillfällen. Jag vill blott påpeka det faktum, att när Luleå—Ofotenbanan byggdes, hade man haft möjligheter, att med järnvägen beröra de viktigaste malmfälten här uppe genom att draga den förbi Svappavaara. Banan hade då fått blott en och en halv mils större längd och man hade då också kommit att gå genom mera odlade trakter. Men då var det oerhört mäktiga enskilda intressen, som icke funno detta med sin fördel förenligt, och den dåvarande regeringen synes icke tillräckligt hava haft ögonen öppna för nödvändigheten av att motstå dessa intressen, och riksdagen hade olyckligt nog överlämnat åt regeringen att avgöra järnvägens sträckning. Därför blevo dessa naturrikedomar avstängda från kommunikationerna.

När man läser statsutskottets utlåtande här, kan man icke freda sig för den tanken, att statsutskottet icke haft den blick och den förståelse för den här saken, som man hade haft rätt att fordra, och statsutskottet har icke ens ansett nödvändigt att inhämta åtminstone järnvägsstyrelsens yttrande i saken. Lyckligtvis har herr civilministern ägnat frågan större intresse. — varför jag begagnar tillfället framföra till honom mitt värdsamma tack — så att han oberoende av statsutskottet begärt järnvägsstyrelsens yttrande i saken.

För övrigt har herr civilministern i propositionen om den nu beslutade sista resten av inlandsbanan och de nu beslutade tvärbananorna sagt några ord om denna bana, som jag ber att få citera. Han säger: »Slutligen har jag icke berört behovet av nya järnvägar norr om banan mellan Luleå och Riksgränsen. I fråga om detta område tillåter jag mig erinra om, att redan kända mineralfyndigheter och den förhoppning om nya sådana fyndigheter, som landets geologiska skapnad ger, ställa det utom tvivel, att förr eller senare nya järnvägar här komma att dragas fram. Bortsett från sådana banor, som bliva påkallade av dylika särskilda skäl, ber jag endast få erinra om den starka bosättning, som på grund av jordens goda beskaffenhet ägt rum i Kalix älvs dalgång från

Över-Kalix till Neder-Kalix, samt om behovet av en framtida bana i denna dalgång ned till den utmärkta naturliga hamn, som Neder-Kalix erbjuder.» Järnvägsstyrelsen säger i sitt yttrande följande: »Från järnvägsstyrelsens sida förefinnes sålunda inöfen erinran emot företaget redan nu av en förberedande utredning rörande behovet av och förutsättningarna för en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar från Neder-Kalix eller möjligen Övertorneå till Kiruna eller annan lämplig punkt å Riksgränsbanan, i samband med okulärundersökning för bedömandet av framkomstmöjligheter enligt olika alternativa linjesträckningar och de ungefärliga kostnaderna för desamma.» Här har icke ifrågasatts annat än en förutsättningslös undersökning, för vilken begärts en jämförelsevis ringa summa. Det har naturligtvis icke alls varit någon tanke på att hela denna bana skulle byggas på en gång, utan motionärernas och befolkningens tanke är, att de föreslagna delar av banan, som redan omedelbart kunde anses bli bärkraftiga, skulle byggas först. Det skulle vara delen från Nederkalix till Överkalix och från Riksgränsbanan till Masugnsbyn. Särskilt den sistnämnda banan skulle komma att genomlöpa malmfält och malmtrakter, som göra det mycket troligt att denna bana skulle bli genast bärkraftig.

Ang. järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar.
(Forts.)

Jag vill påpeka, att staten har i Svappavaara malmfält stora naturtillgångar liggande räntelösa. Staten har dock betalat för dessa naturtillgångar 8½ miljoner, som nu ligga utan avkastning.

Såsom synes har till utskottets betänkande fogats en reservation av herrar Bergqvist, Asplund och Tengdahl, vilka tillstyrka bifall till motionen, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Kroken, *Wikström*, *Lundström* i Långnäs, *Hage*, *Lindström*, *Lindhagen*, *Rehn*, *Kaijser*, *Lindley*, *Norin*, *Nilsson* i Antnäs, *Runefors*, *Bärg* i Kartineholm, *Olsson* i Ramsta, *Sjöblom*, *Linders*, *Osberg*, *Welin* och *Lingström*.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Det har ju nästan varit ett tomt talesätt, när en talare i afton börjat med att säga: »Jag skall icke hålla på länge, då jag förstår att kammaren nu är trött och icke vill höra på någon lång debatt.» För min del skall jag därför icke börja på det sättet.

Jag ber emellertid helt kort och gott att få hänvisa den föregående ärade talaren och alla dem, som med honom ha instämt, till den synnerligen välvilliga motivering, som statsutskottet fogat till sitt yrkande om avslag på den gjorda framställningen om en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar. Redan då detta utlåtande från statsutskottet framlades, anförde statsutskottet, att utskottet i närmast föregående utlåtande, nr 187, hade angivit en plan för byggande av tvärbanor i Norrland av en sådan omfattning, att det skulle komma att draga en mycket avsevärd tidrymd och medföra högst betydliga kostnader, innan denna plan hunne genomfö-

Ang. järnvägs-
anläggning
genom Kalix
och Torne
älvdalar.
(Forts.)

ras, och att av den anledningen utskottet ansåge det icke vara lämpligt att nu företaga en utredning angående den ifrågasatta järnvägsanläggningen genom Kalix och Torne älvdalar, vilken utredning då givetvis ganska lätt skulle kunna bli föråldrad, innan den kom till användning. Nu ha riksdagens båda kamrar bifallit detta statsutskottets utlåtande nr 187, och således är den förutsättning, från vilken statsutskottet då utgick, nu i ännu högre grad gällande. Det torde vara påtagligt, att med hänsyn till de nyss fattade besluten det knappast kan vara lämpligt att redan nu fatta beslut om igångsättande av en undersökning av ett järnvägsbygge, som i allt fall så pass länge måste undanskjutas. Redan detta skäl synes mig vara tillräckligt för att icke nu fatta definitivt beslut om denna undersökning. Därtill kommer att, såsom i utskottsbetänkandet antydes, myndigheterna ha sin uppmärksamhet fäst på behovet av en järnväg i sinom tid genom dessa trakter och att således genom myndigheternas försorg ett förslag i detta avseende nog kommer fram.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Ang. spannmålslagerhus
och fryshus.

Härpå upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus ävensom en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 22 maj 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 370, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att för anordnande av spannmålslagerhus och fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor, att utgå av lånemedel med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 500, av herrar *Jesperson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta

att för anordnande av spannmålslagerhus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst 6,500,000 kronor, att utgå av lånemedel med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp; och

att för anordnande av fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett

förslagsanslag, högst, 6,000,000 kronor, att utgå av lånemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte å 1918 års riksstat till Kungl. Maj:ts förfogande anvisa ett förslagsanslag, högst 8 miljoner kronor, för att efter i ärendet verkställd närmare utredning användas för anordnande av spannmålslagerhus och kylhus, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp; och

B) att den av herr Jesperson m. fl. i ämnet väckta motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar Nilsson i Tånga och Molin i Dombäcksmark, som yrkat bifall till motionen.

Utskottet hemställer föredrogs, varefter

Herr Nilsson i Tånga yttrade: Herr talman! Den nu till avgörande föreliggande frågan är av en utomordentligt stor betydelse med hänsyn till det läge, vari vår livsmedelsfråga för närvarande befinner sig. Förhållandena här i landet äro ju nu sådana, att vi torde bli hänvisade till att leva på vad vi själva kunna frambringa inom landet. Den främsta uppgiften i detta ömtåliga läge är givetvis att öka och säkerställa produktionen inom landet, men en icke mindre uppgift är ett omsorgsfullt tillvaratagande av vad som kan produceras och tillföras livsmedelsmarknaden. När tillgångarna äro små och begränsade, måste tillses att ingenting förfäres och att värde-minskning genom vanvård eller på annat sätt förekommes.

Tillförseln till livsmedelsmarknaden är ingalunda jämn. Den sker så att säga stötvis: periodvis stark tillförsel, andra perioder minskad eller rent av brist på tillförsel. Orsakerna härtill äro ju många. Vissa livsmedel kunna icke utan särskilda anordningar förvaras någon längre tid utan måste ut i marknaden direkt från producenten. Dåliga skörde- och väderleksförhållanden kunna exempelvis medföra massnedslaktning av djur, marknaden blir överfylld till förlust för producenterna, men utan egentligt gagn för konsumenterna, ty efter följer en period med total brist och med kanske ruinerande priser, som emellertid endast ett fåtal producenter få nytta av. Det måste vara en angelägen uppgift att söka i möjligaste mån reglera dessa oreglerade förhållanden. Såsom ett led i denna strävan att tillvarataga livsmedlen och reglera deras tillförsel till marknaden bör det nu föreliggande förslaget om inrättande av kyl- och fryshus samt spannmålslagerhus ses. Den svåra kris vi genomleva i fråga om livsmedelstillgångarna har visat, att vi varit ganska dåligt rustade, då det gällt ett rationellt tillvaratagande av våra tillgångar på detta område. Denna brist framträder i den bjärtaste dager, då tillgångarna äro så små, att ransonering och statsbeslag å diverse livsmedel måst tillgripas. Er-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

farenheten har visat, att sedan beslag lagts å en vara, innehavaren av den beslagtagna varan haft mindre intresse av att vårda densamma, i alla händelser icke i samma grad, som då han själv skall utbjuda varan i allmänna marknaden. Det har klagats över att den beslagtagna säden och mjölet icke erhållit den vård, som den knappa tillgången krävde. Och, även om en del rykten, som varit i omlopp, visat sig oriktiga, i alla händelser öyerdrivna, så står dock kvar, att åtskilligt återstår att önska ifråga om god vård av brödsädestillgångarna. I högsta grad aktuell blir den frågan, om bärgningsvädret blir dåligt och brödsäden illa bärgad. Skulle det inträffa i år, att till de för närvarande allt annat än ljusa skördeutsikterna, grödan skulle bli dåligt bärgad och staten, — vilket väl torde bli ofrånkomligt — måste lägga beslag å brödsäden redan vid skördetidens början, då framstår det som en angelägenhet av största vikt, att staten, efter hand som tröskningen sker, kan taga om hand spannmålen, för att den må få den behandling med rensning och torkning, som kan bli nödvändig om ingenting skall förfaras, och det är ju detta, som framförallt måste undvikas.

Lagerhus- och kylhuskommittén, vars framställning är vidfogad den kungl. propositionen, har föreslagit uppförande av 27 stycken spannmålslagerhus, förlagda dels med hänsyn till sädesproduktionens omfattning inom olika provinser, dels ock med hänsyn till nu tillgängligt lagerutrymme. Dessa centrala lagerhus skulle förses med maskinella och andra anordningar för sädens rensning, torkning och dylikt, efter vilken behandling säden skulle överföras till kvarnar och förrådslagerhus. Med dessa anordningar är det möjligt att tillvarataga brödsäden, även om denna skulle bli mindre väl bärgad.

I detta sammanhang kan det vara skäl erinra om att i Tyskland ha gjorts noggranna beräkningar över den värdeförsämring, som uppkommer genom dålig skötsel av spannmål. Dessa undersökningar ha gett till resultat, att även där spannmålen skötes ordinar, uppstår en värdeförsämring av 8 % — vid dålig skötsel ännu mera. Genom användande av moderna anordningar för torkning och dylikt kan denna värdeförsämring undvikas. Dessa anläggningar betala sig sålunda ganska fort. Om man beräknar värdet på spannmålen till 250 kronor per ton och genom förstklassig skötsel och lagring undgår exempelvis 8 % förlust, gör detta en vinst på 20 kronor per ton. Dessutom tillkommer den omständigheten, att den svenska spannmålen håller en hög procent av fuktighet, vilken olägenhet man avhjälpit genom att blanda den med utländsk vara, men den utvägen kan fortfarande bli stängd, och det är ju då av ännu större vikt, att brödsäden får en omsorgsfull behandling. Dessutom vill jag erinra om att genom ett omsorgsfullt tillvaratagande av brödsäden och en rationell skötsel av densamma behöver man icke i så stor utsträckning tillgripa utvägen att ta foderspannmål i bruk för brödfödan, vilket innebär en oerhörd fördel för kött- och fläskproduktionen, framför allt om utländska foderämnen icke bli tillgängliga.

Nu har emellertid, som kammaren finner, Kungl. Maj:t velat begränsa utgifterna för detta ändamål och stannat vid ett belopp av

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

8 miljoner kronor, varav 2—3 miljoner skulle tagas i anspråk för lagerhus och resten för kyl- och fryshus. Jag anser emellertid för min del det inte vara rådligt att göra de inskränkningar som föreslagits — jag vill ännu en gång erinra om det prekära läge, vari vi befinna oss med avseende på våra livsmedelstillgångar, som nödvändiggör tillvaratagandet av varje korn säd som i år produceras — och vi ha därför i motion hemställt om åtgärders vidtagande i enlighet med lagerhus- och kylhuskommissionens förslag.

Som man finner av de föreliggande handlingarna, har krigsberedskapskommissionen, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och folkhushållningskommissionen yttrat sig över kommitténs förslag. krigsberedskapskommissionen och kommerskollegium ha tillstyrkt åtgärders vidtagande i den omfattning, som kommittén föreslagit, men lantbruksstyrelsen och folkhushållningskommissionen ha velat begränsa nybyggnad i vad det rör spannmålslagerhus men i övrigt tillstyrkt förslaget. Lantbruksstyrelsens utlåtande är ägnat att väcka uppmärksamhet på grund av den ställning till vårt lantbruk som styrelsen intar. Lantbruksstyrelsen klagat över den knappa tid, som stått till dess förfogande för granskning av förslaget, och det tycker jag styrelsen kunde tegat med, ty utlåtandet bär vittne därom. Styrelsen bygger sina kalkyler på fullkomligt godtyckliga siffror. Vi ha i motionen visat det ohållbara i dessa kalkyler, varför jag nu inte skall upptaga tiden med vidare bemötande därav, och för resten måtte styrelsen själv ha insett deras otillförlitlighet, ty den slutar med att underkänna sin egen utredning och säger: »På grund härav får lantbruksstyrelsen hemställa, att av lagerhus- och kylhuskommittén föreslagna åtgärder med det snaraste bliva vidtagna.» Folkhushållningskommissionens utlåtande är nästan ännu mera märkligt. Man kan inte undgå att vid genomläsandet få det intrycket, att kvarnintresset allt för mycket spelat in. Kommissionen har dock varit något försiktigare än lantbruksstyrelsen, ty den inlåter sig icke på några sifferberäkningar utan nöjer sig med att helt kategoriskt förklara, att det är bara södra Östergötland, Skåne och Västergötland ävensom Göteborg som behöva ytterligare spannmålslagerutrymme. Till be-lysande av den frågan skall jag endast hänvisa till kommitténs utredning å sid. 11.

Kommissionen tyckes för övrigt icke ha riktigt insett frågans stora betydelse, ty då skulle man icke kunna skriva som man gör på sid. 13: »Den betydande förmalningskapaciteten hos landets kvarnar gör det för övrigt alltid möjligt att i fall av behov igångsätta en snabb förmalning av den inkommande höstsäden.» Gentemot detta skulle jag vilja säga: vad glädje ha vi av kvarnarnas betydande förmalningskapacitet, om säden är så dåligt bärgad, att den icke kan förmalas utan att förut ha undergått behandling med torkning och dylikt, och var skall detta ske, om vi sakna lagerhus med torkningsanordningar? Längre fram i utlåtandet säger kommissionen något, som är det starkaste underkännande av dess eget utlåtande: »Utöver lagringsbehovet för brödsädsskörden torde visserligen ett dylikt behov kunna komma att i viss utsträckning göra sig gällande beträffan-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

de foderspannmålen, i händelse, såsom kan förutses, innevarande års vårsäd måste i viss utsträckning omhändertagas för tryggande av foder tillgången för vissa i detta avseende ogynnsamt ställda jordbrukare ävensom för andra näringars behov av foder till dragarna.» Kommittén har icke räknat därmed, ty i så fall skulle ju icke ens det beräknade behovet av nybyggnad om 77,000 ton vara tillräckligt.

Beträffande frys- och kylhusen ha de myndigheter, som haft att yttra sig icke gjort några invändningar. Det torde också vara uppenbart, att behovet här är i högsta grad trängande och blir det i ännu högre grad, om skörden misslyckas beträffande strå och kärna och en större nedslaktning av djur blir nödvändig. För att då undvika export äro de föreslagna åtgärderna ofrånkomliga. Hade vi här i landet varit bättre rustade i avseende å kyl- och fryshus skulle den oerhörda export som pågick särskilt år 1915, naturligtvis till en viss grad beroende av den misslyckade skörden 1914, i väsentlig grad kunnat inskränkas. Men även under normala förhållanden äro frys- husen av största betydelse som medel att reglera livsmedelsmarknaden.

De föreslagna åtgärderna med dess kostnader må synas avskräckande, men för min del har jag kommit till den övertygelsen, att de icke mer än nått och jämt täcka behoven, för att vi skola kunna anses vara rustade för ett rationellt tillvaratagande av våra livsmedelstillgångar, och jag för min del vill icke taga ansvaret över mig att icke ha bidragit till att allt, som kan göras, har blivit gjort. Vi må dock erinra oss, att vi stå och så att säga balansera på ytterkanten ifråga om livsmedelstillgångar. Underlåtenhet att tillgripa effektiva åtgärder för tillvaratagande av dessa tillgångar kan bli ödesdiger.

Riksdagen har beslutat en hel rad av åtgärder ägnade att stimulera till ökad produktion. Jag är övertygad om att riksdagen skulle handla lika välbetänkt, om riksdagen nu beslutar, att det skall tagas i med kraftiga tag för att tillvarataga denna produktion. Men då bör det icke göras några inskränkningar uti vad kommittén efter omsorgsfulla beräkningar och övervägande funnit vara ett minimum såväl beträffande lagerhus som kylhus. Jag skall sluta med att uttala den förhoppningen, att denna kammare, inseende det allvarliga läge, som landet i avseende på tillgången på livsmedel befinner sig uti, ställer det högre beloppet till Kungl. Maj:ts förfogande för att i möjligaste mån möjliggöra ett omsorgsfullt tillvaratagande av dessa knappa tillgångar och att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet skall med nöje hälsa ett sådant beslut av denna kammare.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Jersperson m. fl. avgivna motionen.

Häruti instämde herr *Thorsson*.

Vidare anförde

Herr *Osberg*: Sedan föregående ärade talare har så väl utrett detta spörsmåls läge, kunde jag nära nog ha inskränkt mig

till att instämna i hans yttrande, men som herrarna veta, har denna fråga för mig ett särskilt intresse. Det var nämligen jag, som 1914 först bragte denna fråga på tal i kammaren. Jag motionerade om, att staten för egen räkning skulle upprätta lagerhus till det omfång, att det skulle möjliggöras för densamma att ha två års förråd på hand. Man ser ju under tidernas lopp, att det inträffar både det ena och det andra. Man kan få missväxt eller halv missväxt i åtskilliga trakter, och detta är ju brydsamt i synnerhet under nuvarande förhållanden. I normala fall kan det synas, som om man skulle kunna fylla ut vad som fattas genom import utifrån, men nu är ju det icke möjligt. Den motion jag frambar väckte alls icke anklag i riksdagen, utan den ansågs rent av överflödig. Detta blev också förhållandet 1915, men 1916 togo båda kamrarna denna motion till stor tillfredsställelse för mig såsom motionär.

Nu ha vi i år ansett oss böra gå fram med ett förslag från lager- och kylhuskommittén och hemställt om ett anslag för att tillgodose behovet av lagerutrymme för nästa år, och jag hoppas, att herrarna taga denna sak på allvar. Vi veta, att vi icke ha att påräkna mera än halv skörd av höstsäd, och då äro vi hänvisade till korn och havre, om vi kunna få skaplig skörd av dessa sädeslag. På grund av våra klimatiska förhållanden och landets nordliga läge är det så, att säden innehåller en ganska stor fuktighetsprocent. Därför är det ganska svårt att lagra densamma. Emedan vårbruket blivit sent utfört i år, tror jag, att förhållandena bli ännu värre, och då ha vi ingen annan utväg än att taga vara på det vi kunna få så väl som möjligt. Skulle korn- och havreskörden, som man tror, få en dålig behandling, så att säden bränns, har man mörka utsikter för kommande år. Nu kan det ju påstås, att den summa, som begäres, är rätt så avsevärd, men det är väl i alla fall en obetydlig sak, när det gäller att ställa det så, att vi icke skola sakna det nödvändiga ifråga om bröd. Det har syndats alldeles oerhört ifråga om det sätt, varpå vi skött vår säd hittills. Den har staplats upp utan någon som helst tillsyn efter det tröskningen blivit verkställd. Det har hänt på vissa platser, att när man vidrört sädesstaplarna, har möglet rent av stigit som rökmoln från den. Det är alldeles förskräckligt, vilken värdeminskning säden undergår under sådana förhållanden. Det är gott och väl, när denna säd skall användas som kreatursfoder, då är det icke så kinkigt i alla fall, men när man är hänvisad att taga den till människoföda, bör det för var och en vara angeläget att i så stor utsträckning som möjligt bevara det man kan åstadkomma. Sedan staten under vårens lopp övertagit sädespartierna från bönderna, fann man, hur bedrövligt det tedde sig någon tid därefter med denna säd. Man hade icke några lagerlokaler, så att den kunde hanteras ordentligt. Man kan därför, när man smakar brödet, känna, att det har en konstig smak. Säden har naturligtvis blivit skämd mer eller mindre. Man ser i tidningarna snart sagt dagligen, att det ena lagret efter det andra blivit skämt. Sålunda

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

läste jag för ett par dagar sedan en notis från Söderhamn, som hade följande lydelse: »Oförsvarligt slarv. 10,000 kg. rågmjöl förstörda. En obehaglig upptäckt har i dagarna gjorts här. Ett parti rågmjöl på omkring 10,000 kilogram, som varit förvarat i ett magasin här och nu exproprierats av spannmålsbyrån i Gävle, befanns så skadat av fukt och råttor, att det är fullkomligt odugligt såväl till människoföda som till kreatursfoder. Det torde vara användbart endast för industriellt ändamål. Vem som är ansvarig för det skedda är ännu icke utrett, och det tvistas om, vem som är ägare till partiet.»

Ja, detta är bara sagt i förbigående, men så är det på många orter i landet. Jag har sålunda hört berättas från Herrljungatrakten, att man där hade lagt in ett parti råg i ett magasin, och när man skulle skyffla det, var det som att skyffla sågspån. Detta var ändå höstsäd. Man kan då tänka sig, hur svårt det skall ställa sig med vårsäden.

Jag hoppas, såsom föregående ärade talare, att kammaren skall visa förståelse för denna sak och bevilja den summa, som vi i vår motion begärt. Skulle icke hela denna summa åtgå, är den ju icke bortkastad. Jag ber att få hemställa om bifall till den föregående talarens yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Dahlberg: Detta är ju icke någon ny fråga utan en gammal och för riksdagen välkänd fråga, som nu mycket huvudstupa kommit inför riksdagen. Det är särskilda omständigheter, som gjort, att den blivit framförd för riksdagen på detta sätt. Frågan i hela sin vidd är på riksdagens begäran föremål för behandling av sakkunniga, och dessa ha utbrutit detta särskilda spörsmål ur sitt arbete och framlagt förslag härom, och det skall villigt erkännas, att utredningen i detta förslag icke kan betraktas som komplett. Det oaktat har Kungl. Maj:t med hänsyn till den nu föreliggande frågans utomordentligt stora betydelse under nuvarande tid icke ansett sig kunna underlåta att underställa den riksdagens prövning, och jag vill tacksamt erkänna det överseende, som från utskottets sida visats propositionen trots dess bristfälligheter. Jag vågar hoppas, att samma välvilja skall komma densamma till del även från kammarens sida.

Kommitterades förslag gick ut på ett anslag av sammanlagt 12 ¹/₂ miljoner kronor. Nu är det sant, att Kungl. Maj:t endast begärt 8 miljoner, men jag vill påpeka, att Kungl. Maj:t icke har gjort någon fördelning på de olika posterna, å ena sidan till spannmåls-lagerhus och å andra sidan till fryshus, av detta belopp, utan det har begärts en rund summa för att Kungl. Maj:t sedermera skulle få tillfälle att bedöma, hur den lämpligen skulle fördelas.

Beträffande det förstnämnda av dessa två särskilda ändamål ha, såsom herr Nilsson i Tånga erinrat, lantbruksstyrelsen och folkhushållningskommissionen uttalat en viss tveksamhet i fråga om behovet av så omfattande åtgärder, som utav de sakkunniga före-

slagits. Emellertid lärer det vara ganska möjligt och kanske till och med sannolikt, att det kommer vid en blivande utredning visa sig, att större åtgärder än som preliminärt skisserats i den kungl. propositionen kunna vara erforderliga för anordnande av spannmåls-lagerhus. Å andra sidan synas mig åtskilliga omständigheter tala för, att möjligheter skulle kunna förefinnas att beträffande fryshus göra vissa begränsningar av statens omedelbara utgifter. Det förefaller mig, som om icke alla möjligheter, vilka de kommunala arrangemangen i saken erbjuda, blivit tillräckligt beaktade. Här finnas dock under omedelbar uppsegling kommunala frysinrättningar av stor betydelse, och jag föreställer mig, att man skulle kunna stimulera denna verksamhet utan alltför stora kostnader från statens sida. Hur detta kommer att avlöpa, kan som sagt icke med bestämdhet nu bedömas. Givet är, att, för den händelse, vilket jag förmodar, riksdagen vill anslå medel för detta ändamål, sakkunniga måste omedelbart tillkallas, måhända särskilda sakkunniga för spannmålslagerhus och särskilda för fryshus, i varje fall sakkunniga, som med största snabbhet ha att fullborda utredningen av den föreliggande frågan och framlägga ett positivt förslag och dessutom att taga hand om verkställigheten av de statliga åtgärder, som kunna ifrågakomma.

Hur mycket det skall bli möjligt att använda av de medel, som ställas till förfogande, under de närmaste månaderna, vilka ju äro de viktigaste är jag icke i stånd att säga, men givet är, att från Kungl. Maj:ts sida ingenting finns att erinra mot, om riksdagen vill ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ännu flera miljoner, än Kungl. Maj:t vågat göra framställning om. För den händelse det kan medhinnas och visar sig behöfligt, komma givetvis dessa miljoner även att bli använda för samma ändamål. Jag vill sålunda säga, att från min sida alls ingenting finnes att erinra mot, att anslaget ökas på sätt motionärerna ha yrkat.

Herr Nilsson i Tånga: Jag skall endast be att få göra en liten ändring i det yrkande, som jag gjorde, nämligen om bifall till motionens kläm. Det heter där, att beloppen skulle utgå av lånemedel. Man har fäst min uppmärksamhet på, att detta icke är så lämpligt, och jag finner också själv detta vid närmare påseende. Utskottet har i slutet av sitt utlåtande sagt, att beträffande sättet för anskaffande av medlen ifråga skall statsutskottet framdeles av-giva förslag. Jag ber därför att få ändra yrkandet på det sätt, att orden »att utgå av lånemedel» uteslutas. Följaktligen kommer det att heta: »att för anordnande av spannmålslagerhus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst, 6,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp, och

att för anordnande av fryshus anvisa å 1918 års riksstat ett förslagsanslag, högst, 6,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att för ändamålet låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis härav utanordna erforderligt belopp.»

Ang. spannmåls-lagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Medan jag har ordet, skall jag be att få tillägga ett par ord till. Det har sagts av herr statsrådet, att frågan ganska mycket har forcerats och att den följaktligen kanske icke är i det fullt utredda skick, som man skulle önska. Det är visserligen sant, att frågan har forcerats, men det har i alla fall gjorts mycket grundliga förberedande förarbeten, innan detta förslag lades fram av kommittén. Beträffande det tillgängliga spannmålslagerhusutrymmet har det infordrats uppgifter från nära nog hela landet från alla befintliga kvarnar, spannmålshandlare och andra, som förfoga över dylika lokaler, med uppgift om utrymmet, byggnadernas storlek, maskinella och andra anordningar med mera dylikt. Så i det avseendet står man på fullkomligt säker mark ifråga om det behov som föreligger. Nu har sagts, och det säges här i utskottets motivering på ett ställe, att det synes utskottet »böra tagas i övervägande, huruvida icke åtminstone i viss mån redan befintliga industriella anläggningar, exempelvis bryggerier, kunna — i erforderliga fall genom tillämpning av förfoganderättslagen — för en jämförelsevis ringa kostnad genom köp förvärvas eller på viss tid förhyras för att för nu ifrågavarande ändamål apteras och användas». Jag vill upplysa om, att också de möjligheterna ha undersökts, men det har visat sig, att antingen ha dessa byggnader varit olämpliga, eller också skulle det medföra så stora förändringar, att kostnaderna icke svarade emot vad man kunde vinna. Det är naturligtvis riktigt, att staten kan med tillämpning av förfogandelagen lägga beslag på dylika byggnader. Men därav följer då också, att man måste, när krisen en gång är slut, återställa dem i sitt ursprungliga skick, och då har man kastat bort en hel del pengar alldeles i onödan.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande med iakttagande dock av ovannämnda ändring.

Herr Hamilton: Herr talman! Jordbruksutskottet har ställt sig synnerligen välvilligt mot föreliggande förslag, som inom utskottet måst behandlats med den allra största skyndsamhet. De sakkunnigas förslag är daterat den 11 maj, Kungl. Maj:ts proposition den 22 maj och utskottets betänkande den 25 maj. Emellertid är alldeles tydligt, att när frågan skall behandlas med sådan hastighet, så blir den icke underkastad den ingående prövning, som borde ha skett. Men frågan är av den stora betydelse, att jordbruksutskottet ansett det vara nödvändigt, att frågan blev avgjord och att medel för ändamålet anslogos vid innevarande års riksdag. Jag kan understryka vad från motionärernas sida — och motionärerna äro ju desamma, som suttit såsom sakkunniga i kommittén — nyss framhållit, att när vi nödgas tillvarataga vår spannmål inom landet, på grund därav att landet måste lita till densamma, då någon import efter all sannolikhet icke kan komma till stånd, så äro dessa spannmålslagerhus, som hava till ändamål att spannmålen i dem skall sorteras, rensas och framför allt torkas, av stor betydelse. Lagerhus äro däremot icke avsedda att användas så, som en av motionärerna nyss framhöll, då han åberopade vissa fall, då spannmål blivit för-

störd någonstädes i Norrland, eller såsom förrådshus, ty sådana finnas enligt kommitterade redan tillräckligt i landet. Jag ber särskilt att få understryka, att spannmålslagerhusen äro de viktigaste enligt såväl utskottets som min egen mening, och att de kunna bliva till stort gagn även för framtiden. De bli antagligen av permanent behov, ty det dröjer väl länge, innan staten kan avstå från att ha sin hand öfver spannmålshandeln.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Däremot kan ifrågasättas, huruvida kommitténs förslag rörande fryshusen är så riktigt. Kommitterade ha föreslagit ett belopp av 1 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor att användas för utvidgning av frysirättningarna vid vissa städers slakthus. Det förefaller mig åtminstone, att dessa stora städer — de äro några få, Stockholm och Göteborg och ett par till — själva kunna åstadkomma frysirättningar, då dessa ju äro av mycket stor betydelse för livsmedelsfrågans ordnande inom samhällena ifråga. Därvid kan antagligen 1 $\frac{1}{2}$ miljon kronor besparas. Vidare är det sannolikt, att frysirättningarna eller fryshusen icke skola vara behöfliga mer än under de närmaste åren, ty man kan väl icke tänka sig, att någon masslakt ofta kan ifrågakomma i framtiden. Man befarar ju nu, att på grund av foderbristen och omöjligheten att importera kraftfoder större slakt än vanligt kommer att äga rum till hösten. Men under normala förhållanden kommer väl slakten att ske i mån av konsumtionens behov och icke i sådan stor utsträckning, som nu befaras. Därför kan ifrågasättas, huruvida fryshusen behöva byggas i den omfattning, som kommittén föreslagit.

Det viktigaste skälet till att utskottet icke kunnat gå med på motionärernas förslag är det, att man väl svårigen kan åstadkomma under de månader, som återstå innan frågan bör vara ordnad i höst, hela föreslagna antalet eller 27 lagerhus jämte fryshus i den stora omfattning, som motionen förusätter. Det tjänar väl ingenting till, att riksdagen anslår 4 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor mer än Kungl. Maj:t anser sig kunna använda under den tid, som står till förfogande. Det är klart, att för min del skall jag icke ha någonting emot, ifall riksdagen vill gå längre än regeringen och längre än utskottet, men jag tror, att det icke gagnar saken, utan att det blott skulle ha till resultat att belasta budgeten mer än nödvändigt.

På grund av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Som herrarna behagade finna, har jag instämt med herr Nilsson i Tånga i hans reservation, och jag anser mig skyldig att med några ord ange, varför jag det gjort.

Jag har, redan då motionen härom första gången väcktes av herr Osberg, varit i tillfälle att instämma i densamma, och jag har sedan med uppmärksamhet följt frågan under årens lopp. Anledningen till att jag nu instämt i reservationen är icke blott den, att jag anser, att frågan är av synnerlig vikt för folknäringen — i synnerhet äro vi i Norrland mycket beroende av, hur man ordnar med livs-

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

medelsfrågorna nere i södra delarna av Sverige — utan även att jag tyckt mig finna, att prutsystemet gjort sig allt för mycket gällande. Jag vill erinra, hurusom spannmålslagerhus- och kylhussakkunniga prutat med sig själva, vilket framgår av deras betänkande. Nu har regeringen ytterligare prutat på det, som sakkunniga föreslagit. Man kan då förstå, vilken ofantlig klyfta det är emellan det verkliga behovet och det som nu av regeringen föreslagits. Jag har icke ansett mig kunna stå till svars med att i en sådan situation som den nuvarande gå med på denna dubbla prutning.

I övrigt ber jag få instämma i allt, vad herr Nilsson i Tånga sagt, och yrkar jag bifall till det av honom senast framställda förslaget.

Herr J es p e r s o n: Herr talman! Jag kan helt och hållet instämma i vad såväl herr Nilsson i Tånga som herr Osberg yttrat till förmån för den motion, som vi gemensamt ha väckt. Jag skall bara be att få säga några ord beträffande de yttranden, som framkommit med anledning av spannmålslagerhus- och kylhuskommitténs förslag ifrån olika myndigheter och korporationer.

Av alla myndigheter, som ha hörts, har kommitténs förslag tillstyrkts till utförande utom av folkhushållningskommissionen. Det är ganska egendomligt, att denna folkhushållningskommission, som har fått s. k. sakkunniga, som den har att höra och som den också i en del frågor hört under detta år, då det gällt denna fråga helt och hållet uraktlåtit att kalla oss och rådgöra med oss, oaktat man bort kunna inse, att vissa av de skäl, kommissionen anfört, möjligen skulle av oss kunnat bemötas, i fall vi varit närvarande. Jag vill på samma gång säga, att på senare tid ha vi icke någon gång varit kallade, och det har av oss verkligen dryftats, huruvida man skall stå kvar såsom sakkunnig och inför landet i viss mån bära ansvar för en del saker, som folkhushållningskommissionen företagit sig under senare tid. Jag åtminstone för min del är mycket betänkt på att avsäga mig detta uppdrag, då man i alla fall icke blir hörd i frågor, som röra jordbruket. Jag tycker, att särskilt denna fråga står i så nära beröring med jordbruket, att det varit alla skäl att höra de jordbrukssakkunniga, som folkhushållningskommissionen har till sitt förfogande.

Det är särskilt en sak i folkhushållningskommissionens yttrande här, som jag måste vända mig emot. Kommissionen säger nämligen, att det torde icke vara behöfligt att ha dessa lagerhus utom för södra Östergötland. Skåne och Västergötland ävensom Göteborg. Det är ju ganska egendomligt, att det icke dessutom skall behövas någonting för hela Mälardalen t. ex., där vi dock ha en synnerligen stor spannmålsproduktion, och där man vet, att spannmålen många gånger är mycket svår att bärga. Jag för min del kan icke finna annat än, att det är en högst besynnerlig åsikt, som gjort sig gällande inom folkhushållningskommissionen i denna sak.

Vad sedan beträffar herr Hamiltons yttrande, där han vidhöll vad som yttrats i utskottets utlåtande, att lagerhusen svårligen

kunna åstadkommas inom den tid, som skulle behövas, till i höst, vill jag säga: nej, de kunna naturligtvis icke åstadkommas, i fall man icke beviljar medel, men de kunna åstadkommas, om medel finnas till förfogande. Vi inom kommittén ha åtminstone varit av den mening, att de skulle kunna åstadkommas. Jag kan för övrigt icke finna, att det är så förfärligt farligt att bevilja dessa medel, då det ju alltid tillkommer Kungl. Maj:t att förfoga över dem, och i fall de icke kunna användas, så finnas de ju besparade.

Sedan yttrade herr Hamilton också, att beträffande fryshusen ansåg han, att städerna böra själva kunna åstadkomma de utvidgningar, som kommittén uttalat, att man skulle behöva vid frysinsrättningarna i dessa städer. Ja, men man kan väl icke tvinga dessa städer därtill, utan om de kylhusinsrättningar, som förordats, anses vara nödvändiga, så måste man nog ställa medel till Kungl. Maj:ts förfogande för att på det sättet åstadkomma dem. I annat fall har man ingen säkerhet för att de verkligen åstadkommas, om de skulle vara behöfliga.

Herr talman, med vad jag nu här yttrat, ber jag att få instämma i det yrkande, som sist gjordes av herr Nilsson i Tånga.

Herr Osberg: Herr talman! Blott ett par ord! Herr Hamilton hade farhågor för den stora summa som begärts, men herr statsrådet har själv utförligt sagt, att det skall tillsättas utredningsmän på detta område snarast möjligt. Skulle det vara så, att vi icke behöfde taga hela summan i anspråk, är ingen fara skedd. För att emellertid stå på den säkra sidan, tror jag icke, att det är klokt av oss att pruta, i fall medel verkligen skola komma att behövas, och jag är säker på att vi få anstränga oss till det yttersta för att säkerställa landets behov av födoämnen. Det är en så viktig fråga, att vi icke nog kunna överväga den. Vi ha nog icke kommit till kulmen av det besvärliga ännu. Därför ber jag på det enträgnaste kammaren att gå med på den summa, som begäres. Blir det sedan något över, äro pengarna icke bortkastade. Jag begagnar tillfället att instämma i herr Nilssons i Tånga sista yrkande.

Herr Sjöblom: Herr talman, mina herrar! Jag förvånas nästan över den debatt, som föres här i dag. Utskottet har bifallit Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller beviljandet av en summa av 8 miljoner kronor för anskaffande av spannmålslagerhus samt kyl- och fryshus efter den fördelning, som Kungl. Maj:t kan finna för gott att efter vidare utredning bestämma.

Jag tror visserligen icke, att någon här i kammaren skall kunna ange, hur denna utredning skall verkställas, hur dessa lagerhus och kylhus skola komma till stånd för en summa av 8 miljoner kronor, då de skola vara avsedda för detta års skörd, men då herr Jespersen säger, att dessa hus icke kunna åstadkommas utan medel så vill jag fråga herr Jespersen, om icke 8 miljoner kronor äro några medel. Kungl. Maj:t har icke begärt mera, utskottet har gått

Ang. spannmåls-
lagerhus
och fryshus.

(Forts.)

med på beloppet, och jag hoppas att dess förslag även skall bli kammarens beslut.

Det har vidare talats om, var dessa spannmålslagerhus skola förläggas. Herr Jesperson framhöll i Västergötland, Östergötland, Skåne samt Göteborg, och han frågade, om icke också Mälardalen skulle behöva komma med. Herrarna kunna tänka sig, om det skulle förläggas spannmålslagerhus på några få platser i landet och det skulle bli tal om att torka Sveriges skörd i dessa lagerhus, vilka spannmålstransporter det skulle bli fram och åter. Det skulle bli oöverstigliga hinder för utnyttjandet av dessa hus i den omfattning, som herrarna tänka sig. Det finnes ingen av utskottets ledamöter och ingen i denna kammare, som icke instämmer däri, att det är bekymmersamma förhållanden som nu råda. Jag instämmer i de ord, som herr Nilsson i Tånga fällde om de rådande bekymmersamma förhållandena, men jag betvivlar, att man i någon synnerlig hög grad förbättrar dessa förhållanden genom att anslå en så stor summa som den av motionärerna föreslagna att användas för en så kort tid som den här ifrågasatta. Det skulle vara mycket att säga i denna sak, men jag skall icke längre uppehålla mig därvid.

Jag erkänner, att det skulle vara en mycket stor fördel för landet att här få en hjälp att i största möjliga grad tillvarataga skörden, genom ordentlig torkning av spannmålen, men det har, mina herrar, påtalats andra missförhållanden på jordbrukets område här i landet, genom vilkas avhjälpande vi kanhända skulle vara bättre rustade mot svält. Av dessa missförhållanden tänker jag nu främst på vanhävden av jord. Om herrarna skulle göra mig sällskap till min hemort, belägen 60—70 kilometer härifrån, skulle herrarna där finna 100-tals tunnland jord, som ligger oplöjd och obrukad ännu i år. Ingenting har gjorts åt denna sak annat än att en utredning igångsatts. Frågan fördes på tal i föl av mig med flera redan vid riksdagens början, men den har fått ligga. Jag tror, att man på bättre sätt kunnat ha sökt att sörja för säkerställandet av landets livsmedelsbehov än att nu i riksdagens sista timme söka upphjälpa saken med att anslå så mycket medel för det ifrågasvarande ändamålet. Jag skulle icke ha haft något emot detta förslag om det kunde vara någon utsikt till att 12¹/₂ miljon kronor med fördel kunde utnyttjas för detta års skörd, något som jordbruksutskottet icke kunnat fatta. För övrigt framkom i utskottet under diskussionen betänkligheter mot gjorda utredningar. Jag tror, att herr Nilsson i Tånga erinrar sig en promemoria — åtminstone har jag som ledamot av utskottet, kanske alla av kammarens ledamöter fått den — från en tekniker på kylhusområdet, vilken påvisar, att kommitterade utgått från oriktig förutsättning, då de bedömt denna fråga. Frågan är således icke enligt min uppfattning slutbehandlad, och jag tror, att Kungl. Maj:t kan få tillfälle att vidare utreda den sedermera, men detta drar tid, och tiden går oss ur händerna. För övrigt vill jag vädja till denna kammare att i denna fråga följa jordbruksutskottet i dag, så mycket mer som första kammaren redan bifallit jordbruksutskottets förslag. Jag undrar, vad

det skall tjäna till, att denna kammare skall gå på annan linje och förorsaka en gemensam votering angående denna fråga, då utsikterna äro så små, för att verkligen genom det större anslaget kunna åstadkomma något mera effektivt. Jag tycker förresten, att jordbrukarna, då de begärt ett sådant stort anslag för en hjärtesak som spannmålslagerhus, böra känna sig rätt så tillfredsställda, då utskottet föreslagit beviljandet av 8 miljoner kronor.

Det är en sak till, som jag ville säga ett par ord om, nämligen motiveringen i den kungliga propositionen. Det sägs, att dessa lagerhus och kylhus kunna byggas av lånemedel, därför att husen skola avyttras, då krisen vore över. Man skulle således gå rakt mot den uppfattning, som jag såsom socialdemokrat har, nämligen att staten i framtiden skulle använda dessa lagerhus i samma syfte som de under kristiden skulle användas till, men det kommer genast fram, och det ha kommitterade uttalat, att de skulle kunna avyttras, när krisen är över. Det säges vidare, att medel skulle kunna disponeras i form av försträckning till korporationer och andra, som vilja göra dylika anläggningar. Jag förmodar, att denna passus i Kungl. Maj:ts motivering skulle kunna göra det möjligt för åtskilliga stora, nog tilltagsna jordbrukare, att få sina spannmålslagerhus byggda på rätt billiga villkor. Det tror jag icke är så lämpligt, att andra kammaren stryker under, utan jag anser, att den tvärt om bör uttala sig däremot. Ty skall det byggas spannmålslagerhus och kyl- och fryshus, böra de byggas av staten och i fortsättningen användas av staten, och man skall icke redan nu signalera, att de skola släppas ut i enskild hand i samma ögonblick vi icke befinna oss i det nödställda läget, vi för närvarande stå i.

På grund av anförda skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag hoppas, att det även må bliva denna kammares beslut.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag instämde i herr Nilssons i Tånga första anförande. Jag finner mig nu böra förena mig med honom i hans sista yrkande, vilket i viss mån skiljer sig från det första.

Medan jag har ordet skall jag be att få säga några ord i anledning av den siste ärade talarens anförande. Ett av hans skäl mot bifall till det i motionen föreliggande förslaget är, att han tycker, att vi borde gå en annan väg, den nämligen att tillvarataga den vanhävdade jorden. Jag instämmer fullt och helt med honom, att det vore lyckligt, om vi hade all vår jord besådd, som kan besås, men då det nu är på det sättet, att stora massor av jord ligga obesådda, bör enligt min uppfattning man vidtaga åtgärder för att tillvarataga den skörd, som kan bärgas. Jag vill för min del säga, att just för det ändamålet, det kan vara riktigt, att man ställer till Kungl. Maj:ts förfogande största möjliga belopp, som kan disponeras, då ju, i händelse man icke skulle kunna bygga för hela beloppet, de återstående medlen skola kvarstå reserverade och icke komma att tagas ut av en ansträngd budget. Jag

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.

(Forts.)

tycker för min del, att detta är en så ofantligt viktig fråga ur folkhushållningssynpunkt, att man bör lämna den allt bistånd.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman, mina herrar! Endast några ord! Det kunde ha varit åtskilligt att säga med anledning av talarens på Stockholmslänsbänken anförande, men jag skall icke ingå på ett vidlyftigt bemötande därav. Jag måste emellertid inlägga en protest mot det yttrandet han hade, att jordbrukarnas intresse blivit väl tillgodosett och att de borde känna sig tillfredsställda med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Ja, det visar, att man icke har rätt grepp på vad denna fråga gäller. Det är visst icke ett specifikt jordbruksintresse som skall tillgodoses, snarare kan man säga ett specifikt konsumentintresse. Här är fråga om att fortast möjligt få fram kylhus och spannmålslagerhus, för att man på bästa sätt må kunna tillvarataga den knappa tillgången inom landet i konsumenternas och jordbrukarnas intresse.

Så nämndes också av samme talare, att det vore mycket viktigt att man inriktade sin strävan mot vanhävden. Ja det ena goda utsluter icke det andra.

Det nämndes vidare av samme talare, att det blir så långa transporter, och att detta komme att medföra oerhört stora kostnader. Ja det är just det som blir fallet, om man följer Kungl. Maj:ts förslag. Följer man däremot kommitténs förslag så undviker man dryga transportkostnader. Talarens anförande i den delen var sålunda egentligen en motivering för kommitténs förslag. Det har uttalats farhågor för att det icke skulle vara möjligt att få dessa spannmålslagerhusbyggnader färdiga fort nog. Den undersökning, som gjorts inom kommittén, har gett vid handen att det finnes möjlighet för den saken. Jag skall erinra om, att dessa spannmålslagerhus äro avsedda att uppföras av trä och av en jämförelsevis enkel konstruktion.

Vidare skulle de placeras på skilda håll inom olika provinser och det hela ordnas så, att, i de trakter där tröskning utföres under senare tider av vintern lagerhus uppföras där i sista hand. Den saken ordnar sig jämförelsevis lätt.

Herr Sjöblom: Ja, herr talman, inte skall herr Nilsson i Tånga försöka inbilla denna kammare, att jag har fått denna fråga så om bakfoten, som han låter påskina. Jag har nog reda på, vad frågan här gäller. Jag kan inte underlåta att säga, att det för övrigt förefaller, som om herrarna skulle ha kommit i en sådan där stämning att ni kommit bort ifrån den uppfattningen, att jordbrukarna själva skulle ha något som helst intresse av att tillvarataga sin skörd. Det förhåller sig väl ändå så, att det åtminstone i vanliga fall är en mycket obetydlig del av Sveriges skörd, som går förlorad på grund av bristande vård och skötsel, så att inte är det precis på det sättet, som herrarna vilja försöka låta påskina, att denna sak kan spela någon så avgörande roll. Den kan spela en roll, ifall det blir mycket dåligt bärgningsväder, men om skörderesultatet icke blir ovanligt dåligt, så tror jag nog, att herrarna själva

känna jordbrukarna så väl, att ni veta, att inte låter en jordbrukare skörden förfaras genom bristande vård. Så uselt är det väl ändå icke ställt i vårt land. Att gå långt utöver vad Kungl. Maj:t begär är orimligt, isynnerhet som statskassan detta är ändå blir så ansträngd. Jag tror nog, att herrarna själva ha en aning om vad budgeten kommer att sluta på, och jag tycker, att riksdagen, då det gäller sådana här saker, hur viktiga de än äro, borde tänka på hur vi skola kunna få statsregleringen att gå ihop för kommande år. Det är inte bara att kasta ut tiotals miljoner kronor än hit och än dit, man får också se till, var pengarna skola tagas. Jag vidhåler mitt yrkande.

Ang. spannmålslagerhus och fryshus.
(Forts.)

Herr J e s p e r s o n: Herr talman! Gent emot vad herr Sjöblom yttrade skall jag be att få lägga den gensagan, att det är visserligen sant, att lantmännen böra vara måna om att själva tillvarataga sin skörd, men det kunna de icke göra ifall staten skall lägga beslag på den. Och denna proposition och likaledes denna motion ha kommit till under den förutsättningen, att det blir nödvändigt för staten att lägga beslag på spannmålen.

Då måste staten också hava möjlighet att förvara den och detta särskilt, ifall det blir dåligt bärgningsväder och det finnes mycket hög vattenhalt i säden redan förut.

Sedan skulle jag nämna något emot det yttrande herr Sjöblom hade, som jag icke hade väntat ifrån det hållet, nämligen att vi borde bifalla Kungl. Maj:ts förslag, därför att första kammaren antagit det. Jag hade knappast väntat, att han skulle anföra ett sådant skäl, ty andra kammaren har väl icke brukat taga så mycken hänsyn därtill och särskilt åtminstone icke det parti, herr Sjöblom tillhör, så att jag tror icke ett sådant skäl kan vara bärande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Nilsson i Tånga under överläggningen senast framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 114, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nilsson i Tånga under överläggningen senast framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 64 ja mot 36 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för 1917 års bränslekommissions vedanskaffning under inrevarande år ävensom en i ämnet väckt motion; och blev utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

8 §.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från sammansatta stats- och lagutskottet nr 2:

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77. med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 34 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 271, i anledning av väckt motion i fråga om viss pensionering av hos staten anställd extra personal;

nr 272, i anledning av väckt motion, avseende ändring av 6 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 273, i anledning av väckt motion angående ändring av 16 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; och

nr 274, i anledning av väckt motion angående ändring av 4 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

från jordbruksutskottet:

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för anställande av torvingenjörer och torvassistent; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor;

från statsutskottet:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av vissa kostnadsökningar för sjöförsvarets ordnande m. m.;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen för statsverkets räkning av generalstabens officerskårs stalletablissemang i Stockholm;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt skogvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny utgiftsstat för postsparbanken m. m.;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statsverkets räkning av fastigheterna nr 13 och 14 i kvarteret Norrtälje i Stockholm;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltningen av riksförsäkringsanstaltens fondmedel;

nr 230, angående de i 63 § regeringsformen föreskrivna kreditivsummor;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med slutförande av undersökningsarbeten i Kirunavaara och Gällivare malmberg;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för åtskilliga tjänstemän av lägre grad vid statens järnvägar med särskild yrkesutbildning att i avlöningshänseende tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöringstid;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående regler för bestämmande av begynnelsearvodet för vissa ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar;

nr 235, i anledning av väckt motion om ersättning åt viss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal för av flyttningen föranledda kostnader; och

nr 237, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i avseende å statens under civildepartementet hörande utlåningsfonder;

från bevillningsutskottet:

nr 240, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å bananer;

nr 241, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å galoscher;

nr 242, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullsatserna å papper;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914; och

nr 255, i anledning av väckt motion med förslag till förordning om tonnageavgift;

från sammansatta bevillnings- och lagutskottet nr 2:

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; samt

från första särskilda utskottet:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

§ 9.

Interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Herr Höglund i Strömstad, som yttrade: De genomgångna krigsåren ha för Sveriges fiskerinäring med hänsyn till havsfiskets avkastning varit högeligen gynnsamma år. Visserligen har storsjöfisket genom krigsskådeplatsens förläggande till Nordsjön måst inskränkas eller inhiieras, men den förlust, som västkustfisket därigenom åsamkats har rikligt kompenserats av särskilt sillfiskets osedvanligt betydande avkastning, kvantitativt och i penningvärde. Vad denna lyckliga omständighet inneburit ur synpunkten av landets proviantering ligger i öppen dag. Nu är det emellertid känt och vitsordat genom den vetenskapliga forskningens resultat, att vintersillfiskets produktivitet uppvisar en omisstkänlig periodicitet, betingad och reglerad av lagbundenheter, som vi endast delvis känna och varöver det ligger utom mänsklig makt att råda. Den nuvarande perioden går tillbaka till 1878, då sillfisket på nytt vidtog efter en intervall av 70 år. Olycksåret 1808 upphörde nämligen det sedan medio av 1700-talet inkomstbringande bohuslänska sillfisket. Allt vad vi känna rörande detta fiskes historia manar till att med betänksamhet gå de följande åren till mötes, i det att man har grundad anledning befara ett upphörande, som kan dröja men som också kan inträffa inom den närmaste tiden. Om den olyckan skulle bryta in, att detta sillfiske under krigstiden felslår, bli konsekvenserna av den mest ödesdigra natur för folknäringen. Det är under sådana betingelser en bjudande plikt för statsmakterna att tillse, att allt vad som kan göras för att möta en dylik eventualitet blir gjort i tid, ej mindre med hänsyn till näringens egna utöwares livsuppehälle än även med blicken fäst på befolkningens förseende med den näring som havet skänker. För att möta den olycka som ett uteblivet storsjöfiske och ett samtidigt felslående vintersillfiske skulle ur dessa synpunkter medföra måste det vara en bjudande plikt att tillse vad som omedelbart kan åtgöras för att mildra de ödesdigra verkningarna av ett dylikt sakers tillstånd. Härvid måste man osökt erinra sig ett initiativ, som 1911 togs i andra kammaren i en motion av herr Rydén i Malmö och ungefär samtidigt av landets fiskeidkande kustbefolkning själv, för att öppna de fiskevatten i kustens omedelbara närhet, som för närvarande genom orimliga och orättfärdiga fiskerättsbestämmelser hållas stängda för alla utom strandägaren, för fiskarebefolkningens fria disposition. Som bekant ligger denna fråga sedan 1911 under utredning, anförtrödd åt kammarrådet Dufva, vilken utredning såvitt bekant under de sju år som gått icke lett till något syn-

ligt resultat. Ett suspenderande av strandäganderätten, snarast möjligt åtföljt av ändrade lagbestämmelser i samma riktning, skulle ofelbart vara ägnat icke blott att öka tillgången på fisk utan också att tillförsäkra befolkningen längs hela vår vidsträckta kust väsentligt ökade möjligheter för sitt uppehälle.

Det är också ett för varje initierad bekant förhållande, att fiskarebefolkningen med spänning motser vad som kan bliva resultatet av den nämnda utredningen. För att i någon mån skingra den oro, som det långa dröjsmålet med åtgärder i önskad riktning varit ägnat att ingiva de närmast intresserade, anhåller jag därför om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande fråga: När kunna åtgärder från herr statsrådets sida vara att förvänta i syfte att åt bestämmelserna i lagen om rätt till fiske rörande strandägarerätten skänka en innebörd, som bättre överensstämmer med rättskänslans krav och som mera än nu är fallet är ägnat att tillförsäkra fiskarebefolkningen möjligheter att på ett rationellt sätt utnyttja havets produkter?

Interpellation
(Forts.)

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen;

nr 33, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen;

nr 34, i anledning av väckt motion om ändringar i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen; och

nr 36, i anledning av väckta motioner angående valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare, ävensom angående valbarhet till riksdagens första kammare;

statsutskottets memorial, nr 189, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationen åt tjänstemän hos statsutskottet;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 memorial, nr 5, angående ersättning åt sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 sekreterare och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en kraftigare reglerande verksamhet från statens sida på den inhemska penningmarknaden eventuellt genom en särskild statsbank;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag
Andra kammarens protokoll 1917. Nr 74.

till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension åt änkan Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin, född Vestermark; och

nr 68, i anledning av vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln;

lagutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av ej mindre fyra Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen dels med förslag till lag om allmän tjänsteplikt, dels angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål, dels med förslag till lag angående arbetsnämnder och dels med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden än även fyra med anledning av förstnämnda proposition samt tre med anledning av samma proposition och propositionen med förslag till lag angående arbetsnämnder väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial:

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, m. m. i Göteborgs och Bohus län;

nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för hemman å Tuna bergslags allmanning m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 122, angående ersättning till postdirektören J. Enger, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m. samt två i ämnet väckta motioner; och

nr 123, angående ersättning till t. f. revisionssekreteraren A. E. Rodhe, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 188, med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark och, nr 242, angående ströängars utbytande mot annan mark; samt

första särskilda utskottets memorial, nr 21, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående omorganisation av och lönereglering för överintendentsämbetet m. m.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr *Ingvarson* under 3 dagar fr. o. m. den 7 juni och
» *Karlsson* i Fjäl » 6 » » » 7 » .

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 1,56 på natten.

In fidem
Per Cronvall.
